

СӘҖМЫКӘ

ISSN 0869-1398

ЮК, еламыйм
МИН
язмышны жиндем

РИШАТ
ТӨХВӘТУЛЛИН
кем баласы
димәгез

Йомырка
ДУЧМАГЫ
милли ашлар

Рита һәм Радмила
ИМАЕВАЛАР:

«Безнең максат – читтә
татарны таныту».

СӨЕМБИКӘ

110

«Сөембикә»нең
беренче саны
чыгуға был
110 ел була!
1913 елда ул нәкъ
менә «Сөембикә»
исеме белән нәшер
ителә башлый,
революциядән соң
«Азат хатын»
дип үзгәртелә,
ә аннан соң кабат
үз исеменә –
асылына әйләнеп
кайта.

Елъязма

Без бүген: «Журналыбызны яратып, жан жылысын кушып эшлибез!» – дип кабатларга яратабыз. Алар, ягъни бездән алда килгәннәр дә шулай эшлэгән... Араларында репрессияләргә дучар булганнар да бар... Төрмә салкынлыгы, гаделсезлекләр кичерүчеләр дә... Исемнәре аклану шатлыгын көтеп алучылар да... Журнал кызыклы, файдалы булсын, укучыны уй-гамьнәргә салсын дип ижәт газапларында янганнар... «Сөембикә» журналы битләре әнә шулай тарихка керә барган... Менә хәзер безгә шушы фотосурәтләрдән караучы шәхесләр аша «Сөембикә» бүгенгә көнгә килеп җиткән. Кыйбласын да, максатларын да югалтмаган!
Бу сәхифәбез – кайчандыр журналыбыз өчен жан атып яшәүчеләр хақында.

Хөрмәтле кунак бөтен редакцияне үз тирәсенә җыйган мәл.
Басып торалар (сулдан уңга): Рушания Камалова, Әлфия Сәгъдиева,
Әлмирә Әдиатуллина, Габдрахман Шәрәфиев, Әлифә Сафина.
Утыралар (сулдан уңга): Мәдинә Маликова һәм баш мөхәррир Венера Ихсанова.

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сеембика» 2023

Ежемесячное литературно-художественное и культурно-просветительское электронное периодическое издание на татарском, русском языках для женщин и семьи.

Территория распространения: Российская Федерация, зарубежные страны

Элемтә, мағлұмат технологиялар һәм массакүләм коммуникацияләр өлкәсендәге күзәтчеклек буенча Федераль хезмәтэндә (Роскомнадзор) 2015 елның 18 маенда «Сюумбике» дип теркәлгән. Теркау таныклыгы Эл № ФС 77-61814

Язмалар авторның тулы адресы күрсәтелеп, паспорт мағлұматлары, пенсия иминияте таныклыгы, ИНН таныклыгының ксерокс күчәрмәләре белән бергә жиберелгәндә генә кабул ителә.

Кулъязмаларга бәя бирелми, алар кире кайтарылмый.

Фото: Анна Арахамия

9'2023

Баш мөхәррир
Л. Н. Маликова

Тышлыкта:
Рита һәм Радмила Имаевалар
Фото: Анна Арахамия

Учредитель:
Акционерное общество
«Татмедиа»

Редколлегия:
Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлүсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия Нашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефонны
8 (843) 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасарлары
Мәликә Әсәтуллина 8 (843) 222-09-78
Гөлнур Хәсәншина

Җаваплы сәркатип
Алсу Шакирова

Әдәби мөхәррир
Эльмира Закирова

Сайт мөхәррире
Камиля Димөхәммәтова

Мөхәррирләр
Чулпан Галиәхмәтова
Лилия Гәрәева
Фәгыйлә Шакирова
Верстка
Резеда Галиуллина
Корректор
Фирдәвес Исмағыйлева
Фотокорреспондент
Анна Арахамия
Гамәли хезмәткәрләр
Ильмира Сөләйманова
Ленар Сафиуллин

Формат: 225x290 мм
Күләме 64 бит

Автор фикере редакция фикере белән туры килмәскә мөмкин.

Рекламаның эчтәлегә (фото, текст) аны бирүчеләр җаваплылыгында.

Редакциянең язмача рөхсәтәннән башка материалларны «Сеембика»дән күчереп басу тыела.

Басарга кул куелды: 28.08.2023 ел.
Чыгу көне: 4.09.2023 ел.
Заказ C-2295
Тираж 7186

ТР «Татмедиа» Матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр республика агентлыгы ярдәме белән чыгарыла.

Басма Матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр буенча федераль агентлык ярдәмендә нәшер ителә

Редакция адресы: 420066, Казан, Декабристлар урамы, 2 нче йорт.
www.syuyumbike.ru
E-mail: suumbike@tatmedia.com
ssuum@yandex.ru
тел./факс: 8 (843) 222-09-77
Язылу индексы
ПАП рәсми каталогы буенча:
Татарстанда П2204 (ярты еллык),
П8299 (берьялык)

Татарстаннан
читтә: П0279

Банк реквизитлары:
Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журналы «Сюумбик»
Расч/счет 407028106000020010309
кор/сч 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

16+

Баш мөхәррир сүзе

Уйлар үзеннән-үзе шушы якка борыла да тора...

Татарстанда «Ватан сугышчылары гаиләләре комитеты» региональ штабы ачылды, һәм ветеран-журналистыбыз Мәдинә Афзалова аның эшчәнлегенә турында бу санга зур язма әзерләп китерде.

...Казанда махсус хәрби операция геройлары турында RT телеканалы оештырган халыкара документаль фильмнар фестивален узды. Илебез – имин, күгебез аяз булсын өчен тормышларын куркыныч астына куйган замандашларыбыз турында иде ул фильмнар. Фестивальнең максаты – илебез кичергән бу авыр көннәрдә халыкның бердәмлеген ныгыту. «Нәрсә өчен сугышканымны аңлайм: балалар тыныч тормышта мәктәпкә йөрсеннәр, үссеннәр, укысыннар, белемле булсыннар, тормышка соенсеннәр өчен...» – дип сөйли бер фильм герое...

Тагын... Шушы көннәрдә әнкәйнең күршесе ялга кайткан. Әйе, аннан... Безнең йортка күптән түгел күчеп килгән иде алар. Моңарчы узганда-киткәндә исәнләшеп кенә йөргән ир, бу юлы күрешкәндә әнкәйне кочаклап ук алган. «Зинһар, үзегезне саклагыз. Барысы да әйбәт булыр...» – дип тә куйган. «Без инде яшәдек, сез исән-сау кайтыгыз, дип әйттем», – ди әнкәй.

Тагын... Күптән түгел дусларыбыз гаиләсенә зур кайгы килде – махсус хәрби операциядә катнашкан олы улларының гомере өзелде. Бакчабызга кунакка килгәч, безнең кызлар белән йөгереп уйнап йөрүе кичә генә кебек иде әле... Ә бүген... Бүген инде Адель Хәмзин Батырлык ордены белән бүләкләнде. Һәлак булганнан соң. Әти-әнисе исә Адельнең анда калган дусларына гуманитар ярдәм җыеп җибәрүне дәвам итә...

Тагын... Бу көннәрдә коллагабызның энесеннән хәбәр килми торды... Бик озак! Безгә дә озак тоелгач, көннәрне димим, тәүлекнең ул сәгатьләрен үзләре ничек уздырды икән?!

Алар анда, ә гаиләләре – әни-әтиләре, хатыннары, балалары безнең янәшәбездә. Һәм... аларга ярдәм кирәк. Матди ярдәм турында сүз бармый. Җан тынычлыгы өчен кайчак бер жылы сүз дә җитә...

Яратып, Лариса МАЛИКОВА

Безнең тышлыкта

«Мәктәпләрдә, балалар бакчаларында бергә күргәзмәләр оештырып йөрибез. Татарлар турында сөйлибез. Инәйнең, аның апасының чиккән әйберләре миндә саклана, шуларны күрсәтәбез. Чәкчәк, өчпочмак, кыстыбыйлар пешереп алып барабыз.»

28

«Мин инде моннан
китә алмам...»

Гөлнур Сафиуллина

14

Доктор
Гафиуллина
Лилия Гәрәева

18

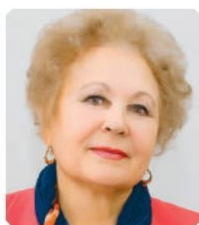
«Кыйблаң –
гаделлек»
Чулпан Галиәхмәтова

22

«Мәтрүшкәләр»не
көйләп үстәрдем»
Алсу Шакирова

БЕЗ БЕРГӘ!

Мәдинә
АВЗАЛОВА

Безнең халык
илгә авыр сынау
килгәндә берләшә,
иңгә-иң торып, куйган
максатына ирешерлек
юлларны таба белә.
Гомергә шулай булган.

Без аның белән озак вакытлар очраша алмыйча йөрдөк. Ул әле командировкада, әле ялга кайткан хәрбиләр янында, әле Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил белән житди сөйләшүләрдә. Инде менә тагын юлда... Бу юлы республиканың «Десантчылар союзы» һәм «Пограничниклар (чик сакчылары) берләшмәсе» белән берлектә махсус хәрби операция зонасына волонтерлар, жәмәгәтчелек һәм Татарстанның дини оешмалары ярдәмдә жыелган гуманитар ярдәмне илтә барулары. Эшләмәгән эше, колачы житмәгән максаты юктыр да сыман. Һәрхәлдә, миңа шулай тоела.

Сөйләшүенә, фикерләвенә, бар нәрсәдән хәбәрлар булуына караганда, бу ханымны гомер буге сәясәт белән шөгыльләнгән кеше дип уйларсың. Тик бу алай түгел. Бер зур гына оешмада баш бухгалтер булып эшләгән Ангелина Фәрит кызы Галимованың, үзе әйтмешли, Ватанга файдалы кеше буласы, ярдәм итәсе килүенә төп сәбәбе, бәлкәм, иренәң кадروی хәрби хезмәткәр, подполковник булуында, махсус хәрби операция зонасына да иң беренчеләрдән булып алынуындадыр. Ничек кенә булмасын, көннәре айларга, айлары елларга тиң андый вакытта акча санап утыра алмый ул. Ничек тә ярдәм итәсе килә! Ә ничек итеп?! Ул күңелендә йөрткән уйлары белән Татарстан Ижтимагый палатасы рәисе Зилә Вәлиева белән дә, Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Сәрия Сабурская белән дә уртаклаша. Ике ут арасында йөргән ул вакытларда, кирәк бит, Ходайның рәхмәте белән, Ангелина Галимованы узган елның ноябрендә Татарстаннан вәкил итеп «Сенеж» идарәсе мастерскоена семинарга чакыралар. Әлегә семинарда катнашу өчен син йә махсус операция зонасындагы хәр-

бинең әнисе, йә хатыны булырга тиеш. Семинардан кайткач башлана да инде аның яңа, ә иң мөһиме: үзе теләгәнчә тынгысыз һәм мажаралы тормышы. Республиканың хөкүмәт вәкилләре аңа ирләрне, уллары мобилизацияләнгән гаиләләр белән эшләргә, аларга кирәкле ярдәм күрсәтү мәшәкатләрен үз өстенә алырга тәкъдим итәләр. Галимова бик теләп риза була. Һәм... бу аның күптәнге хыялы ич. Ул үзе дә ике бала анасы, хәрби ир хатыны. Кияве дә бүген алгы сызыкта.

Алар ялгыз түгел

Кайгыда да, шатлыкта та янәшә булган, һәрвакыт ярдәм итәргә әзер торган шундый оешма барлыкка килүенә уллары, ирләрне махсус операция зонасында булган әниләр, хатыннар хәзер куанып бетә алмый. Нинди генә катлаулы мәсьәләләргә хәл итәргә алынмый алар! «Алар» дигәнәм, әлегә дә баягы, «Ватан сугышчылары гаиләләре комитеты» (КСВО) төбәк штабы житәкчесе Ангелина Галимова да, якыннары хакына үз теләкләре белән ярдәм итәргә алынган ханымнар... Күп тә түгел үзләре. «Без – иҗтимагый оешма. Ләкин безне тыңлыйлар, безнең сүзгә игътибар итәләр», – ди Ангелина Фәритовна. Шулайдыр. Чөнки сүз туган илебезнең иминлеген, тынычлыгын, бөтенлеген, инде килеп, күз алдында үсә, ныгый барган дәрәжәсен саклау турында бара. Ә мондый зур һәм җаваплы эштә бердәмлек кирәк. Бу хакта Татарстан Рәисе Рөстәм Миңнеханов чираттагы республика киңәшмәсендә дә аерым әйтеп үтте, махсус хәрби операциядә катнашучыларга һәм аларның гаиләләренә ярдәм оештыруны ныклы күзәтү астына алырга, кыска ялга кайтучы хәрбиләрнең бөтен үтенечләрен тиз арада хәл итәргә, балаларын бакчаларга, мәктәпләргә урнаштырырга, «Ватанны саклаучылар» фондына хәрбиләргә медицина һәм социаль ярдәм хезмәте күрсәтүне җитди контрольгә алырга кирәклеге аңсызсыз билгеләп үтте. «...Протезлар буенча мәсьәләләргә дә кичекмәстән хәл итәргә кирәк. Бу бик мөһим», – диде Рөстәм Миңнеханов.

– Әйе, безнең төп бурычыбыз – шул, – дип җөпли штаб житәкчесе. – Безгә төрле сораулар белән мөрәҗғәгать итәләр. Кайсына – медицина ярдәме, кайсына баласын бакчага урнаштырырга кирәк. Хәтта миченә ягарга булмаган абзыйга утын белән дә булыштык. Ул яшәгән төбәкнең социаль хезмәткәрләре, җирле үзидарә вәкилләре белән элемтәгә кереп, мәсьәләне көне-сәгәте белән хәл иттеләр. Үтенечләр төрле һәм кайчак тетрәндергеч була, – дип дәвам итә сүзен әңгәмәдәшем. – Мәсәлән, бер хатын, иренәң һәлак булуы турында хәбәр алгач: «Ышанмыйм, ни гәүдәсе, ни документлары юк...» – дип аякка бастырды. Чыннан да, экспертиза булмаган, үзе юк. Хатынны Ростовка җибәртеп, фотоматериаллар белән танышуны оештырдык. Югыйсә ничек яшәргә кирәк...

Донецк шәһәрләрендә булган бер егеткебез үт эчендә калып, бөтен документлары янып бетә. Әстерхандагы «Ватан сугышчылары гаиләләре комитеты» житәкчесе белән элемтәгә кердек, егетнең документларын торгыздык», – дип искә ала Ангелина Галимова. Комитет әгъзалары башкарган чараларның бик азы гына әле болар. Алар «Россия Ветераннар Союзы» волонтерлары белән берлектә окоплардагы ир-егетләребез өчен «коры душ» («сухой душ») әзерли башлаганнар.

...Ялга кайткан хәрбиләргә гаиләләре белән бергә концертларга йөртәләр, футбол уеннарына алып баралар, балалар исә «Әкият» дөньясында кинәнә. Теләүчеләргә табип, психолог ярдәме күрсәтелә. Сугыш ветераннары катнашында Түбән Камада булып узган «Күкләргә ашкан рота» акциясендә катнашалар, төрле фотокүргәзмәләр оештыралар... Бу әле, кем әйтмешли, айсбергның күз алдында ярылып ятканы, өске катламы гына...

«Тылдан башка армия юк», дип, тикмәгә генә әйтмиләрдер. Бу, чыннан да, шулай. Петр I заманнарыннан килгән «армияне икмәк һәм ярма белән тәэмин итү» – илне саклауның аерылгысыз эшенә әверелде. Әле күптән түгел генә махсус операция зонасында – Донецк якларында булып кайткан Ангелина Фәритовна әйтә моны. «Мин «Десантчы-

Гүзәл УДАЧИНА,
«Ватанны саклаучылар»
дәүләт фондының
Татарстан буенча филиал
житәкчесе

Инде мәгълүм булганча, быелның 3 апрелендә Россия Президенты Указы нигезендә «Ватанны саклаучылар» дәүләт фонды барлыкка килде. Татарстанда бу фондның филиалы июнь башларында эшли башлады. Бурычларына, куелган максатына караганда, илдә мондый оешманың, гомумән, булганы юк иде әле. Бөек Ватан сугышынан соң да, Афганстандагы, Чечнядагы бәрелешләрдән соң да булмаган ул. Фонд махсус хәрби операциядә катнашкан ветераннарга һәм сугышта һәлак булучыларның гаиләләренә адреслы ярдәм күрсәтү белән шөгыльләнә. Бу – безнең өчен яңалык. Шуңа күрә бөтен эшне беренче мәртәбә эшләргә туры килә. Тәҗрибә мәсьәләсендә үзбездә таянырга, үзбездә башлап йөрергә туры килә.

Оешуыбызга, ныклап эшкә керешүбездә күп тә түгел әле. Шуңа да карамастан, бүген махсус хәрби операциядә катнашкан ветераннарның һәм шунда һәлак булучылар гаиләләренә бер генә проблемасы да игътибарсыз калдырылмый. Безнең төп бурычыбыз – аларның һәркайсына кирәкле ярдәм күрсәтү. Һәм ул ярдәм гаять күпкырлы. Кичекмәстән хәл ителергә тиешле мәсьәләне уртага салып сөйләшәбез, төрле дәүләт структуралары белән элемтәгә керәбез, алар белән килешүләр төзибез. Безгә төрле сораулар белән мөрәҗғәгать итәләр. СВОда катнашучылар һәм госпитальдә дәваланып чыгучылар ветеран статусы алганнан соң, аларга тиешле льготалар һәм төрле түләүләр турында мәсьәлә күтәрелә. Махсус хәрби операциядә һәлак булганнарның гаиләләренә дә һәртөрле ярдәм кирәк. Боларны хәл итмичә булдыра алмыйбыз. Шуның өчен оештык бит инде. Без ветераннарның килгән көтөп утырмыйбыз, үзбездә алар янына барабыз. Шунисы бик мөһим: хәзер фонд ярдәмендә икәнче бер өр-яңа һөнәр барлыкка килде – «социаль координаторлар». Ул белгечләргә югары таләпләр куела: алар югары белемле, авыр хәлдә калган кешеләр белән эшләү тәҗрибәсенә ия булырга тиеш. Кызларыбыз әзерлек курсларында да булып кайттылар. Татарстан Рәисе Рөстәм Миңнеханов әйткәнчә, бүген СВО ветераннарына системалы һәм югары һөнәри дәрәжәдә ярдәм күрсәтү мөмкинлеге барлыкка килде.

лар союзы» һәм «Пограничниклар берләшмәсе» егетләренә бик рәхмәтле. СВО зонасына гуманитар йөкне илтә барганда мине дә алдылар. Бик тәэсирләнеп, дулкынланып кайтым, – ди ул, күргәннәрен күз алдыннан кичерә башлап. – Юлда төрлө кыенлыкларга очрасак та, барып житәчәгебезгә аз гына да шикләнмәдем. Без Луганск, Донецк өлкәләрендә булдық. Бер хәрби частъның кыр госпиталендә бездән мобилизацияләнгән медиклар һәм пациентлар белән очраштык».

Донецк шәһәрәндә Ангелина Галимова ДНРның КСВО штабы житәкчесе Анжелика Байрачная белән очраша. Ул килгән көн Донецкида һәлак булган балаларны искә алу көненә туры килә. Ике житәкче Фәрештәләр аллеясындагы һәйкәлгә чәчәкләр сала. Казаннан ашыгыч ярдәм станциясе житәкчесе Фәрит Галәветдинов, Яшел Үзән шәһәрәннән «Үзәбезнекеләрне ташламыйбыз» хәрәкәте, Лениногорскидан «Үзәбезнекеләр өчен ятмәләр», «Мәржани» мәчете хатыннары, Лидия Крылова житәкчелегендә «Татарстан ветераннары берлеге» волонтерлары тырышлыгы белән жыелган гуманитар ярдәм (медикаментлар, медицина кирәк-яраклары, «коры душ»лар, маскировка ятмәләре, дарулар, яралы солдатларга киёмнәр) тиешле урынга илтеп житкерелә. Штаб житәкчесе, десантчылар һәм чик сакчылары белән бергә, иң көчле подразделениеләрдән саналган 11 нче Аерым десантчы-штурм бригадасында булып, аларга гуманитар ярдәм күрсәтәләр, «ГАЗель» автомобиле бүләк итәләр.

«Хәтердә – димәк, исән...»

Татарстанның Милли китапханәсендә КСВОның төбәк штабы тарафыннан оештырылган чираттагы чараларның берсе – «Геройлар гаиләсе» фотокургәзмәсендә, Сарман районының Жәлил бистәсеннән әнисе һәм апасы белән килгән бәләкәй Элианың, ачылу тантанасында үзе сүз алып, шулай дип белдерүеннән күзләргә яшь килә. Батырларча һәлак булган ире турында Вәсимә Берхеева: «Әйләнеп кайтасына ышана иде», – дип сөйли. Былтыр Донбасста барган каты бәрелешләрдә гомере киселгән ике бала атасы, хатынының сөекле ире, үлгәннән соң Россия Президенты Указы нигезендә Батырлык ордены белән бүләкләнә.

Күргәзмәдә герой гаиләләренә портретлары куелган. Ул көнне республиканың төрлө почмакларынан жыелган әни-ләр бер-берсенә йөрәктән чыккан сүзләрен житкерде. Бире-

гә яңа туган кызы һәм улы белән килгән Ольга Дормидонтова да ире турында: «Ул гел безнең белән. Балаларым әти-ләрәнә охшаган. Күзләре, холыклары аныкы. Һөнәре буенча хәрби иде. Махсус операция башлангач, «башкача булдыра алмыйм», дип, беренче көннәрдә үк китеп барды. Кызыбызны күрми дә калды. Донбасс янындагы бәрелешләрдә батырларча һәлак булды», – дип сөйләде. Яу кырында гомере киселгән Даниилның әнисе Минзифа Сәитова: «Балачактан ук хәрби булырга хыялланды. Казанда кадетлар мәктәбен тәмамлады. Аннары медик Һөнәрен сайлады. Улым минем өчен һәрвакыт герой булды һәм герой булып калачак», – дип искә алды. Тормышы әле башланып кына килгән яшь егет сугыш кырынан дистәләгән яралы солдатны алып чыга һәм үзе дә шунда каты яралана. Әлеге чаралар, әлеге экспозиция – геройларыбызның батырлыгын мәңгеләштерү, аларга чиксез рәхмәтебезне һәм хөрмәтебезне белдерү мөмкинлегә бирә. Күргәзмәнең инициаторы Ангелина Галимова өчен бу вакыйга бик дулкынландыргыч булды. Ул көнне кыска ялга ире дә кайткан иде.

Татарстан Мәдәният министрлыгы ярдәмендә оештырылган бу проект берәүне дә битараф калдыра алмый. Күз алдында үзгәрә барган тарих күпләребезнең тормышын да үзгәртте. «Якыннарыңнан өзелеп хәбәр көткән ул минутлары, ул көннәргә кичерү, әлбәттә, авыр. Искиткеч авыр. Фронттан әйләнеп кайтмаган ир-егетләребез, аларның гаиләләре белән горурланабыз», – дигән иде ачылу вакытында Татарстанда Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил Сәрия Сабурская. Чыннан да, Татарстанның Ижтимагый палатасы рәисе Зилә Вәлиева әйткәнчә, сугыш кырындагылар гына түгел, аларның әниләре, хатыннары, балалары да түземлек, сабырлык үрнәге безнең өчен!

«Ашыгыч ярдәм»

Уллары, ирләре, абый-энеләре махсус хәрби операция зонасында булган әниләр, хатыннар, апа-сәңелләр өчен бу сүз яңа төсмер, яңа мәгънә ала бара. Казан шәһәре ашыгыч ярдәм станциясенә кадрлар бүлегендә эшләүче Лидия Крылова сөйләгәннәрдән чыгып шундый нәтижәгә киләсең. Аның ире Александр да ашыгыч ярдәм станциясендә фельдшер булган. Хәзер ул ДНРда, медицина ротасы командиры. Энесе дә СВО зонасына үзе теләп киткән...

■ «Әти безнең өчен исән!» – ди Элина Берхеева.

■ «Үзе урынына калдырып китте», – ди Рәзинә Вәлиева, яңа туган баласында иренәң чалымнарын эзләп.

■ 6 нчы биттә: Ангелина Галимова (сулдан икенче) СВО зонасына гуманитар ярдәм илткәндә.

«Безнең команданың иң ышанычлы кешесе», – дигән иде Ангелина Галимова Лидия Крылова хақында. Алар, ил язмышына битараф булмаган кызлар белән берләшеп, башта гуманитар ярдәм (үзләре әйткәнчә, ашыгыч ярдәм) оештырып җибәрәләр. Ә берәздән... төркем оеша. Озак та үтми, ханымнар Бахмут, Запорожье якларына хәрбиләр өчен кирәкле киёмнәр җибәрә башлыйлар. Бу хәлләрне ишетеп, Лидиянең әнисе Венера ханым Уралдан кайтып төшә. Кызы башлап җибәргән игелекле эшләргә ул да бик теләп кушыла. Алар алгы сызыктагыларга ғына түгел, йортсыз калган ДНР һәм ЛНР халкына да гуманитар ярдәм күрсәтәләр.

Хәзер бу игелекле эшләр белән шөгылләнүчеләр өчен ашыгыч ярдәм станциясенең бер бүлмәсен склад итеп ясаганнар. Сораган, кирәге чыккан саен машина да биреп торалар икән. Кызлар да, КСВОНың региональ штаб җитәкчесе дә станция җитәкчеләренә чиксез рәхмәтле.

«Кайта алмасам, елама. Син көчле!»

Лаеш районының Нармонка авылында яшәүче Рәзинә Вәлиева иренең хәрби операциягә киткәндә әйткәннен искә төшерә дә, күзләренә яшь тула. Тыныч кына сөйли алмый. Бермәл дәшми тора да: «Син көчле, диде ул миңа. Хәзер мин ул әйткәнчә – көчле булырга тырышам», – дип куя.

Сабыр итмичә булмый аңа. Былтыр Рифатына нәкъ туган көнендә повестка килә. Киткәндә ул: «Матурым, кирәк икән, китәм... Ул-бу була калса, борчылма, елама. Син көчле. Янында сиңа булышучы малайлар бар», – ди. Соңгы сүзләре булган икән кадерлесенең. Рәзинә ике улы белән кала. Өченчесе – карынында. Рифатына төпчек улын күрү насыйп булмаган... Бүген аның 17 яшен тутырган олы улы колледжда укый. «Түләүле иде, быелдан бушлай укытырга вәгъдә иттеләр. Ә уртанчысы 7 нче сыйныфка бара», – ди ханым.

6 февральдәгә бәрелешләрдән соң иреннән хәбәр килү туктый. Ул бүген дә «хәбәрсез югалганнар» исемлегендә. «Кайта алмасам, герой булып үләрмен», – дигән булган. Сүз дә юк, хатыны, балалары, тылдагыларның барысы өчен дә ул – герой. Ә малайлар алар гел әтиләренә карый, һәрчак әтиләренә охшарга тырыша. Вәлиевләрнең дә горуруланырлык, үрнәк алырлык әтиләре бар. Ул алар өчен исән!

Ангелина Галимова Рәзинә ханым белән даими элементдә, ничек ярдәм итәргә, дип борчыла. Балаларны укытып чыгарырга, тормышта үз юлларын табарга, алганда ук иске булган йортны сатып, фатир алырга... Өч баласы белән калган хатынга бу проблемаларны хәл итү, әлбәттә, авыр. Җирлек хужалары, район җитәкчеләре аларны игътибарсыз калдырмас, кулларыннан килгәнчә ярдәм итәр. Аннары... аның Рифаты шикелле сугыш кырынан кайта алмый калганнарның гаиләләренә ярдәм итү өчен оешты да инде моңарчы илдә булмаган «Ватанны саклаучылар» дәүләт фонды филиалы.

...Әйе, без Ватанны саклаучы, яклаучы ир-егетләребез белән горуруланабыз. Сугыш кырындагылар ғына түгел, аларның әниләре, хатыннары, балалары да сабырлык, батырлык үрнәгә безнең өчен!

«Ватанны саклаучылар» фонды: 8 (843) 598 33 55
Кеше хокуклары бунча вәкаләтле вәкил: 8 (843) 236 41 80

Сәрия САБУРСКАЯ,
Татарстанда Кеше хокуклары
бунча вәкаләтле вәкил

Бүген ватандашларыбыз ил иминлеген саклап, махсус хәрби операциядә катнаша. Мондый хәлдә читтән генә күзәтеп тора алмыйбыз. Хәзер безнең бурычлар башка юнәлеш алды, аппаратның да хокук саклау эшчәнлегә үзгәрдә. Бөтен игътибарыбыз мобилизацияләнгәннәрнең һәм гаиләләренең мәсьәләләрен хәл итүгә юнәлдә. Кирәксенгән кеше элементгә керә, сорау-үтенечләрен җиткерә алсын өчен «122» һәм «Ярдәм янәшә» кайнар линияләре, Татарстанның «Халык контроле», «Гомумроссия халык фронты» һәм башка оешмалар эшли.

Регион идарәсе үзәгә рәисе һәм Татарстанның «Халык контроле» дәүләт мәгълүмат системасы баш модераторы буларак, миңа хакимият органнарына кергән бик күп мөрәҗғәтьләр белән танышырга туры килә. Былтырның октябрдан «Халык контроле» системасында «Өлешчә мобилизация» үз эшен башлап җибәрдә. Бүген без мобилизацияләнгән ир-егетләр гаиләләренең торак мәсьәләсен хәл итүдән башлап, физик ярдәмгә кадәр күрсәтәбез. Аеруча борчыганы – инвадид балалар тәрбияләүче әниләрнең хәле. Терәк-таянычсыз калган әниләргә бик авыр. Без моны яхшы аңлыйбыз. Аңлыйбыз һәм һәрдаим булышырга әзер торабыз. Аларның бер генә үтенече дә канәгатьләнделмичә калмый. Әлбәттә, бу очракта республика министрлыктарын, төрле ведомство хезмәткәрләрен, дәүләт хакимияте органнарын, иҗтимагый оешмаларны, бизнес һәм сәяси партия вәкилләрен берләштергән «Ярдәм янәшә» штабы хәрәкәте ярдәмгә килә.

Бүген махсус хәрби операция барышында һалак булган хәрбиләрнең гаиләләренә Социаль хезмәт күрсәтү үзәкләрендә «гаилә ярдәмчесе» беркетелә башлады. Дәүләт органнары белән берлектә, нәкъ менә шул ярдәмчә бөтен проблемаларны хәл итүгә алына да инде. Ирләре, уллары махсус зонада булган әниләр, хатыннары 195 мең сум күләмдә бер мәртәбә бирелә торган түләүләргә ала алмауларыннан зарлана еш кына. Хәзер без хәбәрсез югалган хәрбиләргә эзләүгә кушылдык. Җитдидән-житди бу эшне Россия Федерациясенең Кеше хокуклары бунча вәкаләтле вәкиле Татьяна Москалькова белән берлектә башкарабыз. Мөрәҗғәтьләргә Россия Федерациясенең Оборона министрлыгына, Казан гарнизоны һәм Көнъяк хәрби округының хәрби прокурорларына җибәрәбез. Үтенечләребезнең берсе генә дә җавапсыз калмый.

«Ватан сугышчылары гаиләләре комитеты»ның Татарстандагы төбәк штабы җитәкчесе һәм аның вәкилләре белән хезмәттәшлек тә уңышлы нәтиҗәләр бирә. Махсус хәрби операциядә катнашкан хәрбиләрнең туганнары, якыннары белән төрле кызыклы очрашулар оештырыла. Шунда ук килеп туган мәсьәләләргә дә хәл итәбез. Андый гаиләләрдә югары уку йортларында акча түләп укучы балаларны бушлай укытуга күчерү мәсьәләсен күтәрәбез. Очрашуларда федераль дәрәҗәдә социаль ярдәм турында сөйлибез, аңлатабыз. Кабул ителгән закон нигезендә, СВОда катнашучылар һәм аларның гаиләләре өчен бушлай юридик ярдәм оештырылуы хақында искәртәбез. Ярдемгә мохтаждлар, чыннан да, безнең янәшәдә булуыбызны, көне-сәгәте белән булышырга әзер торышыбызны белергә, безгә ышанырга тиешләр.

ЖЫРЛАУЧЫ

Герметизацияләү цехының чишенеп-киенү бүлмәсеннән ишетелгән татар жырына монда эшләүчеләр күптән гажәпләнми инде. Эшкә тотынганчы, герметизацияләүче Илзирә ГАНИЕВАның шулай кәефләнеп алуын белә хезмәттәшләре. Хәзер, әз генә юансын да, эш киemen киеп, киң канатларын жәеп көтүче хәрби самолёт янына, үзенең эш урынына барып басар. Анда хисләр кызыңгызга да калмый, алмашка житди, төгәл Илзирә килә.

ТАМАН ҺӘМ БЕЗ

Алсу
ШАКИРОВА

Беренче жыр – эш турында

– Күптән түгел бригадага Гөлнәра килде. Шаянлыгы, үткенлегә белән аерылып тора. Сүзгә дә бик оста! Туган көннәрдә, төрлө бәйрәмнәрдә үзегең хәстәрләгән табын артына жыела торган гадәт бар коллективта. Сүзне Гөлнәрага бирәбез. Шундый матур итеп котлау әйтә дә, ахырдан: «22 нче заводның бомбардировщиклары исемнән!» – дип тәмамлый. Беренче тапкыр

«БОМБАРДИРОВЩИК»

ишеткәч, кызлар, апалар белән рәхәтләнеп көлдек. Хатын-кыз иңнәреме соң инде бомбардировщик белән чагыштырырлык... Ә үзебезгә ошады бит! Хәзер үз-ара сер итеп кенә «бомбардировщиклар» булып йөрибез, – ди Казан авиация заводының герметизацияләү цехында эшләүче Илзирә.

Бу ханымнарның һавадагы, жирдәге, су астындагы һәм җирдәге теләсә кайсы «цель»ләрне юк итәргә сәләтле хәрби очкычлар

белән нинди уртақ яклары бар, дисезме? Холык! Ныклы, ышанычлы, көчле, куелган бурычны төгәл үтәүче холык.

Самолет тирәсендәге катлы-катлы баскычларны, стапельләрне сарып алган эшчеләр бәләкәй кырмыскаларны хәтерләтә. Үзләреннән мең тапкыр зур тимер кошларны үз куллары белән жыйганнар димәссең дә. Бу тынгысыз кырмыскаларның берсе – Илзирә. Бүген аның жыры – эш турында. Шулкадәр ярата ул эшнең күп бу-

луын! Андый чакта көнең күңелле жыр кебек тиз генә үтә дә китә. Менә каршыларыңда яңа бурыч: авырлыгы тонналап үлчәнә торган очкычның һәр сантиметрын махсус шпаклевка белән каплап чыгарга тиеш кызлар. Эш тәмамлануга алар салган «эз» буйлап хәрби приемка узачак. «Погонлылар» тагын да таләпчән: эшне сантиметрлап түгел, миллиметрлап тикшереп кабул итәчәкләр.

Шпаклевка сылау ул кадәр авыр эш тә түгел инде. Герметик белән

Атлап чыгуға «буханка» машинасы килеп туктый да, барысын бергә төяп алып та китә.

эшләү катлаулырак кебек Илзирәгә. Тулысынча тимердән ясалган пневмошприц үзе ничә килограмм авырлыктадыр, әле аның эченә герметик тутырасың. Сэгательәр буге эшли торгач кул башына төшкән чаклар еш була. Кечкенәдән балта белән утын ярып, чалгы белән печән чабып үскән Илзирә өчен дә кыенга туры килә кайчак.

Балачак җырлары

Биектау районы Казаклар авылында туган Илзирә. Әтисе Газимҗан абый кызына 8 яшь булганда ук бакыйлыкка күчә. Әнисе Илсәя апаның итәгендә Илзирәдән башка тагын 11 һәм 6 яшьлек ике улы кала. Кечесенең сәламәтлек ягыннан мөмкинлекләре дә чикле әле... Балаларының тамагын, өс-башын кайгыртып, үзе көне-төне колхоз эшендә була. Олы улы белән Илзирә бөтен эшкә җигеләләр. Аларын да эшкә өйрәтеп торырга вакыты булмый Илсәя апаның.

Шуңа бу вазыйфаны күрше Бәрәзә авылында яшәүче Гөлчирә әбиләре үз өстенә ала. Үзе дә олы баласына 11 яшь кенә булганда тол калган карчык кызының хәлен сүзсез дә аңлый... Печән өсте җиттәме, бакчаны чүп бастымы, бәрәңге алырга кирәкме – ялт итә дә килеп җитә. Өйнең бер почмагынан икенчесенә кадәр бөтен эшне рәткә сала, пешерә, төшерә. Илзирәне дә эшкә өйрәтә. Һәр эшне тәртибе белән тиз генә эшләп куйганны ярата Бәрәзә әбисе. «Кеше белән сүзгә кермә, сүзгә керсәң атаң да, анаң да калмас», дигән сүзләре тәмам сеңгән оныгына. Әбисенең бу сабагын әле дә исендә тота.

Тиз генә жиренә җиткереп эшләп кую, тәртип ярату, әйбер кадерен белү... Кара, эштә кирәкле

бөтен сыйфатларны тормыш үзе тәрбияләгән икән бит! Бәләкәй чакта авылда узган бер концерттан да калмаган Илзирә. Әнисе сәхнә өчен генә дип кадерле бер бүләк тә алып кайта – мәрҗәнле бик матур заколка. Аны саклап, газета кисәгенә төрөп шкаф өстендә генә саклыйлар. Өйдә берүзе калган чакта шыпырт кына шул нәфис кадагычны ала да, көзгә каршына басып, үзен сәхнәдә кебек күз алдына китереп җырлый кыз: *Һәммәгез дә минем теләктән уңыгыз, Бәхетле булыгыз, бәхетле булыгыз...*

Эштән качарга теләгән, киреләнгән кызны тәрбияләр өчен дә бик әйбәт чара була заколка. «Кибеткә кире илтеп бирәм!» – дип яный әнисе. Ничек бу матурлыктан колак кагасың инде?! Шундук әни кушкан эшнә эшләргә чаба. Ул заколканы әле дә искә алып көлә әни белән кыз... Заколка ерак балачакта калса, җырлар – әле дә юлдашы.

Мәктәптә яхшы укыса да, укырга керә алмый Илзирә. Юк, имтиханнар бирә алмаганга түгел, барып та тормый уку йортларына. Әнисе колхозда эшли, әтисе юк... Ярдам сорарлык туганнары, юл күрсәтүче, сүз кушучы таныш-белешләре, акча түләп укырлык мөмкинлеге булмагач, уку йортларын өйләнәп уза. Юлны үзе ярып барырга өйрәнәп үскән Илзирә аттестатын кулына тотып эшкә урнаша. Пиццериядә белмәгән эшен дә тиз өйрәнәргә туры килә. Кулына акча керә башлагач, билгеле инде, укыйсы килү теләге сүрелә. Яшәренә дә, ашарына да үзе акча эшли, авылдагы әнисенә, энесенә дә өлеш чыгара.

Балаларын юклыкта үстерергә туры килгән әнисенә рәхмәт әйтергәме моның өчен, тормышның үзенәме? Алай дисәң, әтисез балачагы бәхетле булды микән?

Гүзәлия башкаруындагы «Авыл көйләре»н бу кадәр күңел аша уздырып тыңлар идеме, җырлар идеме Илзирә... Әткәй җыры, гармун моңы, сабий чагының самими истәлекләре турында бит ул җыр... Нәкъ Илзирә турында! Авыл мәдәният йортына әле дә чакырып алалар Илзирәне. Җырлап үскән сәхнәсә бүген аның өчен таррак күренсә дә, чын күңелдән шушы җырны сузып җибәрә: *Гармун моңы – әткәй җыры бит ул, Әйдә, тагын бер искә төшсен. Туган җирләрен ташлап киткәннәр Ишетсә, тагын яшен түксен...*

Тормыш турындагы җыр

Мәхәббәт җырлары Илзирәнең тормышына Наил белән килеп керә. Тулай торакта яшәүче дустаны кунакка килгән егет Илзирәне бер күрүдә ошата. «Сиңа борылып та карамаячак ул, йөрмә», – генә ди дустаны. Үзе дә күршесенең күңел кыларын тартып караган, ләкин Илзирәне үзенә карата алмаган егет Наилгә уңыш елмаясын күз алдына да китермәгәндер. Ә Наил бирешми – Гашыйклар көнендә йомшак уенчык тотып Илзирә бүлмәсә ишеген шакый. Озын, төз гәүдәле, милициядә эшләүче егетне Илзирә дә үз итә. Йөрәк өчен генә түгел, үз тиңе булгангадыр. Гади авыл гаиләсендә үскән Наил белән уртак яклары күп була. Ике елдан Казанда мәчеттә никах укытып, аннары кич иң якыннары белән генә бәләкәй мәҗлес үткәреп башлап җибәрәләр парлы тормышны. *Тамчылар тамчыга җыела, Елгалар елгага кушыла. Парлашып очучы кошларның Канаты-бәхетке куш була...*

Тормыш йомгагы яшь гаиләнең бәхетле мизгелләре белән сынауларын бер-бер артлы бәйли тора. Бераз моңсу җырлар рухында яшәргә дә туры килә. Уллары Нәфис тугач, Наилнең әнисендә яман шеш авыруы ачыклана. Аны Казанга алып килеп табибларга үзләре йөртә. Тулай торагның бер бүлмәсендә дүртәү яшиләр шулай. Авыруны жиндек дигәндә генә кайнанасының хәле тагын

авыраеп китә... Соңгы аен Илзирә инде эштән китеп, аны тиешенчә тәрбияләп, соңгы юлга да озаталар.

Сәгатътән артык вакытын юлда уздырып, Азино ягына эшкә йөрергә күнеккән Илзирәгә Наил бер генә шарт куя: эшкә чыксаң, заводка чыгасың. Шушы карардан тормышы бөтенләй икенче якка үзгәрәсен белмәсә дә, Илзирә Казан авиация заводының кадрлар бүлегенә эш белешергә барып кайрыл. Олы яшьтәге апалар өчен дип саналган кладовщик эшенә килгән яшь хатынга икенче юнәлеш тәкъдим ителә. «Зыянлы цех санала инде, риза булырсыңмы, яшь бит әле син», – дип шикләнсәләр дә, кечкенәдән үк эш аерырга күнекмәгән Илзирә риза була. Цех житәкчесе, мастер белән сөйләшә дә эшкә чыгарга хәл итеп кайта...

Завод белән бәйле истәлекләр барысы да аллы-гөлле, ачык төсләрдә. Тормышының иң матур, бәхетле чагы заводта эшли башлау белән бәйле аның. Очып китү положасы кебек тигез, иркен... Гаиләнең беренче машинасы да, фатирсы да, мул тормышлары да шушы завод канаты астында башлана.

Алай да заводта эшли башлауга бер күңелсез хәл булып ала. Хәрби очкычлар урнашкан цехлар тәүлек бие саклык хезмәткәрләренең күз астында. Андый цехка керер өчен заводта эшләвең генә житми, пропускка сугылган махсус тамга да булырга тиеш. Кергәндә дә, чыкканда да шуны саклык хезмәткәренә күрсәтеп, таләпләрен төгәл башкарып узасың. Яңа гына килеп урнашкан кызлар шундый бер цехта эшне тәмамлап киләләр. Тиешле күләмдәге эшләр тәмамлангач, машинаны (заводта очкычларны фәләнәнче машина дип номеры белән атыйлар) цехның зур капкалары аша икенче цехка күчәрәләр. Әйләнгәчтән йөрмәс өчен герметизацияләүче кызлар да туп-туры шул капкага юнәл: турыга чыгып, хәзер үз цехларына кайтып та житәчәкләр. Аглап чыгулары була, «буханка» машинасы килеп туктый

Завод аэродромында чираттагы самолет сынау очышына күтәрелә – Шуннан да матур «жыр» юк алар өчен.

да, барысын бергә төяп алып та китә... Аннары режим бүлегендә кайда, нишләп йөрүләре, ник аннан чыгарга хәл итүләре, кагыйдәләрен бозулары турында житди сөйләшү була, аңлатмалар языла. Үз дәресеңне дәлилләп, ни өчен шулай эшләвеңне, гаепсезлегеңне аңлатып кара... Режим! Бетте-китте...

Кызларны цех житәкчесе урынбасары Людмила Викторовна килеп ала. «Кемнән, кемнән, сездән мондый хәлне көтмәгән идек», – дип кенә әйтә. Бер генә була бу. Житәкчесенә бүтән кыен сүз ишеттермәскә дип, үз-үзенә сүз бирә Илзирә. Килгәннән бирле шулай эшлиләр инде: цех житәкчесе Сергей Корсаков коллективының сүзенә колак сала, үтенеч белән кергәндә бер дә борып чыгармый, ә коллектив, аңа терәк булып гел яхшы нәтижеләр күрсәтә.

Очкычлар жыры

– Казан авиация заводы бүген зур үзгәрешләр кичерә. Әле күптән түгел иске станоклар тезелеп торган цехларны бүген таний торган түгел. Проходнойлардан узганда заводка эшкә киләм димәсәң дә. Аларны үтеп чыгуга «Производство алдынгылары» стенды каршы ала. Минем фотосурәтем дә бер ел эленеп торды биредә. Горурлык инде! Цехта яшьләрнең күп булуы – үзе үк бер күрсәткеч. Казан авиатөзелеш заводы диварлары артында эш урынын тапкан яшьләрнең тормыш-көнүрешен дә кайгырта житәкчелек. Фатир биләп яшәүчеләргә компенсациягә кадәр каралган, эшчеләргә махсус ипотека рәсмиләштерергә ярдәм ителә. Теш дөвалау, белгеч табибларга күренеп торы үзе зур ярдәм, – дип санап китә Илзирә заводтагы өстенлекләрен.

Заводта эшкә кытлык юк. Бер цехта гына да унбиш бригада хезмәт куя, һәрберсендә унбишләп кеше. Бер эш күләме икенчесенә тоташып китә. Эңә, Ту-214 самолетының фюзеляжы герметизациягә әзер икән. Бу юлы кызлар очкычның өчен сырып ала. Һәр ялганыш, һәр жөй герметик астында калырга тиеш. Алар буйлап «пистолеттан» – термоприцтан сытып чыгарган тигез юллар салына. Пластиндай измә резина кебек катып калгач, өстеннән тагын бер кат тигезләп чыгалар. Су, һава, тавыш кермәсен өчен эшләнә бу. Аннары шул ук салонның өченә жылылыкны һәм тавышны үткәрти торган жайланманы жиемгә утырталар. Иң мөһиме – курыкмаска! Безнең эштә төзәтеп булмаслык хаталар юк, сорарга курыкмагыз, дип әйтеп тора янәшәдә остазлар. Тәжрибә шулай туплана. Пилотлар кабинасы, йөк отсекалары, техник отсек... Бер-бер артлы самолетның һәр өлеше кызлар кулы аша уза.

Бүген колакларда яңа «көй» яңгырый. Заводташларның да, «бомбардировщик» ханымнарының да иң яраткан «жыры» бу. Завод аэродромында чираттагы самолет сынау очышына күтәрелә. Көчле двигательләр тавышын заводның һәр почмагынан ишетеп була. Фәләнәнче машина бүген өченче очышына күтәрелә, дип гөж киләләр цехта. Дулкынланарлык, куркырлык урын юк – үз эшләрен тел-теш тидермәслек итеп эшли герметизацияләүче кызлар. Очкыч та сынатмас!

Ә Илзирә Ганиеваның заводта яңа жырлар башкарасы бар әле... Киләсе елга кулына Казан авиация техник колледжы дипломын алачак ул!

Фото: Азат Яһүдин

Фото: Анна Арахамия

ДОКТОР ГАФИУЛЛИНА

Лилия
ГӨРӘЕВА

Аңа 32 яшь. Ул – Республика клиник онкология диспансерында хирург, 1500 дән артык операция ясаган, 20 илдә булган, өч тел белә, молекуляр онкология темасына диссертация яза, хатын-кыз сәламәтлегенә багышланган блог алып бара. Әле тагын ул – табиблар династиясе вәкиле. Әтисе Дамир Максutowич Гафиуллин – эпидемиолог, шәһәрбезнең йогышлы чирләр хастаханәсендә эшли. Әнисе Зарина Николаевна Гафиуллина – Яшел Үзән шәһәренең бала тудыру йортында акушер-гинеколог. Әтисе ягыннан әбисе Суфия Хәбирова Сәгыйтова – шулай ук гомерен кешеләр сәламәтлегенә багышлаган кеше. Бертуган энесе Азат та династиягә тугры – Казан дәүләт медицина университетын тәмамлаган.

Алия Дамировна, никадәр авыр һәм җаваплы булуын кечкенә-дән күреп үссәгез дә, табиб булудан курыкмаганыз.

– Дөрестән дә, табиб эшенең нәр-сә икәннән аңлап, белеп үстек. Эти белән әнинең төнге дежурда калулары да таныш. Бу эшнең катлаулылыгын һәм җаваплылыгын яхшырак белгән саен, аның кыйммәтен дә ныграк аңлайсың. Аннары, тәрбия, белем, буыннар арасындагы бәйләнеш тө йогынты ясамый калмагандыр... Һәрхәлдә, Яшел Үзәндә мәктәпне тәмамлагач, укырга кая керергә дигән сорау гомумән дә тумады. Ә менә кайсы белгечлекне сайларга дигән сорау бар иде. Эти белән әни

стоматолог булуымны теләделәр, ә мин дөвалаучы табиб булам, дидем.

Бала тудыру йортында эшләү хыялым иде, дидегез.

– Очраклы кешеләрнең тормышыбызда никадәр мөһим роль уйнаганын без кайчак күз алдына да китерә алмыйбыз. 2014 елны Казан дәүләт медицина университетын тәмамлагач, Казан медицина академиясе базасында ординатура үттем. Көндөз – уку, төнләр – дежур... Атнага өчәр төн дежур торырга туры килә иде. Көн белән төн бутала кайчак. Хыялыңа менә-менә ирешәм дигәндә бу авырлыктар чүп кебек кенә тоела. Республика клиник хастаханәсенең перинаталь үзәгендә эшләргә хыялландым.

Алсыннар гына, дөньядагы бар кешедән дә тырышыбрак эшләчәкмен! Шулай уйладым. Ул эшне ярата да идем. Ординатурада укыганда без бала да таптырдык, операцияләр дә ясадык, инде барысын да беләм дә шикелле... Тик мине анда эшкә алмадылар. «Ул безгә туры килми». Менә шул бер фраза бөтен планнарымны жимерде. Ничек елаганымны белсәгез?! Ул көнне дөңям ишелеп төште сыман. Шул ук фраза тормышымны бөтенләй яңа юлга борды, һәм бүгенгәчә мин шул юлдан барам.

Яшел Үзәнгә онколог итеп чакырдылар. Дөресең генә әйткәндә, баштарак бик теләмәгән дә идем... Курсларда онколог белгечлегенә укыдым.

Сәламәтлеген кайгыртучы хатын-кызларыбызга доктор Гафиуллинадан чек-лист:

- кече оча сөяге, корсак қуышлығы органнарына һәм сөт бизләренә УЗИ ясатырга (елга бер тапкыр);
- онкоцитологиягә анализ тапшырырга (елга бер тапкыр);
- гинекологка күренергә (елга бер тапкыр);
- 40 яшьтән өлкәнрәк ханымнар сөт бизләренә маммография ясатырга (ике елга бер тапкыр);
- әгәр табиб аналык муентыгында ниндидер үзгәреш бар ди икән, ВПЧ булу-булмавын ачыклар өчен анализ тапшырырга;
- әлбәттә инде, гәүдәнең авырлығы турында онытмаска.

Беренче тапкыр операция ясаганым искә төшсә, әле дә дулкынланам. Өлкән яшьтәге апа иде ул. Аналык муентыгында дисплазия. Конизация артык катлаулы операция булмаса да, моңарчы андыйны ясаганым юк, бары карап торганым гына бар. Башка бер тәҗрибәле табибтан ярдәм итүен сорадым. «Эшкә урнашкансың икән, үзең ясыйсың», – диде ул. Әниемә шалтыраттым. Операция дәвамында анымда басып, көч биреп торды.

2017 елдан Республика клиник онкология диспансерында эшли башлыйсыз. Гадәттә, катлаулырак очраклар булса, районнан Казанга жиһәрәләр. Үз-үзегезгә ышангансыз, димәк...

– Чынлап әйткәндә, башта шикләндем. Әти-әнием, уйлап та тормыйсың, барасың, диделәр. Холкымда тәвәккәлле бар. Үз өстемә җаваплылык алудан курыкмыйм. Табиб өчен мөһим сыйфатлар ул. Күп вакыт пациентның үзе өчен дә карарны табиб кабул итә. Әйе, авыр, катлаулы очраклар булса, Казанга жиһәрәләр. Тик районнардагы табибларның эшләре тагын да катлаулырак. Безнең монда диагноз куяр өчен кирәкле барлык аппаратура бар, ә район табибы клиник картинага карап диагноз куя белергә тиеш. Син анда бары үз белемеңә һәм тәҗрибәңә генә таяна аласың.

Поликлиникада җиде-сигез ай эшләгәч, гинекология мөдире Андрей Владимирович Панов үз бүлегенә хирург итеп алды. Анда элөгү өчен табиблар чират тора, нигә мине сайлады ул – монысы үзем өчен дә табышмак булып калды. Бәлки, ул миндәге тәвәккәллекне, җаваплылыктан курыкмавымны күргәндер. Андрей Владимировичтан күп нәрсәгә өйрәндем. Аны үземнең остазым дип саныйм.

Казан онкологларына күренер өчен чит төбәкләрдән киләләр. Бездә яман шешне дәвалау чынлап та шулай югары куелганмы?

– Монда иң яхшы белгечләр эшли. Бездә хирургия бик югары урында. Мин бу сүзләренә үземнең коллегаларымнан чыгып, бездә нинди операцияләр башкарылганын, аларның нинди күләмдә үтәлгәнен белгәнә әйтәм. Техник базабыз да яхшы. Аппаратуралар да заманча. Мәсәлән, эндометридагы яман шешне дәвалар өчен хәзер лимфа төеннәренә индоцианин яшел белән детекция ысулы кулланыла. Әлеге заманча яңа алым Россиянең бөтен шәһәрләрендә димим, дөньяның да бөтен илендә юк әле. Күптән түгел генә яңа ангиограф куйдылар. Үзбездә кирәкле зонадагы барлык кан тамырларын күрергә мөмкинлек бирә ул. Кан тамыры аша без шешкә химик препарат кертә алабыз, кирәкле кан тамырын яба һәм шул рәвешле шешнең үсешен туктата алабыз. Бу да чагыштырмача яңа алым санала.

Безнең бүлектә операцияләрнең 90 процентка якыны лапароскопия ысулы белән ясала. Әле мин эшкә урнашканда без бу хакта хәтта хыялланды да идек. Ул вакытта елына шундый биш операция ясалса, бик күп иде инде. Бишәр сәгать бара иде алар. Хәзер без шундый ук операцияне ярты сәгатьтә төгәллибез. Катлаулы операцияләр дә корсактагы өч кечкенә кисем аша башкарыла. Бу иң беренче чиратта пациентка уңай булсын өчен эшләнә. Пациент икенче көнне үк аягына баса, өченче көнгә өенә кайтып китә ала. Киләчәктә лапароскопия ысулы тагын да кирәк кулланылыр дип уйлыйм.

Медицина көчәйсә дә, авыручылар саны кимеми...

– Кызганыч, бу шулай. Безнең гинекология бүлегендә генә дә елга 1300 хатын-кыз дәвалану уза. Ә гинекология бүлегә бездә икәү. Элегрәк аналык муентыгы яман шеше беренче урында иде. Хәзер эндометридагы шешләр күп очрый, болар икесе тигезләнде.

Яман шешнең сәбәпләре әлегәчә ачыкланмаган. Шулай да, табиб буларак, фикереgez нинди?

– Аналык муентыгы яман шешенең барлыкка килү сәбәбе билгеле. Бу – ВПЧ, ягъни кеше папилломасы вирусы. Организмда аның булу-булмавын ачыклавы кыен түгел, тиешле анализ гына бирергә кирәк. Әгәр дә ул бар икән, димәк, сәламәтлегеңә аеруча игътибарлырак булу сорала. Бу вирустан дәва юк. Иммунитеты нык, сәламәт организмнан ул үзеннән-үзе юкка чыга. ВПЧдан вакцина уйлап табылган, һәм аның нәтиҗәсе расланган. Ә менә эндометрий – аналыкның эчке катламындагы яман шеш авыруы күп очракта организмда метаболизм бозылудан килеп чыга. Артык авырлығы булган ханымнар ешрак авырый аның белән. Хатын-кызның женес органнары эшчәнлеге гормоннарга бәйле. Төп хатын-кыз гормоны булган эстроген, нигездә, күкәйлекләрдә эшләнә. Шулай ук аны май тукумасы күзәнәкләре дә житештерә. Әлеге гормонның мишень органнары – сөт бизләре, аналык, күкәйлекләр. Менопауза чорына кергәндә күкәйлекләр бу гормонны эшләп чыгаруны туктата. Ләкин май тукумасы күзәнәкләрендә әлегә процесс дәвам итә. Шуңа күрә дә хатын-кызларыбызга гәүдә авырлығын контрольдә тотарга, артык авырлык җыймаска киңәш итәм. Бу матурлык өчен генә түгел, сәламәтлек өчен дә бик мөһим.

Шулай ук генетиканың ролен дә кире кага алмыйбыз. Геннардагы мутацияләр яман шеш авыруының сәбәптәсе булып тора. Авырлығы нормадан артык булган һәр хатын-кызда да яман шеш барлыкка килми бит, аның өчен генетикада ниндидер үзгәреш булырга тиеш.

Күкәйлектәге яман шешнең килеп чыгу сәбәпләре әлегә ачыкланмаган. Элек аның белән бала тапмаган хатын-кызлар гына авырый дип саныйлар иде. Тикшеренүләр бала тапкан хатыннарның да, тапмаганның да тигез нисбәттә авыруын күрсәтә.

Онкологик процессларның тагын бер сәбәбе – организмда барган даими ялкынсынулар. Ялкынсынуның сәбәбе төрлечә булырга мөмкин: мәсәлән, патоген микрофлора, физик тәэсир...

Онкологияға тарыган пациентлар арасында эндокрин патологияләре булганнар да күп. Кайсыдыр гормон күбрәк житештерелә, кайсыдыр азрак... Гормональ фон шулай ук онкологиядә мөһим роль уйный.

Ә бит кайчагында гинеколог анализларны тикшереп тормый гына йөклелекне кисәтүче гормональ препаратлар билгели.

– Россиянең клиник рекомендацияләре нигезендә, контрацептив препаратларны билгеләр алдыннан пациент махсус тестка җавап бирергә тиеш. Анда 30 сорау. Әгәр шул сорауларның берсенә генә булса да «әйе» дип җавап бирә икән, әйтик, сөт бизендә мастопатия яки фиброаденома бар, дисә, мондый препарат билгеләнергә тиеш түгел. Андый очракта табиб патологияне жентекләп тикшерергә бурычлы.

«Рак» дигән сүздән үк барыбыз да курка. Бу диагнозны белдерү табипка да җиңел түгелдер?

– Әлбәттә, җиңел түгел, бигрәк тә яшьләргә, үз яштыгыңлареңә. Ләкин без һәркем өчен кайгыра, барысын да үз йөрәгебез аша уздыра алмыйбыз. Алай булса, эшләр тә булмас иде. Хирургның башы «салкын» булырга тиеш. Без чын күңелебездән авыруга ярдәм итәргә, аны дәваларга, инде ничьюгында хәлен җиңеләйтәргә тырышабыз. Менә шушы көннәрдә генә 94 яшьлек пациентлыбызның аналыйн алырга туры килде. Аналык тышчасында яман шеш иде. Бер карасаң, яше олы, яшисен яшәгән дә кебек. Әйе, без аны тулысынча дәвалый алмадык. Ләкин шушы операцияне башкармасак, ул кан агудан, сызланудан интегер иде. Исән кешенең, ничә яштыгы булуына карамастан, сыйфатлы тормышка хақы бар.

Бала-чага булмасак та, мөгҗизаларга ышанасы килә. Сизнең эштә мөгҗизалар булгалыймы?

– Күп андый очраklar. Кичә генә бер операция булды. Бар күрсәткечләр буенча да пациентның күкәйлегендә яман шеш, һәм ул инде бик зурайган иде. Операциягә дә яман шеш дип әзерләндек. Ә ул нибары киста булып чыкты, яман шеш күзәнәкләре юк. Андый вакытта һәрвакыт күңелле.

Диеталар турында ни әйтәрсез? Кето-диетаны кайбер табиплар үзләре дә тәкъдим итә.

– Әлеге темага бернинди дә тикшеренүләр уздырылмаган һәм рәсми дәлилләр юк. Кето-диетада углеводлар аз, глюкоза бөтенләй кулланылмый. Ә бит бу матдәләр организм өчен бик мөһим. Туклану балансланган булырга тиеш. Кайсыдыр бер якка авышу яхшыга китерми. Кето-диетаны гомер буена тоту мөмкин түгел. Углеводлар күзәнәк ясалышы өчен генә түгел, җенес гормоннарын житештерү өчен дә кирәк.

Халык медицинасы дигәннән... Моннан берничә ел элек бер хатын-кыз килде. Аналык мунтыгында яман шеш. Ләкин ул операциядән баш тартты. «Мине табигать дәвалый», – дип, Себергә китте, анда агачларны кочаклап, табигатьтән энергия алам, диде. Янарак кына кабат килде ул безгә. Яман шеш беркая да китмәгән, бары стадиясе генә арткан.

Операциядән курку күпләргә хас. Хатын-кыз өчен аналыйн алдыру фажига булып тоелырга мөмкин.

– Әгәр дә үлчәүнең бер талинкәсендә – гомер, икенчесендә аналык тора икән, гомерне сайлау дөресрәк түгел мени? Бу органым булмаса, мин үземне хатын-кыз итеп хис итмим, ирем белер, җенси тормышым бозылып – күпләр шулай уйлый. Ышаныгыз, хатын-кыз үзе дә, ире дә аналыкның юклыгын берничек тә сизә алмый. Җенси тормышка аның катнашы юк. Операцияне тәҗрибәле хирург жиренә житкереп ясый икән, ахырдан бернинди дә проблема булырга тиеш түгел.

Хәзер популяр булган Кегель күнегүләрен бар кешегә дә ясарга ярамый, дисез...

– Кегель күнегүләре, дөрестән дә, файдалы. Ул мускулларны тонуста тотарга булыша. Ләкин күпләр уйлаганча, ул аналык төшүдән булышмый, аналык юлы җиңсәсен тарайта алмый. Оча төбе мускулларында гипертонус күзәтелсә, бу күнегүләрен ясарга ярамый, үзегезгә зыян гына китерәчәк сез.

Сез интим пластика ясаучы хирург та. Мондый операцияләр бары матурлык өчен генә ясаламы?

– Матурлык өчен ясатучылар да бар. Тик күп очракта бу сәламәтлек өчен кирәк. Бәвел тотмаса, аналык юлының арткы яки алгы стөнасы төшсә, аналык юлы ачык торса, интим пластика ясала.

Диссертациягезнең темасы?..

– Онколог булып эшли генә башлаган елларымда ук профессор Зинаида Александровна Афанасьева миңа диссертация язарга киңәш итте. Ул вакытта бу эш ниндидер бер фантастика булып тоелган иде. Ләкин Зинаида Александровна: «Син аны язарга тиеш», – дип, артык авырлык һәм эндометридагы яман шеш темасына материаллар тупларга кушты. Хәзер башкарган хезмәтем молекулляр онкологиягә карый. Бу әле бөтенләй яңа юнәлеш. Киләчәктә бик өметле юнәлешләрнең берсе. Химик препаратлар белән тәэсир иткәндә, күзәнәктә аутофагия процессы башлана: ул үз эчендәге барлык начар матдәләргә юк итеп, ничек тә исән калырга тырыша һәм препаратларга сизгерлеген югалта. Ә безгә зарарланган күзәнәкнең һалак булуына һәм аның урынына яңа, сәламәт күзәнәк барлыкка килүенә ирешү кирәк. Катлаулы тема. Күп кенә тикшеренүләр уздырып, ниндидер нәтиҗәгә дә килелде. Диссертация инде апробацияне узды, декабрь аенда аны якларга әзерләнем.

Дөньяда онкологиягә кагылышлы бик күп тикшеренүләр уздырыла. Аларның күбесе тизләнелгән темпта кулланышка кертелә. Тора-бара онкологларның кирәге дә калмас, мөгаен. Бары химиотерапевтлар гына булчак, әлеге чир белән авыручылар дару эчеп кенә савыгачаклар. Без әнә шушы моментның житкәнен көтәбез.

Бүген инде онкологияне дәваларга өйрәндек. Химик препаратлар да яхшырды. Таргет, иммунотерапия кулланыла. Радиотерапия дә заманча, кирәкле урынга гына төбәп, якындагы тукумаларга минималь зарар белән уздырыла.

Бишенче шештән дәваланырга килүче пациентларыбыз бар. Дүрт тапкыр ракны жинү кайчан гына акылга сыймаслык хәл кебек тоела иде бит.

Бик күп нәрсә кешенең үзеннән тора. Сәламәтлегебез өчен табиб түгел, үзебез җаваплы. Кайсыдыр жирегездә ниндидер авырту тоясыз, ә табиб, бар да яхшы, ди икән, тынычланмагыз. Икенче, өченче белгечкә күренеп карагыз. Берничә табипка күренү ул – норма. Үз вакытында күрәп алган чир – җиңелгән чир.

ИРЕМ ҮСӘРГӘ ТЕЛӘМИ

Гүзәл
ХИСМӘТУЛЛИНА,
олылар һәм
балалар
психологы,
гештальт-терапевт

Серләшәбез

Кеше үсәргә, яхшыракка омтылырга тиеш. Белем арткан саен, интеллект та үсә. Дөньяга, кешеләргә башкачарак карый башлайсың. Үзем дә яңа белемнәр алырга, нәрсәгәдер өйрәнергә тырышам. Акча эшләүнең дә өстәмә юлларын эзли. Миңа шулай яшәү ошый. Ә ирем – хәзер ирешкәнәнә канәгать булып яшәүче. Мөмкинлекләре булса да, тормышта тагын да югарыракка ирешергә, укырга, өйрәнергә омтылмый. Әлегә без аның белән интеллект, белем ягынан тигез позициядә. Березгә гел үсешкә омтылып, икенчегә инде ирешкәнәнә канәгать булып яшәсә, иремә карашым үзгәрер, мөнәсәбәтләр суынмас микән дип борчылам. Тора-бара ул минем өчен кызыксыз кеше булып калмасмы?

Мәдинә С.
Казан шәһәре.

– Әлегә ханым шушы сорауны биргән икән, димәк, бу мәсьәлә аны чынлап та борчый. Гаилә мөнәсәбәтләренең кая барып чыгасын беркем дә алдан әйтә алмый, ул төрлечә булырга мөмкин. Әгәр гаиләдә берең – гел үсештә, икенчең булганына канәгать икән, гаилә мөнәсәбәтләрендә баланс бозылачак, билгеле. Гаиләне бер система дип карасак, баланс булганда гына бу система озак яши ала. Бу икең дә үсештә булуны яисә икең дә булганына шөкер итеп яшәргә кирәк дигәнне белдерми әле. Алай яшәүче парларның да мөнәсәбәтләрендә төрле кризислар булырга мөмкин.

Ир белән хатынның шәхси үсеше беркайчан да бертигез бара алмый. Тормышның төрле чорларында ул төрлечә була. Мәсәлән, гаилә корып, балалар тугач, еш кына хатын-кыз үзенең күп көчән балаларга, гаиләсенә багышлый. Бу чорда, нигездә, ир-атның шәхси үсеше күзәтелә. Гаиләнең финансы чыгымнары артканлыктан, ул өстәмә керем чыганаclarы эзли, карьера үсешенә омтыла, яңа һөнәр үзләштерергә мөмкин. Гаилә, бала мәшәкатләре белән мәшгуль хатын-кызның, билгеле, бу чорда иреннән калышуы да ихтимал. Бөтен гаиләләрдә бу шулайдыр, димим, гадәттә, күпчелек гаиләләрдә үсеш шкаласы шуңа охшаш. Балалар беркадәр үсеп, хатын-кыз эшкә чыккач, ул ирен «куып тот», ягъни үзенең белемен арттыру белән шөгыльләнә яисә үзен яңа өлкәдә сынап карарга тели. Болар барысы да аның шәхси үсешенә китерә. Ә бу вакытта инде ир-ат күпмедер стабильлеккә ирешкән, аның тормышында нәрсәләрдә үзгәртәсе килмәве табигый.

Менә шул чагында гаиләдә мөнәсәбәтләрнең тотрыклылыгы күбрәк хатын-кызга бәйле. Әгәр ул үзенең үсешкә омтылуы, күбрәккә ирешүе, акчаны яхшырак эшләве белән масаеп, ирен гел битәрләп тора икән, бер генә ир-ат та моңа риза булмаячак. Тора-бара хәтта анда хатынның карата агрессия дә туарга мөмкин. Минем практикада андый парларның очрагы бар.

Гаиләдә икесе дә үсешкә омтылган парларга да гармонияне саклап яшәве кыен очраклар да күп. Монда инде «кем уздыра» дигән ярыш башланырга мөмкин. Аеруча икесенең дә уңышлары бер үк шкала буенча бәяләнсә. Һәркемнең уңышлары үз шкаласы буенча бәяләнсә, гаиләнең бәхетен саклап калуы уңайлырак. Мәсәлән, син акчаны күбрәк эшлисез, ә мин иңатта зуррак уңышларга ирешәм. Һәркемнең үзенә генә хас ниндидер уңышлы ягы булмый калмый, аны күрә белергә кирәк.

Ә менә инде ирегез, уйлапмы, уйламыйчамы сезнең ирешкәннәргә түбәнсетә, сезнең тырышлыгыңны, уңышларыңны күрмәмешкә салыша икән, монда уйланырга жирлек бар, билгеле. Гармонияле мөнәсәбәтләрдә болай булырга тиеш түгел. Кайбер көнче ир-атлар хатынның үзеннән өстенрәк булып китүеннән куркып, аның үсешенә төрлечә аяк чала башларга мөмкин. «Иә карьера, йә гаилә», – дип, хатынның ультиматум куючы ир-атлар да юк түгел.

Мәхәббәт һәм хөрмәт булган гаиләдә ир белән хатын бер-берсенең уңышларына шатлана гына, моны ниндидер көндәшлек дип кабул итми. Киресенчә, алар бер-берсенә үсәргә ярдәм итә.

Шунысын онытмагыз: бер-береңне гаепләү бернинди дә файда бирми. Ирегезне битәрләмәгез, башкалар белән чагыштырмагыз. Ә иң яхшысы – аны мактар өчен җай эзләгез. Гаиләгезнең уртак бюджетын бергәләп планлаштырыгыз, киләчәккә уртак финансы планнары корыгыз. Уртак хыяллар гаиләне берләштерә.

Лилия ГӨРӘЕВА
әзерләде.

«КЫЙБЛАМ – ГАДЕЛЛЕК»

Фото: Анна Арахамия

Туксанынчы елларда аның «Атна», «Кыйбла» тапшыруларын карамаган татар гаиләсе булды микән?! Шимбә кич житсә, олысы-кечесе барысы да телевизор каршына жыелышып утыра, журналистның һәр әйткән сүзен игътибар белән тыңлый. Әнә шулай итеп татар халкына сәясәтнең нәрсә икәнен, аның белән кызыксынырга кирәклеген төшендерә Илфат ФӘИЗРАХМАНОВ. Жәмгыятьтә гаделлек сагында торучы журналистларның берсе ул. Демократия жилләре искән заманда эшләве белән бәхетле. Әмма ул вакытта да зәңгәр экраннар аша халыкка фикер житкерү, гаделсезлекне фаш итү өчен кыюлык, тәвәккәллек кирәк булган. Тормышта кыйблаңны югалтмау – иң авыры, әле ул гаделлек тә булса, икеләтә авырдыр, мөгаен...

Чулпан ГАЛИӘХМӘТОВА

ТАМЫРЛАР Алты малай үстек без. «Кыз көтмәдем, чәчен тарыйсы була, бетләр, дип курыктым. Миңа әзер кызлар киләчәк дип уйладым», – ди иде шаяртып әни мәрхүм. Ул 42 яшендә тол калып, безне аякка бастырды. Эти үлгәндә миңа 7 яшь кенә иде. «Илфат кечкенә, аны какмагыз», – дип әйтеп калдырган. Эти мине укырга өйрәтте. Сыйныфташларыма караганда бик йөгерең укый идем. «Улым укы, укысан, зур кеше булырсың», – дия торган иде. Эти белән әни гади колхозчы булсалар да, икесенең дә нәселләре затлы. Әнием Әминә Ташкентта туган. Этисе бик күп телләр белгән укымышлы мулла булган, әмма әби аны яратмаган. 11 айлык кызын урлап, товар вагоннарына утырып, хәзерге Әтнә районындагы Кызыл Утар авылына кайткан. «Кеше миһнәткә түзә, рәхәткә түзә алмый. Мин дә рәхәткә түзә алмый кайттым, югыйсә плюш келәмгә читексез дә басмый идем», – дип әйтә торган булган. Бабай Ташкенттан кызы Үлмәскамалга (монда кайткач әнигә Әминә дип исем кушканнар) бик күп акчалар да салган, әмма адресатын таба алмыйча, кире жиһәргәннәр. Бабайның язмышы билгесез. Лаеклы ялга чыккач, менә зур эшем бар. Ул тамырларны эзләп табарга иде. Ташкенттан кайтканнан соң әби, кызын сөңлесенә калдырып, башка авылда яшәүче тол иргә барган. Әни ике авыл арасында үскән инде. Бишенче сыйныфта гына әнисе янына күчкән, фермада эшли башлаган. «Минем язмыш Тукайныкына охшаган», – дип әйтә иде ул. Эти ягыннан туган тиешле Мәдинә апа сугыштан кайткан әтигә Өстәял авылында

бик эшчән, чибәр ятимә кыз барлыгын әйткән. Эти, күчер яллап, шул авылга киткән. Әниңең ошатып йөргән егете булган, бер дә кияүгә чыгасы килмәгән. Күршеләренә кереп качкан. Шуннан миң арасыннан өстерәп алып чыгып, атка утыртып алып киткәннәр әнине. «Күчеры яшәрәк, янымда утырганы карт инде, моның кайсысы ирем булачак кеше икән?» – дип, юл бие уйлап кайткан ул. Эти әнидән 14 яшкә олырак иде. Әнә шулай өйләнешсәләр дә, матур яшәде алар. Эти ягыннан шәжәрәм 1300 нче еллардан, Сөләйман бидән башлана. Иван Грозныйга чаклы би булган, морзалар нәселе без. Татар сөнәгәте безнең авылда барлыкка килгән. Фәйзрахман бабам да Оренбург якларында приказчик булып эшләгән. Аягында нык басып торган. Колхозлашу елларында эшнең кая барганын чамалап, затлы стена сәгатен тирес астына күмеп (ул сәгать әле һаман да йөри), беренчеләрдән булып колхозга кергән. Шулай итеп, кулак исеме алып, Себергә сөрелүдән котылган. Этиңең туганнары барысы да Үзбәкстанга китеп, укытучы булып эшләгәннәр, мәртәбәле исемнәр алганнар. Паспортын яшереп, әби әтине авылда калдырган. Эти бик уңган кеше иде. Гел эштә булды ул. «Этигезнең йоклап ятканы да булмады», – дип әйтә иде әни. Яман шешен алдырырга Казанга операциягә дә эш арасында – әни ачулангач кына барып кайта. Гомере генә кыска була...

БАЛАЧАК Менә сез барыгыз да балачакны сагынасыз. Балачакка кайтыр идем, дип жырлар жырлыйлар. Мин кайтмас идем, чөнкү миһнәтле булды. Әтисез малайлар, әтисез кызларның балачагы авыр була ул. Аларны кагалар. Минә дә кыйныйлар иде. Үзенең якларга өйрән, дип, өйгә кайткач абыйлар «өстәп ала». Шулай итеп буынны ныгытканнар инде. Әгәр дә иркә, төпчек бала булып үссәм, идән астындагы бәрәңге сабагы сыман гына булыр идем. Хәзер дә көрәшеп-тырмашып яшим, әмма бирешмим. Кеше башыннан басып йөргәнем юк. Балачактан киләдер инде: башкалар борчуына битараф кала алмыйм. Урамда аунап яткан кеше яныннан бервакытта да узып китмим. Нечкә күнеллегем дә балачактан. Китаплар укый идем дә, болынга барып, геройлар белән хыялланып күккә карап ятарга ярата идем. Минем кебек тагын шундый иләс-миләс бала бар иде микән дип уйлыйм үзем. Хыяллы булсам да, гәделсезлекне дә күрә белдем. Шуңа жаным әрни иде. Дүртенче класста укыганда бер укытучы бөтен класс алдында бастырып нахакка сүкте. «Этигезне үтердегез инде, хәзер әнигезне үтерергә жыенасызмы», дигән сүзләре күңелемә яра салды. Бик авыр кичердем ул әрләнүне. Башка дәрәсләрдә дә башымны күтәрми генә утырдым. Кайттым да әнигә: «Директор абыйга керәм», – дидем. «Хәзер, шулай итеп йөрерсең», – диде әни. Ул вакытта укытучы һәрвакыт хаклы иде шул. Әнине борчудан куркып үстем. Малайлар шуклана башласа да, әнине уйлап, читкәрәк китәргә тырыша идем. Гомерлек сабак бирүче дә – әни. «Кеше әйберенә тимәгез, кулыгызны чабып өзәм», – дия иде. Берсендә «таштеки» уены уйнаганда бер кызның ватылган чынаягын урладым. Шулкадәр матур инде! Өйгә алып кайттым да, әни күрмәсен дип, әле бер урынга, әле икенче урынга яшерәм. Гел әни табар кебек. Берничә көн шулай интегеп яшереп йөрдәм дә, ыргыттым. Кулсыз кала идем. (Көлә) Алла бабай күрә дип тәрбияләнгән буын без...

УКУ Бик тә табиб буласым килде, әмма русча начар белүем аркасында ул хыялым чынга ашмады. Хәзер дә медицина белән кызыксынам үзе. Бик күп энциклопедияләрем бар. Табиб әйткәнне өйрәнәп-тикшереп, үтәп барам. Шулай булмаса, 42 яшемдә инсульт кичереп аякка басмас идем. Кеше үз сәламәтлеген өчен бары үзе җаваплы! Артист та буласым килгән иде, имтиханнар русчадыр дип бармадым. Алабуга педагогика институтында имтиханнар татар телендә генә икәннән газетадан укыдым, шунда киттем. Әни кая барасымны да белмәде. Абый Казаннан самолетка утыртып жиберде. Казанда да булган бит инде ул уку йортлары. Кем мине житәкләп белешеп йөрсен инде?! Алабугада институтта бөтенләй башка мохит. Ачылдым анда, үземне башка яктан күрсәттем. Мәктәптә укыганда тыйнаклыгым аркасында бер чарада да катнашмадым мин. Ә монда концертлар оештырдык, гастрольләргә йөрдек, Халык театрында уйнадым. Авылдашлар йомыкый Илфатның концертлар алып баруына бик аптыраган ул вакытта. Артистлыкка укымасам да, артист булдым үзе. Алып баручы да, иллюзионист та идем. Бик күп артистлар белән эшләдем. Хәйдәр Бигичев, Вафирә Гыйззәтуллина төркеме белән Мәскәүләргә кадәр бардым. Институтны тәмамлагач, Чаллыда укыгач башладым. Ул вакытта татар теле әле факультатив кына. Ана телен өйрәтер, кызыксындырыр өчен мәтәлчәк кенә атмый идик. Үзем теләп армиягә киттем. Аннан кайткач та эшләргә Чаллыга киткән идем, әни үзе генә, абыйлар: «Син төпчек, авылга кайт», – дип кыстадылар. Кайттым, әмма авылда эш юк. Арчада РОНОга методист итеп алдылар. Ике генә атна эшләдем анда. Райкомнан икенче секретарь Наил Газизович Габдрахманов керә дә минем белән сөйләшеп утыра. Көннәрдән бер көнне мине райкомга чакырттылар...

УҢЫШ Журналист булам дигән хыялым булу түгел, журналистиканың нәрсә икәннән дә белмәдем. Бары тик радиодан сөйләгән дикторларга гына мөкиббән идем. Кечкенә чакта өйдә гел аларча тавыш белән газета укыдым, үз-үземә концертлар куйдым. Ә гомерем менә журналистикада үттә. Барысына да әнә шул Наил Газизович «гаепле». Ул шулай кешеләргә юнәлеш бирә торган кеше булган. Райкомга чакыргач, барып керсәм, өстәле тулы аппаратура. «Бу сиңең аппаратура. Арча радиосында эшләрсен, журналист булырсың», – ди. Ул чагында чыбыклы радиоларның популяр чагы. Әйткәнемчә, журналистның кем икәннән дә күз алдыма китерә алмыйм. Безнең нәсел-ыруда ул өлкә белән бәйлә беркем юк. Казанда абыйның хатынының әнисе «Идел-Пресс»та корректор булып эшли. Шул безнең өчен иң зур кеше. Кодагы әби белән киңәшләшәргә дип Казанга киттем. «Алар төплегенә 24 сәгать эшли торган кешеләр инде», – диде ул. Ике атна җавап бирми йөрдәм әле. «Татарстан» радиосын тыңлыйм, телевизор карыйм. Дикторлар нинди сорау бирә, барысын да язып барам. Ул блокнотым әле дә исән. Имеш, үземчә шулай журналист булырга өйрәнәм. Радионың студиясе дә юк иде, тапшыруны райкомның подвалында яздырам. Аннан мине Казанга телевидениегә чакырдылар. Казанга бик күчәсем килде. Житмәсә, Наил Газизович та кит, кит, дип пышылдый, сиңең урының монда түгел, ди. Ул вакытта телевидение минем өчен изге жир, анда

эшләүчеләр изге кешеләр кебек тоелды. Хәбәрче булып эшли башладым. Аннан үзгәртеп кору еллары башланды, демократия жыллары исте. Журналистика өчен иң кызыклы, күнелле еллар... Федераль телеканалларда Любимов, Гурнов, Листьев, Невзоровның* аналитик тапшырулары эфирга чыкты. Мин дә аларга карап эшли башладым. «600 секунд» рәвешендә яңалыкларга яңа формат кертте. Сәясәт бүлегенә мөдир итеп куйгач, татар телевидениесендә беренче булып «Атна» мәгълүмати-аналитик тапшыру чыгардым. Интернет та юк бит әле ул заманда. Төне бие «дошман» радиоларын тыңлыйм, иртә белән эшкә барганда бәйсез дип саналган федераль газеталарны укыйм. Демократиянең, Минтимер Шәймиев сәясәтенең алтын чоры иде ул. Тапшыруда ил вазгыятенә сәяси күзәтү ясыим. Чечня сугышы барган чор бит әле ул, аннан бик күп сюжетлар күрсәтәм. Татарстан Чечня сугышын якламады, ә безнең егетләр китә. Чаллыдан Чечняга китүче тулы бер полкны алып калдык шунда. Демократия шуның кадәр көчле булган инде, махсус чыгарылыш ясап, анда: «Республика егетләре ул сугышта катнашырга тиеш түгел. Гарантыбыз Татарстан Президенты моңа чик куярга тиеш», – дип сөйлим. Күз алдыгызга китерәсезме?! Минтимер Шәймиев бик хөрмәт итә иде мине. Милләткә, халыкка каршы эшләмәгәнменне аңлаган инде ул. Бер очрашкач: «Бу кешенең кадерен белгез», – дип мактаган да иде. Ләкин туры сүзле булуым ярамады, телевидение житәкчеләге «Атна» тапшыруын япты, аннан «Кыйбла» тапшыруын ачтым. Телевидениедә кушаматым «Туры Тукай» булды. Гаделсезлеккә бервакытта да битараф кала алмадым. Телевидениенең баш мөхәррире чагымда бар яктан да камил итеп эшләнгән бер сюжет та кәзрингә очмады. Шалтыратулар да, янаулар да күп булды үзе. Берара сумкама чүкеч тә тыгып йөрдем әле. Телевидениедә әйтә алмаган фикерләренә әйтер өчен «Безнең гәжит»не ачтым. Журналист кызларым-егетләрем белән бик күп журналист тикшерүләре уздырдык, күп гаделсезлекләргә киртә куйдык. Зур уңышым – менә шушы елларда эшләнгән чорым, һөнәри яктан ыраксыз дип эштән жибәрәп, судта жиңеп, кире кайтуым, намусын сатмаган журналист булып калуым. Бүген үз исемем белән горуруланам. Хәзер чын журналист булып эшләү пычак йөзеннән бару белән бер. Аллага шөкер, пенсиягә чыгам. Авылыма кайтырмын да бал кортлары белән булырмын.

ГАИЛӘ Бергә укыган төркемдәшем Зөлфия белән бик аз йөрдәк тә, бик тиз өйләнештек.

Бары... жиде ел гына. (Кәлә.) Озак кына берәүгә дә сиздермичә очраштык. Армиядә Зөлфиянең минем өчен иң кулай кеше булуын аңладым. Туйны абыйдан акча алып үздырдым. Арчада бер бүлмә бирделәр. Бер талинкә, ике кашык, бер электр плитәсе, бер кәстрүл, бер таба белән башладык тормышны. Туйдан кергән акчага берәз мебель алдык. Аннан Казанга күчкендек. Бик нык популяр вакытларымда да түшәмә башка тигән иске генә өйдә яшәдек без. «Фатир бирәбез дисәләр дә, бүген вакытым юк, аннан соң барымын әле диячәк инде», – дип әйтә иде Зөлфия. Нәкъ шулай булды. Минтимер Шәриповичка рәхмәт: аның ярдәме белән фатирлы булдык. Гаиләдәгеләргә минем белән яшәгәннәре өчен өстәмә түләргә кирәктер, мөгаен. (Кәлә.) Авыр димиләр тагын үзләре, горуру-

ланалар. Хатыным Зөлфия дә гаделлек ярата торган кеше. 155 нче мәктәптә башлангыч сыйныф укытучысы. Ата-аналар балаларын аңа бирергә тырыша. Бер-беребезне аңламасаң, гаделлек хисе артык көчле булган ир белән яши дә алмас иде. Хәзер инде әби-бабай без. Улыбыз Зөлфәт, кызларыбыз Алия, Лилия – барысы да гаиләле. Оныклар үсеп килә. Балаларым берсе дә журналистикага китмәде. Мин аларның журналист булуын теләмәдем дә. Яңадан башларга туры килсә, үзем дә тырышып-тырмашып табиб булыр идем. Журналист, бигрәк тә намуслы журналист эше бик авыр һәм игелексез хезмәт ул.

ДУСЛАР Телевидениедә эшләгәндә супер популяр чорда дусларым «дочурта», дип йөри идем. Миннән файдаланучылар булган алар...

Хәзер дусларым күп түгел – биш бармакка сыеп бетә. Араларында журналист-коллегаларым да бар. Яшәү рәвешләребез, дөньяга карашларыбыз да төрле, әмма жан дуслар без. Хәлемне белеп торалар, минем өчен ут йоталар, мин дә шулай. Жәңнәребез туры киләдерме, бер компания булып, даими аралашып яшибез. Арада мин өлкәнә, мине динозавр дип атып алар...

АКЧА Күп тә бетә, аз да житә акча.

Телевидениедә эшләгәндә бер сюжетым эфирга чыкмасын өчен машина бирәбез, дигәннәр иде.

«Алтын өелеп торсын, анысын да атлап чыгып китәм, хәрәм мал кирәкми», – дидем. Акча өчен сатылу – үз-үзеңә хыянәт итү инде ул. Редакциядә эшләнгән журналистларыма да төп инструкторның берсе – ришвәт алганыгызны ишетәм икән, себерке белән куам һәм яныма да китерим.

ҮЗЕМ ТУРЫНДА ҮЗЕМ Минем кебек булырга ярамый. Яшәве авыр. Бер караганда, үземә каршы килеп, шома кешеләрдән көнләшәм дә. Әнә, кичәге парторглар, коммунистлар бүген муллар...

Безнең нәселдә барыбыз да туры кешеләр. Ул каннан киләдер, мөгаен. (Татар журналистикасында 40 елга якын хезмәт иткән, журналист тикшеренүләре уздырган, аналитик материаллар әзерләгән, бик күпләргә ярдәм иткән талантлы журналистның мәртәбәле исеме булмасы да шуның белән аңлатыладыр, мөгаен – Ч. Г.) Бер чорым булды: картаюыма борчылдым. Әмма хәзер 63 яшь тулуына бик сөенәм. Пенсия рәсмиләштерергә документлар тапшырдым инде. Пенсиягә чыккач, кеше авырып, картаеп китә. Мин алай булмамын, мөгаен. Беренчедән, спорт белән даими шөгыльләнәм. Хәрәкәттә – бәрәкәт бит. Икенчедән, романымны төгәллисем, ижади планнарым бар. Туксанынчы елларда «Татарстан яшьләре»нә интервью биргәндә умартачы булырга һәм бал саткан акчага китап чыгарырга хыялланам дигән идем. Менә ул хыял белән тиздән очрашам, Аллаһы теләсә. Умарталарым бар инде. Бал саткан акча гына юк, аны өләшеп бетерәм, күчтәнәч итеп таратам. (Кәлә.) Мина менә шулай рәхәт. «Үзеңнең балыңмы әллә?» – дип сорасалар, борын күтәрелә, жылкәләр киңәеп китә. Киләчәгемне бары туган авылым Түбән Орыда гына күрәм. Анда да гаделлек эзләвемне дәвам итәрмен инде. Алтыдагы – алтмышта, диләр бит...

* Чит ил агенты булган физик зат.

ХӨРМӘТЛЕ УКУЧЫЛАРЫБЫЗ!

«Сөембикә» журналының икенче яртыеллыгын вакладык. 110 еллыгыбыз уңаеннан гадәттәгедән дә күбрәк бүләкләр белән сөендерәчәкбез дип ышандырган идек. Без сүзсездә торабыз! Елны кыйммәтле бүләкләр уйнатудан, беренче 110 абунәчәбезгә «Матурлык сандыгы» бүләк итүдән башлап җибәрдек. Икенче яртыеллыкны да шундый рухта дәвам итәбез.

Инде укучыларыбызны яңа бүләкләр белән сөендерер вакыт җитте! 2023 елның икенче яртыеллыгына язылып, квитанция күчәрмәсен безгә җибәргән укучыларыбыз арасында яңа кыйммәтле бүләкләр: мультиварка, чәйнәк, капсуллы кофеварка, чыбыксыз үтүк, блендер уйнаттык. Редакциягә барлыгы 385 абунәчәдән квитанция күчәрмәсе килеп иреште. Бүләк уйнатуны бәйсез экспертлар комиссиясе күзәттә. Туры эфирны журналның ВКонтакте битендә алып бардык.

БЕЗНЕҢ ҖИҢҮЧЕЛӘР:

Рәстәм СӘЛАХОВ,

Казан (чәйнәк);

Гадения ИДИЯТУЛЛИНА,

Арча (мультиварка);

Роза ГАЙНЕТДИНОВА,

Казан (капсуллы кофеварка);

Малик ШӘКЕРТҖАНОВ,

Кукмара районы (чыбыксыз үтүк);

Гөлшат ВӘЛИЕВА,

Әлмәт (блендер).

Тагын бер сөенеч! «ТАТМЕДИА» АҖ абунәчеләр арасында үз бүләкләрен уйнатты.

Төп бүләк – скутерны «Сөембикә» журналына язылган укучыбыз – Менделеевск шәһәрненнән Фәүзия ФАТЫЙХОВА отты!

ҖИҢҮЧЕЛӘРНЕ ЧЫН КҮҢЕЛДӘН КОТЛЫИБЫЗ!

Элемтә өчен редакция телефоны:
8 (843) 222-09-77

АО «ТАТМЕДИА» реклама 16+

Фото: Рамил Гали

«МӘТРУШКӘЛӘР»НЕ КӨЙЛӘП ҮСТЕРДЕМ»

Уңыш формуласы ниләрдән гыйбарәт? Сәләт, тырышлык, үзәтлек, максатчанлык таләп итә ул. Бу исемлекне уңышка ирешкән һәр кеше үзенчә дәвам итәр иде. Ләкин тагын бер мәһим әйберне билгеләп үтми мөмкин түгел. Бу шәхес артында кем тәрбиясе тора? Кемнең үгет-нәсиыхәте, изге теләге, үрнәге белән уңышка ирешкән? Кем баласы ул? Бу проектта шул сорауларга бергәләп җавап эзләребез.

Розалия ТӨХВӘТУЛЛИНА

– Карамалы-Гобәй авылы мәдәният йорты хезмәткәре.

Улы Ришат Төхвәтуллин – Татарстанның һәм Башкортстанның атказанган артисты, җырчы.

Розалия ханым, Ришатның хит булып өлгергән җырлары аша сезнең туган яклар, Карамалы-Гобәй, Мәтәүтамак авыллары турында ишетеп беләбез.

Үзегез турында сөйләп китегез әле. Ирегең Айрат абый белән кайда таныштыгың, кайда эшлисез?

– Мәтәүтамак авылында туып-үстем. Карамалы-Гобәйгә 9 нчы сыйныфка укырга килдек. Айрат белән мәктәптә таныштык. Гел сөйлим инде мин аны: үзен дә, буен да, гәүдәсен дә түгел, зур кара күзләрен генә күрдем. Беренче мәхәббәтем булды ул минем, шуннан бирле бергә менә... Айрат колхозда эшләде. Мин элек балалар бакчасында, аннары заправкада эшләдем. Берәздән мине мәдәният йортына чакырдылар. Шуннан ялга киткән идем, менә бер ел элек яңадан эшкә чыктым.

Ришат 8 яшенә кадәр төпчек малай булып үскән.

Абыйсы Ринаттан кайсы яклары белән аерыла иде?

– Бик шук булып үсте Ришат. Һәрвакыт ачык, елмаеп торучан, киң күңелле иде. Кунакларны бик яратты! Күршеләр генә керсә дә сөенә иде. Аралары 3 кенә яшь булса да, Ришатны абыйсы тәрбияләде дияргә була, корырак тотты хәтта. Шул ук вакытта бик дус иделәр. Кунаклар килгәч, «Әйт, авылым, кайда соң моң...» дип, кунаклар алып килгән күчтәнәчләренә, конфетларны ашап, өстәл астында җырлап утыралар икәүләшеп. Элек бала-чаганы олы кешеләр белән бергә табынга утырту юк иде бит.

Сеңлесе Айгөл тугач үзгәрдеме Ришат? Абый вазыйфасын ничек кабул итте?

– Айгөл бик озак туды безнең (көлә). Туар алдыннан бер ай буе хастаханәдә яттым. Анда киткән чакта форточкага башларын тыгып Ринат белән икесе: «Әни, кыз алып кайт!» – дип кычкырып калдылар. Мин баланы тапканчы ук: «Әни кыз тапты!» – дип алдашып та йөргән әле Ришат. Тизләтәсе килгәндер, көтеп арыгандыр инде ул да. Ул чакта ук УЗИлар булса да, безгә баланың кем буласын әйтә алмадылар. Айгөл барыбыз өчен дә көтеп алынган сюрприз булды. Сеңелләрен бик караштылар (көлә). Коляскага салып алып чыгып китәләр, ә кибет төбәндә кызлар көтеп тора. Колясканы аларга тоттыралар да, кызлар Айгөлне йоклатып кайтарып бирәләр миңа. Оештыра белгәннәр инде шулай!

Без Ришатны сәхнәдән затлы, интеллигент образда күрәп күнәккән. Ә ул авылда эшләп үскән бала.

Ришат ниләр эшли белә, санап китик әле?

– Нәрсә генә эшли белми дип сорагыз сез... Без аларны нык эшләтеп үстердек. Хәзер берәз кыенсынып та искә алам. Чын-чынлап эшкә жигеп үстердек. Ул вакытта чөгендер бүлөп бирәләр иде. Кешеләр бер гектар ала, без өчнә-дүртнә алабыз, чөнки чөгендер өчен шикәр комы бирәләр, аны сатып балаларга киёмнәр алабыз... Бакча да зур иде. Бәләкәйдән бергә эшләдек, маллар карадылар.

Олы улыгыз Ринат, кызыгыз Айгөл белән дә таныштырып китегез әле.

– Ринат безнең белән янәшәдә генә, әби-бабасы нигезендә яши. Өч бала үстерәләр. Шул ук зур бакча аларга калды. Күп эшлиләр. Ринат машина төзәтү белән шөгыльләнә. Гомумән, бөтен эшне дә эшли белә. Муллыкта үстеләр дип әйтә алмыйм, ә андый балалар һәр эшкә дә курыкмыйча тотына торган була ул. Ришатның да кулыннан бөтен эш килә, техникага да һәвәслеге бар. Ә Айгөл берәз иркәрак булды. Алай да каз бәбкәләре карау башыннан азагына кадәр аның эше иде. Ул да киядә, үзе әни инде хәзер.

Ришат – талант иясе. Ринатны да җырларга булдыра, дисез. Моңлы балалар үстерүче әни үзе дә матур җырлайдыр әле? Кечкенә чакта аларга нинди җырлар җырлый идегез?

– Гел тирбәтеп җырлай идем. Әбиләре – кайнамам, тыңлап, мине мактап тора. Җыр безгә ят әйбер түгел. Әтием дә, әнием дә җырлайлар иде. Кунаклар килсә дә, мәжлەскә җыелсак та гел җырлап утырыш. Әле һәркемнең үз җыры бар. Минекә – «Мәтрүшкәләр». Бер вакыйганы хәтерлим. Заправкада эшли идем. Карамалыдагы укутучым килгән. «Исәнмесез, Фәрит абый!» – дим. Танымый... Фамилиямне дә әйтеп карыйм, безне укуткан идегез дип исенә төшерергә тырышам – юк, танымый. Шуннан үрелеп тәрәзгә башын тыгып карады да: «Ә-әй, «Мәтрүшкәләр» бит син!» – ди. Мин шулай хәтерләп калдырган.

Ришат бәләкәй чакта анда җырчы күрә идегезме?

– Гомумән, балаларның җырчы булуларына каршы идем мин. Үзем шул өлкәдә эшләгәч, шул казанда кайнагач, иҗат дөньясының тынгысыз булуын беләп тордым. Шуңа балаларны ул өлкәдә күрергә теләмәдем. «Эшләп кайткач җырларсыз», – дип әйтә идем. Ир-ат эше сайлагыз дип киңәш бирдем...

Ә Ришат 16 яшендә сезгә дә әйтмичә Октябрьский шәһәрәне китеп, музыка училищесына укырга керә...

– Мин аның ул теләген белә идем. Туймазыдагы музыка мәктәбе директоры белән ул хакта сөйләшеп тә алдым. Музыка мәктәбендә укымаган бала анда укырга керә аламы дип кызыксындым. «Шанслар юк, музыка мәктәбе бетергәннәр дә керә алмый әле», – диде. Шуңа мин Ришатны үземчә моңа әзерли тордым, җиргә төшерергә

теләдем. Ә ул бирешмәдә, укуын да яхшырак укый башлады. Дус малае белән киткән дә укырга кереп кайткан. Без ышанмадык хәтта! Бик зур шатлык булды безгә.

Укуы бик авыр булды. Тулай торакта бер көн дә яшәмәдә Ришат. Үзе акча эшләп, фатир өчен түләп торды. Безгә дә ярдәм итә иде әле. Шуннан бирле ярдәм итә менә...

Училищеда укыган чакта ук җырлап йөри башлады. Әле минем ул вакытта да ышанычым юк иде. Аннары Татарстанга чыкты, «Сандугач» җырлары белән танылгач кына аның җырчы буласына ышандым. Үз юлыдыр инде, дидек...

«Эштә һәм хезмәттә минем үрнәгем – әти. Әнием иҗатта илһамландыручы», – ди Ришат бер интервьюда. Димәк, хәзер сез аның төп киңәшчесе дә инде?

– Әйе, ул минем белән киңәшләшә. Сәхнә текстларын бергә әзерлибез, ничек яхшырак буласын миннән сорый. Концерттагы халык җырлары блогы да минем теләк иде. Хәзер заманга ияреп ул җырлардан китте. Ә миңа менә шул халык җырлары җитми барыбер. Тавышның бөтен мөмкинлеген ача бит алар...

Ришатның кайсыгыз белән серләре уртак?

– Миңа барын да сөйләп бетерми алар, борчылмасын дип яхшы әйберләргә генә әйтәләр. Айгөл белән дә шулайрак дип уйлайм, чөнки сеңелләре алар өчен нык борчыла торган кеше, аны да саклайлар. Ә менә абыйсы белән икесе бик якин кебек тоела, серләре дә уртактыр. Илгиз киявебез белән шулай ук якин мөнәсәбәттә улларыбыз.

Ришатның күп кенә хит җырларының авторы да әле сез. Шигырь язучысы ничегрәк бара? Илһам килгәч язылган иҗат җимешләрегезме бу, әллә Ришат сорауы буенча махсус язасызмы?

– Төрлесе бар. Кайвакыт артымнан ияреп диарлек йөри, әни, яз инде, ди. Алия белән икәүләшеп йөреләр хәзер. Ришат өстәл янына урындык, көгазь-каләм китереп куя (көлә). Үзенә кирәкле текстны бик яхшылап образлар белән аңлатып бирә, мәгънәсен, темасын, хәтта нинди сүзләр булырга тиешлеген әйтә. Менә шул теләкләрен мин текстка, рифмага салам аннары. Халык яратып кабул итә, ди. Үзем яшәтән шигырьләр укырга яратам. Элек бер кочак журналлар алдыра идек, ә әни шигырьләргә безгә кычырып укый. Миңа шул чакта кереп калган, күрәсәң.

Ришат хәзер күпләр күз төшереп йөргән буйдак егет түгел инде – үз насыбын табып гаилә корды.

Киләчәк Алияне беренче күрдән үк ошаттыгызмы?

– Алия авылдагы концертка килгән иде. Озак тотмас, өйләнер инде Ришат дип уйлаган идем. Шактый очрашып йөрделәр... Улым, Алиядән дә яхшы кыз таба алмыйсың, дип әйттем. Аллаһка шөкер, кавыштылар. Без бик шат!

Алсу ШАКИРОВА

Розалия Төхвәтуллина белән тулы интервью
Фото: Анна Арахамия. Видео: Дмитрий Цумарев

КАМЕРА! МОТОР! ЯДӘЧ!

Татарстанда беренче скрипт-супервайзер язмалары

Фәнзилә
МОСТАФИНА

Мин хәзер беркайчан да киноны «нәрсә инде бу?» дип карый алмаячакмын. Үзем фильм төшерү эшендә катнашып, сәгать ярымлык кинокартинаны әзерләү өчен жиде кат тир һәм зур-зур суммалар түгәргә, тәүлегенә уналтышар сәгать хезмәт куярга, бер төркем кешенең нерв күзәнәкләре үлеп терелергә (ә бәлки, терелеп тә бетмәскә) кирәклеген күргәч, карашым үзгәрде. Узган ел август-сентябрь айларында режиссер Байбулат Батулла «Ядәч! Истә!» («Бери да помни») фильмын төшерде. Командада мин дә бар идем (титрларда «скрипт-супервайзер» дигән кешене эзләгез). Бер ай дәвамында Балык Бистәсе районы, Кече Әшнәк авылында яшәп, кино дөньясында кайнадык. Тиздән нәтижәсен күрербез: «Ядәч! Истә!» фильмы кинотеатрларда прокатка чыга.

Кем ул скрипт-супервайзер?

Танышым фильм төшерүчеләр командасына чакырып шалтырат-кач, мин дә шул сорауны бирдем. Татарстанда төшерелгән киноларда андый белгеч катнашканын ишеткән дә, күргән дә юк. «Текстны дөрес әйтәләрме икәннән тикшереп утыручы. Команданың күпчелек өлеше – Мәскәүдән, шуңа татарча яхшы белә торган кеше кирәк», – диде танышым. Соңрак билгеле булганча, алдаган. Тагын да соңрак ачылганча, әле ярый бу алдауга ияреп киткәнмен!

Скрипт-супервайзерның текст кына тикшереп утырмавы продюсер белән беренче очрашу вакытында ук мәгълүм булды. Икенче төрле әйткәндә, скрипт – режиссерның сценарий буенча ярдәмчесе, күзе һәм колагы. Сценарийда, ә димәк, соңыннан монтажда хата («киноляп») китмәсен, мантийкый ялгышлар булмасын өчен җавап бирүче. Фильм сәхнәләре сценарийда язылганча рәттән төшерелми (икән), ләкин тамашачы моны сизмәскә тиеш, эзлеклелекне сакларга кирәк. Ишекне ачканда сары галстуктан булган герой бүлмәгә атлап кергәндә инде кызыл галстуктан һәм бөтенләй башка күлмәктән икән, белегез – бу фильмда скрипт-супервайзер булмаган. Татарстанда төшерелә торган фильмнарда әлеге җаваплы эшне еш кына сценарист үзе башкара. Ничек җитешә торгандыр – белмим, безнең фильмда

сценаристның үз вазыйфасы булды, миңа да эшсез утырырга туры килмәде. Күренешләр күбрәк төшерелгән саен, төшерү майданчыгында иң күп белгән кешегә әверелдем. Иң күп белгән һәм берәү дә яратмый торган кешегә.

Нәрсә эшләп йөрүм мин монда?

Беренче көннәрдә бу уй бик еш килеп аптыратты. Мәсәлән, иртәгә фильмны төшерә башлыйбыз дигән көнне кулга беренче «вызывной»ны (сменаның ничәдә башланып, ничәдә тәмамланасы, кайсы күренешнең сәгать ничәдә, кайда һәм ничә минут дәвамында төшереләсә төгәл язылган план) алгач. Беренче смена иртәнге сәгать биштә башланды. Августның кыл уртасы. Иртәнге дүрт тулганчы ук күзләрен тырнап ачып, район үзәгендә вакытлыча яшәргә урнашкан тулай торакның юыну бүлмәсендә биткә салкын су сипкәч, команда белән ПАЗикка төялешеп, төшерү майданчыгына – Кече Әшнәк авылына кузгалабыз. Көнбагыш басуы юлыннан ярты сәгать теркелдәп бара торгач йокылар ачыла. Авылда көтү куалар. Мәскәүләр телефоннарына үрелә: сыерлар килә! Басып та, ятып та, селфи да төшерәләр. Сыерларын да онытып, халык яныбызга жыела. Авылларына кино төшерүчеләр килсен әле! Уттай урак өстендә сез йөрисез инде дип ачуланырлар инде, дибез. Юк! Эшегез авыр,

Күренешләр күбрәк төшерелгән саен, төшерү мәйданчыгында иң күп белгән кешегә әверелдем.

уңышлар сезгә, диләр. Бер киноны шушының хәтле кеше төшерәме, дип аһ итәләр, техниканы күреп, тел шартлаталар (берничә көннән бу кешеләрнең барысы да диарлек үзләре дә актерга әйләнәчәк). Ниһаять, төп ритуал үтәлә – барыбызның да исемнәре язылган тәлинкә ватыла (ул ядәч формасында!). Эш башлана.

Тик әле минем эш түгел. Мин һаман да үземнең биредә нәрсәгә кирәклегеңнең аңлый алмый гажизләнем. Юл читенә өстәл, аның өстенә монитор куялар, кулгация тоттыралар. Ләкин әле беренче күренеш кенә төшерелә, хата эзләргә иртәрәк. Шушылай юл читенә утырып төшерермен микәнни мин фильмны, дип уйларга вакыт мұддан.

Юл читендә утырасы түгел икән. Беренче сәхнәне төшереп бетергәч, авыл читенә күчендек. Монда озак төшерәсе, шуңа күрә бөтен шартлар тудырылган, үзенә күрә кинолагерь корылган. Артистларга әзерләнгән һәм ял итү өчен гримвагеннар тора, буфет оештырылган, чәй кайнатылган, литр-литр каһвә ясап куелган. Ә иң мөһиме – минем эш урыным – кара чатыр эзер! Кояш нурлары үтеп кереп, мони-

тордагы сурәт чагылмасын өчен кара тукыма белән тышланган ул. Чатыр корып булмаган урыннарда төшерелгән берничә сәхнәне исәпкә алмаганда, төшерү дәвамында мин (дөресрәге, мин каршында утырырга тиешле техника) кайда чатыр – шунда булды. Вип-шартларда эшләдем: эсседә – жыллаткыч, суыкта – жылыткыч, яңгыр һәм жылдан сакларга түбә бар иде.

Смена өчен рәхмәт!

Нәрсә эшләп йөрим мин монда дип уйларга вакыт калмады. Күзем – мониторда, колакта – колакчын, кадрда нәрсә барганын уң кулым белән блокнотка язып барам, сул кулым белән телефонга төшерәм – соңыннан алып карау өчен. Муенда – рация, кадрда хилафлык күрүгә, тәймәсенә басып, тизрәк хәбәр бирәсе. Шулар арада чатырга цех җитәкчеләре баш тыга. Реквизитор, фәлән сәхнәне төшергәндә ишегалды уртасында торган өстәлдә алма кай тирәдәрәк ята иде, дип кызыксына. Режиссер фәлән кадрда бабайның стаканга кайсы кулы белән үрелгәннен белергә тели. Куючы рәссам тулаем кадрны исенә төшерүемне сорый. Костюмер – костюм, гример – грим һәм

чәч, оператор ут куелышы буенча сораулар белән килә. Баш шартлар дәрәжәгә җитә, фикерләр чуала, теге уй тагын килергә уйлап тора. Менә шулар вакытта игътибар белән карап блокнотка язганнарның, телефонга төшереп барганнарның кирәге чыга да инде. Төшерелгән материалны иң яхшы белүче кеше икәннеңнең аңлагач, җаваплылык арта. Шуңа күрә 34 нче сәхнәдә бабайның аяк киемен күргәч, нәрсәдәндер шикләнеп, дубльлар арасында башта – блокнотка, аннары рациягә үреләсең: «Бабай дөрес кроссовки кимәгән! 33 нче сәхнәдә башка кроссовки иде!» Яки төшерә башлайбыз гына дигәндә, кадрда калган пәлтәне күреп алып, тагын рациягә кычкырасың: «Пәлтә кадрда, пәлтә кадрда!» Шунда инде яратмаган кешегә әйләнәсең: өстәмә эш ясайсың, тагын кимендә бер дубль өстәп төшертәсең бит. Анысына ис китми, әлбәттә. Хәзер яратмасаң, монтажда рәхмәт әйтәчәкләр.

Мин, сценарист Таһир һәм монтажер Вәня утырган чатыр читтәрәк тора. Ә бөтен кызыклар төшерү урынында, камераның борын төбәндә барадыр төслә. Менә бер мәлне: «Герой качты, герой качты», – дип йөгәрешкән тавышлар ишетелә. Сенсация өмет итеп (төп рольне уйнаучы 85 яшьлек Рабит Абый Батулла качтымы икән, әллә моның кадәр төшүгә түзә алмыйча, малай ролен башкаручы 8 яшьлек Юныс Таировмы?), чатырдан башыңны чыгарасың. Реквизитор Лиза пәси күтәрәп

килә, авызы – колакта. Качкан геройны эләктергән! Песинең кадрда нәрсә эшләгәннен фильмны карагач белерсез (ул сәхнәләрне керткәннәрдер, шәт).

Башка качучы булмады. Ә сменаларның беренчесе кебек иртәнге биштә башланганы да, өйлә вакытында башланып, төнге бер-икеләрдә беткәннәре дә булды. Ничек кенә арысаң да, хәтта иң озын 16 сәгатьлек сменадаң соң да, «Смена өчен рәхмәт!» дигән сүзләрен ишеткәч, рәхәт булып китә. Кайтырга дип ПАЗика төялешкәч – тагын да рәхәтрәк.

Кадрда бернәрсә дә очраклы түгел!

Ишегалдын урталай ярып сузылган кер бавында эленеп торган юылган киемнәр дә, түбәдә яткан ике алма да, өй алдында эленеп торган йөрми торган сәгать тә, кыскасы, кинода бернәрсә дә кадрга очраклы гына килеп эләмми. Барысы да уйлап, фильмның кәефен исәпкә алып эшләнә. Кәеф дигәннән, фильм төшерүчеләр авылга мәшәкәт кенә түгел, төс, ямь дә өстәде. Кадрда кирәк булгач, иске агач мәктәп бинасы якты төсләргә буялды, берәүнең капка төбенә таш түшәлдә һәм болар бар да авылга калды.

Тезгән реквизит тора ул, һәм аны икенче көнне кабат тезеп тә була (скрипт-супервайзер ярдәме белән, билгеле!), ә менә тере реквизитлар кайвакыт проблема тудыра икән. Мәсәлән, тавыклар. Матурлык өчен дип жибәрелгән тавыклар тик

торырга теләми, кадрдан чыгып китә. Камера туктатыла – рекевизитор командасы әле бер, әле икенче яктан тавык куа. Тавыкка «теге сәхнәдә син мондарак тора идең» дип аңлатып булмый инде, шуңа да кадрга куып кертелүгә, тизрәк «Камера! Мотор! Башладык!».

Ә артистларга аңлатып була әле. Хәер, камера кабынгач, фикерләп чуалырга, куллар буташырга да мөмкин. Алмаз абый Хәмзин моны яхшы белә. Ишегалдында көмешкә эчеп утыра торган сәхнәдә (көмешкә урынына – алма суы) Алмаз абый бер кадрда – уң, икенчесендә, якыннан төшерелгәннендә сул кулы белән эчә генә бит. «Стоп!» командасы яңгырагач: «Бер кулың белән генә эчәргә кирәк, Алмаз абый. Югыйсә монтажда «ябышмаска» мөмкин», – дип исенә төшерәм. Беләм, сеңлем, онытылам, ди. «Камера! Мотор!» дип әйтүгә, кабат әллә нәрсә була, дәрәс түгел кул стаканга үрелә. Шулай дубль арты дубль кабатлана. Ниһаять, дәрәс кул белән күтәрәп куеп, «Стоп! Снято!» командасы яңгырагач, тәнәфестә Алмаз абый яныма килә: «Бу алма суын башка күрәсем дә килми, сеңлем». Минем дә, Алмаз абый, минем дә...

Шулай ул, артист булу жиңел түгел. Сентябрьгә кереп, кисәк салкын яңгырлар башлангач, моны тагын да яхшырак аңлыйбыз. Урамда үзәккә үтәрлек жил, яңгыр, ә кадрда жәй булырга тиеш. Бабай (Батулла) белән малай (Юныс) бер кат майка-күлмәктән төшәләр.

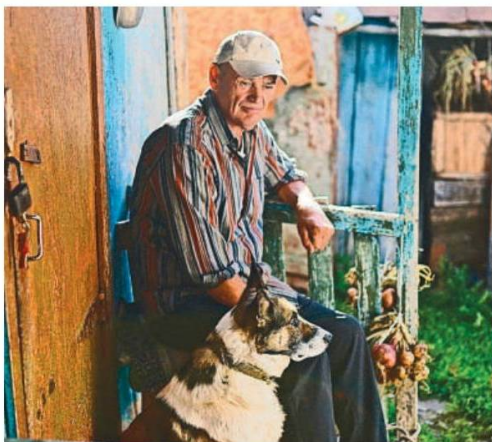
Аларга карап, чатырда утырган миңа суык булып китә, муенны куртка якасына яшерә төшеп, йон носки киелгән аякларымны жылыткычка табарак сузам.

Бер ел үткәч...

Төшерү тәмамлангач, көтү этабы башлана. Иң зарыгып көтүчеләр авыл халкы булгандыр, мөгаен. Сентябрьдә төшереп бетергән фильмны октябрьдә үк көтә башлаган иде инде алар. Һәм менә төшергәнгә бер ел була дигәндә, хәбәр килеп ирешә: фильм әзер!

Яхшы кино килеп чыкканмы – анысын карагач тамашачы әйтер, ләкин шунысы бәхәссез: якты кино килеп чыкты. Безнең өчен эш кенә түгел, балачакка кайтып килү булды бу. Көтү киткәннен һәм кайтканын күзәттек, сепараторда сөт аертуны искә төшердек (ә кемдер – үз гомерендә беренче мәртәбә күрдә), аннары каймагын ашадык, яңгырда чыландык һәм кояшта пештек, пешкән урыннарда авыл апалары биргән катык сыладык, басу юлындагы пычракта бутыйдан йөрдек, безнең авылда да (Төмән яки Рязань өлкәсе авылы булсынмы ул, Казан артымы) шушындый караватлар (шкаф, машина һәм башкалар) бар иде, дип хатирәләренә яңарттык. Һәм үзәбез дә, онытылып, ядәч уйнадык. Менә шушы хисне белгән, юксынган кешеләргә фильм ничиксез ошар дип өметләнәбез.

Фото: Анастасия Иванова

Белешмә

Фильм нәрсә турында: 6 яшьлек Илһам жәйге каникулын авылда, әбисе белән бабасы янында үткәрә, әмма әти-әнисен бик сагына. Оныгы күңелсезләнеп утырмасын өчен, бабасы «Ядәч» уенын искә төшерә. Баштарак бу хәл әбигә бер дә ошамый. Шулай да тора-бара гадәти генә тоелган әлегә уен гаиләнең генә түгел, бөтен авылның тормышын һәм хыялларын үзгәртә...

Режиссер: Байбулат Батулла

Продюсерлар: Иван Яковенко, Руслан Сафин, Владимир Пермьяков.

Сценарий авторлары: Байбулат Батулла, Таһир Минһажев, Дарья Беседина.

Оператор: Максим Аркатов.

Житештерүче-студия: Bosfor Pictures.

Рольләрдә: Рабит Батулла, Роза Хәйруллина, Юныс Таиров, Алмаз Хәмзин, Нияз Мөбарәкҗанов, Сирень Бәйрәмов, Алинә Насыйбуллина, Нурбәк Батулла һәм башкалар.

Милләттәш » фидакарьлар

«ИНДЕ МОННАН КИТӘ АЛМАМ...»

ТАТАР ДӨНЬЯСЫ

12 сәгать! Безнең белән очрашу өчен Лена елгасы буйлап «Ракета»да Рита ханым энә шуның кадәр вакыт килде! «Ул күрше шәһәрдә генә яши, бәлки күрешә дә алырсыз», – дигәннәр иде миңа. Якутиядә «якын», «ерак» дигән төшенчәләр безнекеннән шактый күпкә аерыла икән шул... Якутия башкаласы белән Рита ханым Имаева яшәгән Олекминск шәһәре арасы 630 чакрым. (Аларча 630 чакрым гына!) Аннан Якутск каласына ия самолет, ия су юлы белән генә килеп була. Элегрәк язларын ике ара бөтенләй өзәлөп тә торган.

Гөлнур САФИУЛЛИНА

Дөресен әйтәм, Якутиягә барганчы мин анда Олекминск дигән шәһәр барлыгын бөтенләй белми дә идем. Нибары 9 мең кеше яшәгән бу кечкенә каланың исеме моңарчы бер дә күземә чалынмады шул. Баксаң... Баксаң, татар тарихында үз эзе булган шәһәр икән Олекминск!

Татарлар бирегә XVIII гасырның икенче яртысында килеп урнаша. Үзләре теләп түгел, билгеле. Емельян Пугачев житәкчеләгендәге крестьяннар сугышында 85 мең татар да катнаша. Күтәрелеш бастырылганнан соң, Екатерина II карары белән, аларның иң активлары, гаиләләре белән бергә, Якутиягә сөргенгә сөрелә.

«Жир чите менә нинди була икән...» Озын, авыр юллар узып, бирегә килеп житкәч, алар, мөгаен, шулай уйлагандыр. Бигрәк тә кышкы юлны узган булсалар... Әмма тормыш дөвам итә – яшәргә кирәк. Губернаторга кат-кат хатлар яза-яза, жир алуга ирешәләр һәм мондагы халыкны шаккаттырып иген игәргә керешәләр. Бәрәңге утырталар. Башта үзләре өчен генә үстерәләр, жирләре күбәйгәч, башка районнарда барып сата да башлыйлар. Атлар, маллар тоталар. Шулай итеп, әкрәнләп аякка басалар, өйләр төзиләр. Руслар-

дан аермалы буларак, ярты ел дигәндә якутча сөйләшә башлыйлар: якут һәм татар телләре бер үк төркемгә керә! Ә 1909 елда Олекминскида татар мәктәбе ачыла. Ильяс Еникиев дигән егетне Уфага жиберәләр, ул аннан укытучы булып әйләнеп кайта. Мәктәп милләттәшләребез өчен мәчет ролен дә үти: жомга көнне биредә намаз укыла, вәгазыләр сөйләнә, килеп туган мәсьәләләр хәл ителә... Татарлар башлыча шәһәрнең югары өлешендә яши. Аннан – тау өстеннән Лена елгасына гажәеп манзара ачыла. Ә икенче якта – биек наратлар астында татар зираты барлыкка килә...

Соңрак мәктәп «рус-татар мәктәбе» дип үзгәртелә. Республикага билгеле шәхесләр тәрбияли ул мәктәп: шәһәр башкарма комитеты рәисе Баһаутдин Шәрәфетдинов, шәһәрнең мәгариф һәм сәламәтлек бүлегә житәкчесе Ильяс Еникиев, республиканың атка-занган агрономы Гайнулла Якубов, прокурор Кадыр Шәрәфетдинов...

Ә 1930 елда Олекминск татарлары үз куллары һәм үз көчләре белән... клуб салып куялар. Театр оеша! «Таһир һәм Зөһрә», «Башмагым», «Зәңгәр шәл», «Качкыннар»... Үзешчән артистлар куйган спектакльләренә берничәсе генә әле бу. Тамашаларга татарлар гына түгел, якутлар, руслар да йөри – тел белүчеләр аларга тәржемә итеп тора. Татарлар төзегән клуб шәһәрнең мәдәнияте үзәгенә әйләнә. 1953 елда «Сүнгән йолдызлар» музыкаль спектаклен куялар. Премьера көнне театрда аяк басар урын булмый! Артистларны районның бөтен авылларына гастрольгә чакыралар. Әмма, кызганыч, ул инде татар театрының соңгы тамашасы була... Ә 1984 елда Олекминскида «Йолдыз» ансамбле оеша. Сәхнәдә кабат татар жыры, татар моңы яңгырый башлый. Бик озак – утыз еллап сәхнәдән төшми алар. Минем әңгәмәдәшем Рита ханымга да бу ансамбльне берара житәкләргә туры килгән. Бүген исә ул инде бөтен Олекминск татарларын үз тирәсенә жыеп, туплап тора.

Башта Рита Әгълинур кызының үзенә Якутиягә килеп урнашу тарихын тыңлыйк әле.

1982 ел. Башкортстанның Шаран районы Мичурин бистәсенә ерак Якутиядән Ританың апасы белән жинәсә

жәйге ялга кайтып төшә. «Амгинский улуста торабыз», – дип сөйли апасы, ире белән икесенә дә юламасы шул районга булган икән. Берәз ял итүгә, Ританың нефтебаза директоры булып эшләүче жинәсен Якутиягә кире чакырып алалар, апасы ике бала белән авылда кала. «Хәзер ике бала белән ничек юлга чыгыйм?! Әйдәгез, сез дә минем белән китегез», – ди ул сөңдәсенә. Баксаң, кайтканда ук шундый план корып кайткан икән: Рита да килсә, читтә ялгызы булмайчак бит.

Риталарның бик зур хәсрәт кичергән – яңа туган балаларын югалткан вакытлары. Иренә аның сәнгать житәкчесе булып клубта эшләве дә бик ошап бетми. Торган жирләре дә тулай торакның кечкенә бүлмәсе генә. Ә Зөбәржәт апасы килә дә елый, килә дә елый... Читкә китәргә бик ашкынып тормасалар да, ризалашалар.

– Октябрь ае иде. Уфадан көздән киттек, ә монда кышка килеп төштөк. Чып-чын кышка! Үзәккә үтәрлек салкын! Өстәвенә, берни күренми – томан. Апа: «Хәзер фәлән чакрым машинада барабыз», – ди. Ул будка-машинада бер көн бие барган кебек тоелды. Тәрәзәсе бик кечкенә – берни күренми... Ирем дәшми, ул бит инде мине генә тыңлап килде. Ярый, барып жит-

■ Олекминскидагы татар клубының иң актив әгъзалары. Сулдан уңга: Гайнелхәят Сәйфетдинова, Майшикәр Хәснетдинова, Тайфа Нигъмәтжанова.

2010 елгы Бөтенроссия халык санын алу нәтижәләре буенча, Якутиядә 8,1 мең татар яши.

■ «Йолдыз» сәхнәдән төшеп тәрмәй: шәһәрдә узган барлык мәдәни чараларда катнаша, концертлар белән авылларга чыгып китә.

тек. Апалар эшли торган нефтебаза район үзәгеннән дә читтәрәк икән әле. Ике катлы яңа йорт салып куйганнар, жизнигә шуннан фатир биргәннәр. «Бөтен торбалар тунды, су юк!» – дип каршы алды ул безне. Ишектән керүгә зур мичкәгә төртелдек – аңа боз тулган. Жизни без килешкә су ташыган, имеш. Ул бозны әле сатып аласың – күлдән кисеп алып кайтып бирәләр икән... Апа инде бу хәлләргә ияләшкән: кайтып керүгә, мичкәдән пычак белән боз каерып алып чәйнеккә салды – чәй кайнатырга куйды. Балаларны коендырырга дип боз тутырып газ өстенә тагын бер чиләк утыртты... Торбалар тунгач, ничә чиләк су кертсәң, шуның кадәр чыгарырга да кирәк бит: ир-атлар гел су ташуда иде инде...

Икенче көнне иртән апасы белән жизнәсә иртүк эшкә чыгып китә, ире дә шул көнне үк эшкә урнаша. Рита балалар белән өйдә кала. Берәздән өйдәге бөтен эш әкрән генә аңа күчә. Балаларны бакчага илтә, алып кайта. Ашарга пешерә, юа, жыя... Инде барысын да чамалый: ашка күпме боз ватып алырга, чәйнеккә күпме салырга... Көндөз мәшәкатләр белән онытылып тора, ә кичкә аны сагыну дулкыны басып китә. Өзелеп-өзелеп өткәсә белән инәкиен сагына. Кич житкән саен ире: «Бүген тагын елыйсыңмы?» – дип сорый. «Юк, юк!» – ди Рита, ә үзе ул йоклап китүгә тагын күз яше түгә... «Кире кайтсак та бернинди перспектива юк бит», дигән уй гына самолетка

билет алудан туктата аны. Ә аннан эшкә чыга – ашханә буфетына сатучы итеп алалар.

– Коллективта эшләүче кызлар барысы да сахалар иде. Төшке ашны бөтенбез бергә утырып ашыйбыз. Табынга утыруга гел мине сөйлиләр. «Бу яшь хатын...» – диләр. Әллә кайдан, ерактан килгән дип жәллиләр. Бер көн тыңладым, ике көн, өч көн... Аннан ашханә мөдиренә әйтәм: «Клара Ивановна, житәрдер инде минем турында сөйләргә», – дим. Аның кулыннан кашыгы төшеп китте. «Сез безне баштан ук аңладыгызмыни?» – ди. Әйе, дим. Шуннан соң мин аларга тагын да якынарак булдым. Көне буга әле берсе, әле икенчесе: «Ә бу сүз сезнеңчә ничек була?» – дип сорый... Уртака таныш сүзләр табабыз да куанабыз. Беркөнне мин аларга чәчкәк пешереп алып бардым. Шаккаттылар! Әйе, яшь кенә булсам да, камыр ризыкларының барысын да пешерә белә идем инде. Өткәй белән инәй гел эштә иде, без күбрәк карт инәй белән үстек. Безнең Мичурин бистәсенә балалар бөтен күрше авыллардан йөрәп укыйлар, барысы да интернатта торалар иде. Ә без мәктәптә гаиләдән берара берьюлы дүрт бала укыдык. Һәрберебезнең класста дуслары бар – өйгә дә килеп йөрүләр. Инәй алар өчен дип тә зур табак белән камыр ризыклары пешереп куя иде. Безне дә камырга бик иртә өйрәтте. Хәзер дә чәчкәкне инәй рецепты белән – йомырка, оннан гына пешерәм.

1986 елда жизнәләрен эшкә Олекминскига күчәләр. Зөбәржәт апасы тагын елай: «Сез дә күчегез... Мин бит монда берүзем», – ди. Апань ничек тыңламыйсың – 1991 елдан Риталар да Олекминскида яши башлыйлар, дөресрәгә, шәһәрдән 12 чакрым ераклыктагы нефтебазада. Олекминск Мәдәният сарае хезмәткәре Анна Трофимова 2005 елда Ританы шунда килеп эзләп таба. Ул эшләгән кадрлар бүлегенә керә дә: «Бездә «Йолдыз» дигән татар ансамбле эшли, беләсезме әле?» – ди. Белүен белгән, хәтта жырлаганнарын да ишеткән була, әмма яннарына барырга тартынып, оялып йөрүе шул – үзенең сәхнәдән киткәнәндеңдә инде ничә ел узган бит.

Шул көннән башлап Ританы ире эштән соң, ял көннәрендә машина белән Олекминскига йөртә башлый. Ансамбльдә бу вакытта 9–12 кеше жырлый: барысы да инде өлкән яшьтәге апалар: Динә һәм Сара Сәфәргалиевалар, Мәүлидә Якубовна, Зәйнәп Шәйгәрданова... Сахаларга татар жырлары бик ошый! Татар халкының йолаларына багышланган чыгышларны да яратып карыйлар.

– Туган якка кайткан саен күпләп татар кассеталары алып килә башладым: апалар белән бергә утырып тыңлыйбыз – алар репертуарга кертергә жыр сайыйлар. Жыелышып бергә чәйләр эчәбез, сөйләшеп утырабыз. Алар үзләренә тәрмәшләр турында сөйлиләр: яшь чакта нинди авырлыктар кичергәннәр, ничек балаларын аякка бастырганнар... Элек Олекминскида Корбан бәйрәмнәре, Сабантуйлар ничек үткән – ул хактагы хатирәләрен тыңлау бигрәк тә кызык иде. Әле бит узган гасырның 70–80 нче елларында да бездә Сабантуйлар гөрләп узган...

Ансамбльгә йөрүче апалар әкрәнләп өлкәнә: кемдер авырып башлай, ә кемдер инде мәңгелек йортына күченә... Алар булганда шәһәрдә кайнап торган татар тәрмәшүе инде сүнәп калгандай тоела. Һәм Рита ханым тәвәккәлли: ватсапта төркем ачып, татарларны үз тирәсенә түпкүл башлай.

Ул төркемдә татар исем-фамилиялә кешеләр генә аз, әлбәттә. Борис Петрович, Марина Галимуловна, Әлфия Петровна, Галина Жәләләтдиновна, Ольга Казимовна, Любовь Төхфәтуловна, Ве-

ниамин Таһирҗанович, Таһир Васильевич, Сергей Таһирович, Андрей Сергеевич... Арада татарча аңлаучылар, әмма сөйләшмәүчеләр бар. Әйе, катнаш гаиләләр үз эшен инде эшләгән... Әмма кан тартуны беркая да куя алмыйсың! Төркемгә кушылган яшьләр Рита ханымга: «Безне җыйган өчен рәхмәт сезгә! Ташламагыз гына! Нәрсә эшләргә, ничек булышырга кирәк, азыгыз!» – диләр.

Иң күп сораулар, әлбәттә, туган телне өйрәнү белән бәйле. «Курслар эшли башласа, үзбездә дә йөрер идея, балаларны да йөртәр идея», – диләр. Бик шулай да бит, тик курслар алып барып-лык татар теле белгечен кайдан табасың? Булмаган белгечне көтеп утырмыйлар анысы. Әлегә туган телне әнә шул ватсап төркемдә өйрәнәләр. Татар телендә өстәмә 6 хәреф барын, аларның нинди хәрефләр икәннән дә барысы да белә. Рита ханым хәрефләрнең татарча әйтелешен яздырып җибәрә. «Укучылар» аны әйтеп, кабатлап карый – яздырып, кире җибәрә. Жырларны да шулай өйрәнәләр. Рита ханым башта ватсапка җырның татарча текстын сала, аннан сүзләрнең дөрес әйтелешен сөйләп җибәрә. Әмма халыкның укытучы белән күзгә-күз очрашып, хәрефләрне кара тактага азып, бергә аралашып өйрәнәсе килә. Китапханәдә урын бирәбез дип тә торалар. Гомумән, шәһәр җитәкчеләренә милләттәшләрбезгә мөнәсәбәтләре бик әйбәт. Олекминск – күпмилләтле кала, төп халкы – руслар, сахалар, эвеннар һәм татарлар. Үз телләрен, тарихларын, гореф-гадәтләрен өйрәнергә телликләр икән – аларга ярдәм итәргә генә торалар. Шәһәрнең 3 нче мәктәп китапханәсене Римма Ивановна Вострякова, бик күп материаллар, хатирәләр туплап, «Олекминские татары» дигән китап язган. Олекминскиның 385 еллыгы уңаеннан, шәһәр мәдәният идарәсе ярдәмә белән, ул китапны 2021 елда бастырып та чыгарганнар. Иске фотосурәтләрдә – бу төбәккә килеп урнашкан беренче татарлар. Никадәр авырлыклар күрә тә сынмаган, сыгылмаган кардәшләрбез... Китапта русларның, якутларның татарлар белән бәйлә истәлекләре дә бар. «Кунакчыл халык, чисталык яраталар, аш-сулары бик тәмле, өйләрендә бер-берсенә тавыш күтәр-

миләр, үзара туган телләрендә генә сөйләшәләр, сугыш елларында ярдәм итешеп, дус яшәделәр», дип яза алар.

Узган ел Саха (Якутия) Республикасында Татарстан көннәре узды. Татарстан Рәисе Рөстәм Миңнеханов анда гомер итүче милләттәшләрбез белән дә очрашты. Ул очрашуда Олекминск шәһәрнең татар җәмәгәтчеләге исеменнән Рита ханым Имаева чыгыш ясы. Татар мәктәбе кирәклеге, шәһәрдә мәчет юклыгы турында әйтә. Боз, ниһаять, урыныннан кузгала. Рөстәм Миңнеханов Саха (Якутия) Республикасы башлыгы Айсен Николаев исеменә, Олекминск татарларына мәчет төзү өчен җир алуда ярдәм итүен сорап хат юллы. Олекминск мәселманның дини оешмасын теркәү турындагы документ шушы көннәрдә Рита ханымның кулына килеп иреште. Җитәкчесе итеп аның исеме азылган, бу – якташлары теләге. Димәк, мәчет салдыру кебек авыр һәм саваплы эшнә башлап йөрү дә аның җилкәсенә төшәчәк. Шәһәрдәгә мәселман зиратын карап торган кебек.

– Ел саен, көннәр жылына башлауга, өмә үткәрәбез – зират өстен тәртипкә салабыз. Бу хакта алдан ватсап төркемдә язабыз, газетага игълан бирәбез. Елдан-ел кеше күбрәк килә. Беренче өмәләр истә... Зиратка килеп, якыннарын христианнар кебек искә алучылар шактый иде: каберләр өстендә ризыклар, сулар, савыт-саба, кипкән, корыган чөчәкләр... Карарга бик авыр күреш. Ул өмәдән соң ватсап төркемә: «Мәселманның мәетләренә болай искә алмый», – дип аңлатып яздым. Шөкер, каберләр өстендә андый чүп-чар юк хәзер... Узган ел көчле җил булып, зиратта бик күп агачлар ауган иде. Быел шул агачларны чыгарып, җимерелгән чардуганнарын төзәттек, егылган ташларны турайттык. Караучысыз калган каберләргә дә тәртипкә салдык. Өмә дип чакырмасагыз, килмәс идея бит, дип, рәхмәт укып китүчеләр байтак. Район башлыгына зиратны әйләндереп алган койманы яңарту кирәклеген сорап язган идем. Әле хәбәр ителәр: кинәшмә булган, Якутиянең юл министрылыгына йөкләгәннәр бу эшнә – комиссия көтегез, диделәр.

...Рита ханымның Зөбәрҗәт апасы гаиләсе белән инде кире туган яклары-

на – Башкортстанга күченеп кайтып киткән. Сеңлесен дә чакыра: «Кайтыгыз!» – ди. Лаеклы ялга чыккач, Зур җиргә – материкка кайтып китү Якутиядә гадәти күренеш анысы. (Сүз уңаеннан, апасы кунакка кайтканда күчтәнәчкә гел... бәрәңгә алып кайтырга сорый. Олекминск – бәрәңгесе, тагын сөте, сыры, каймагы белән данлыклы!)

– Кайту теләге бар иде ул... Тик мин оныкларымны калдырып китә алмам инде. Өчесе дә үз кызларым шикелле. Зурлары бигрәк тә якын. Алар гел минем белән. Мәктәпләрдә, балалар бакчаларында бергә күргәзмәләр оештырып йөрибез. Татарлар турында сөйлибез. Инәйнең, аның апасының чиккән әйберләре миндә саклана, шуларны күрсәтәбез. Чәкчәк, өчпочмак, кыстыбыйлар пешереп алып барабыз. Күргәзмәдән күргәзмәгә йөртә торган «Сөембикә»ләрем дә бар. Өстөбездәгә костюмнарны үзбездә тектердек. Радмила калфагын, камзулын үзе текте. Якутлар безне Ысыах бәйрәменә чакыра – гел шушы милли костюмнардан чыгабыз. Киленнәрем кызларның минем белән йөрүенә сөенеп кенә тора. Каядыр барып чыгыш ясайсы булса, аларны үзләре әзерләп җибәрәләр – татар дөньясына тартылуларына һич каршы түгелләр. Радмила – иң олы оныгым. Юк, татарча белми. Һәм үзен татарчага өйрәтмәгән бик үпкәли. Моңа мине гаепле саный... Казанны бик ярата! Анда укырга хыяллана. Ул керергә теләгән уку йорты Иркутскида да, Якутскида да, Санкт-Петербургта да бар, ә ул Казан, ди! Барсак, Казан урамнары буйлап йөрәп туймый. Мәчеттән бөтенләй чыкмас иде! Олекминскида Татарстанны барып күрергә хыялланыучылар бик күп. Безнең Корбан, Ураза гаеде кебек бәйрәмнәргә, очрашуларның берсен дә калдырмыйча йөрүче Женя әнә быел ире, ике баласы белән җәйге ялга Казанга китте. Аның карт инәсе Рәйханә апа җырлый иде. Женя Обухова татарча сөйләшми, әмма ул да җырлый! Юк, нәсел тамырларыңнан барыбер беркая китә алмыйсың...

Үзем Рита ханымны тыңлыйм, ә үзем инде ничәнче тапкыр бер үк уйны уйлыйм: Олекминск татарлары тарихы дәвам итә!

Казан–Якутск–Казан.

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

– Кешедә туган авылы өчен горурлык хисе булырга тиештер ул... Безнең әби-бабайлар шушы авылны төзегән, аннан әти-әниләр үз өлешен керткән. Бездән туган буынга да матурлык калдырасы, авылны алар кулына төзек килеш тапшырасы иде...

Актаныш районы Иске Сәфәр авылында яшәүче Рөстәм Габдрахмановның тормышка үз фәлсәфәсе. Шул тирән фәлсәфәне бик озак уйлагач, әнә шулай берничә жөмлә белән генә әйтте. Бабайларының кендек каны тамган жирне бернәрсәгә дә алыштырмаячагын, шушында килен булып төшкән хатыны Резеданың авылны бик яратуын, балаларының дәвамчы буласыларын белеп яши ул. Шулар зур эшләр башкарырга канат куя.

АВЫЛ МЕЦЕНАТЫ

Нәсел тамырлары

Оясында ни күрсә, очканында шул булып, дигән борынгылар. Рөстәм дә әтисенәң колхоз өчен янып яшәгән күрәп үсә. Хатып абый Чистай авыл хужалыгы техникумын тәмамлай да, армиядән кайтуга, колхозга эшкә керә. Һәркем белән уртак тел таба белгән басынкы, сабыр холыклы егетне «Октябрьнең 12 еллыгы» колхозында баш инженер итеп куялар. Сәфәр мәктәбенә укытырга килгән яшь укытучы Дамира белән гаилә корып, ике ул – Айдар белән Рөстәмне үстерәләр. Хатып абый – «Татарстанның атказанган механизаторы», гомере бие мәктәптә физика укыткан Дамира апа «Татарстанның атказанган укытучысы» исеменә ия булалар.

шәһәрнең дүрт стөнасы түгел инде. Иркөнек! Гомумән, Рөстәм өчен авыл – иркөнек һәм ирек. «Шәһәрдә чыгасың да ташка басысың, ә авылда жиргә басысың. Жиргә басып йөрү үзе көч бирә ул», – ди. Туган авылында рәхәтләнеп сулыш алу, офыклар киң булу егетнең йөрәген жылкетә. Әтисе кебек шушы жирлектә хезмәт итәчәк ул... Әмма хужалык житәкчесе белән уртак тел таба алмаган яшь белгөч күрше Минзәлә районына эшкә китә. Хәзер ул «Калморза» агрофирмасында техника буюнча директор урынбасары. Гади итеп әйтсәк, әтисе кебек баш инженер булып эшли. Яшь гаиләне Калморзада да кочак жәеп каршы алырлар иде, чөнки яшьләр авыл өчен энжә-мәржәнгә тиң. Авылны

мановлар гаиләсенә иртән үк кайтып төшүгә карамастан, өйгә бөлеш исе таралган, табада коймак чыжлы... «Әйдәгез, иң элек чәй эчеп алыгыз әле», – дип, өстәл әзерли дә башлады Резеда. «Әти, син түргә утыр», – дип, оныклары белән мәш килгән Хатып абыйны иң алдан табынга чакырды. Кайнана-кайнатага килән хөрмәте әнә шундый кечкенә гамәлләрдән күренә инде ул. Бөлеш тә иң элек әти кешегә салынды. «Әти, тәмле чыкты ми-кән?» – дип сорарга да өлгерә килән. «Бик тәмле булган, Резеда», – дип, Хатып абый мактап та алды. Үзара шундый сөйләшү өйдәгә бөтен атмосферы ачты да бирде. Бу йортта хөрмәт – түрдә! «Аллага шөкер, бик матур яшибез. Кырын караш та ташлаганнары юк, тфү-тфү, күзләр генә тимәсен. Киленебез бик яхшы.

Бар эшне дә бергә эшлибез, үземә дә бер ямь. Ялгызың гына бик авыр бит ул», – ди Хатып абый. «Әти белән безнең серләр килешә, – дип елмая Резеда. – Рөстәм иртән чыгып китә дә кич кенә кайта. Хужалык зур безнең: сыер да бар, үгезләр дә, кош-корт та... Абый Чаллыда яши, олы эшкә то-тынасы булса, хәзер кайтып житә. Нык булыша безгә. Абыйның күзләре күрмәсә дә, ышанасызмы, бөтен эшне эшли. Балалар өчен үлөп тора. Рәхмәтебез зур аңа...» Резеданы тыңлаганда ике йорт арасында койма да булмавы искә төшә...

Резеда да Актанышның Татар Ямалысы авылы кызы. Мәктәпне тәмамлагач, Казан дәүләт технологик университетында биотехнолог һөнәрән үзләштерә.

– Диплом алгач, Чаллыга сөт эшкәртү заводына эшкә кердем. Әмма авылны бик сагындым. Бер тәүлек эшлим дә, өч көн ял итәм. Ялларга авылга кайтам. Берсендә юлда утырып барган машина йөртүчесе Рөстәмнең дуств булган икән. «Әйдә, сине бер әйбәт егет белән таныштырам», – ди бу. «Актанышта пекарня төзим, сине технолог итеп алырмын», – дия-дия,

Ике кыз бер-берсенә иптәш. Рәхәтләнеп уйныйлар. Үзара татарча сөйләшүләренә игътибар итми кала алмадык. Хәзер, кызганыч, авыл жирендә сирәгәя башлады бу күренеш.

Хәзер инде лаеклы ялда булган Хатып абый 38 ел бие баш инженер булып эшли. «Рөстәмгә бервакытта да шәһәрдә кал димәдек. Авылга кайтып төпләнүе безнең өчен гадәти хәл иде инде», – ди әти кеше. Аның тормыш фәлсәфәсе бик гади – кеше кендек каны тамган жирдә яшәргә тиеш. Үзе кебек... Мәктәпне тәмамлагач, Рөстәмнең авыл хужалыгы институтына укырга керүе дә табигый. Тик укый башлагач, һөнәрне дәрәс сайламаганын аңлай егет. Хисапчы булырга теләми, әтисе кебек техника тирәсендә эшлисе килә. Тузанлы амбар кенәгәләре исе түгел, бензин, солидол, дизель исе якын аңа. Өченче курстан соң академик ял ала да Сәфәрәненә кайта һәм әтисе кул астында механик булып эшли башлай. Авыл кырлары

яшәтү өчен, ни дисәк тә, яшьләр кирәк. Әмма Рөстәмне ныкы нәсел тамырлары жибәрми – туган йортының күршесендә генә төпләнергә карар кылалар. Көн саен ачы таңнан торып, чакрымнар узып, йөрөп эшләүгә дә исе китми. Эше беткәч, ашкынып, туган авылына, аны дүрт күз белән көткән әтисе, балалары, Резедасы янына кайта.

Резеда

Аягында нык басып торучы, эшкә куәте булган аз сүзле хужаны бары тик кояш кебек балкып торган мөлаем, бар эшкә уңган хужабикә генә бизи ала. Гаилә учагын сүндерми жыеп торучы – бер йодрык итүче була ул. Рөстәмнең хатыны Резеда – әнә шундыйлардан. Габдрах-

хәйләләп, барыбер телефон номерымны алды. Пекарнясы булмады, ә менә Рөстәм бар. Ул сөйләшүдән ике атна узгандыр, Рөстәм шалтыратты. Кич мине Чаллыга илтеп куярга дип, авылга килеп тә житте. Урып-жыю вакыты иде. Рөстәм зур гәүдәле, үзе кояшта янып беткән – кап-кара. «Бик өлкән күренә бу. Берәр өйләнгән кешедер, бик ышанып бетмә», – дип, әниләр озатып калды. Үзем дә курка калдым. Ә ул чынлап та алдалаган... миннән алты яшькә зуррак булып чыкты. Шул күрешүдән Рөстәм ычкындырмады инде мине. *(Рәхәтләнеп кәлә.)* Көн саен авылга килде, эшкә чәчәкләр ташыды. Өч-дүрт ай очрашканнан соң никах та укыттык. Ходай Тәгаләдән ни сорасаң шуны бирә, диләр. Хак икән. Мин бит гел Рөстәм кебек ир теләгәнмен. «Иң мөһиме: изге күңелле ир булсын», – дия иде жингәм. Чынлап та, андый кеше белән яшәү шундый рәхәт икән ул.

Резеда кадерле хатын гына түгел, кадерле килән дә була әле. «Торуга мөндәргә генә баса иде инде», – дип шаярта Рөстәм. «Миңа бер эш тә эшләтмәделәр. Үзәбезгә өй салганны да күрмәдем. Торам да эшкә чыгып китәм. Эти осталар белән кайнашты, әни аларга ашарга пешерде. Әни бик әйбәт иде. Кызганыч, ике ел элек үлеп китте. Бик сагынабыз, бигрәк тә эти сагына», – ди Резеда. Хатыйп абый сиздермәскә тырышып кына кесәсеннән кулъяулыгын алып күзен сөртеп куя. Дамира исемен ишетүгә күзләренә яшь тула аның...

Резеданың күпләр кызыгырлык кул эше дә бар. Халатлар, сөлгеләр, намазлыклар, мөндәрләр чигә. Интернетта шушындый шөгыле турында сөйләүче кыздан кызыга. Аның да татар орнаментлары төшереп матурлык тудырасы килә. Рөстәмә шундук чигү машинасы алып кайтып бирә. Кул эшләренә осталыгы булган Резеда бик тиз чигү серләренә төшенә, хәзер инде үзе башкаларга өйрәтә икән. «Кул эше эшләми бер көн торсам нидер житми кебек. Рәхәтлек бирә ул миңа», – ди Резеда.

Ир белән хатын бер фикердә яшәсәләр генә гаилә ныклы була, диләр. Резеда да: «Авыл ул – иркенлек», – ди. – Күргәнсездер, бакчада койма да юк безнең. Ындыр артында гына елга ага. Кыш көне яр буенда тау шуабыз, жәен балык тотабыз. Чаллыга барсак, иркен өйкәбез, дип кайтып керәбез. Шәһәрдән бер дә ким яшәмибез. Без үскәндә чишмәгә барып кер чайкый идек. Хәзер кер, табак-сабыт юа торган машиналар, робот-пылесос бар... Кнопкага гына басасы. Сыерны да аппарат белән генә савабыз бит», – ди. Аларның тормыш фәлсәфәләре дә бер: игелек кыл, тирә-ягыңны ямьлә...

Дәвамчылар

Бер-бер артлы диарлек ике кызлары туа Габдрахмановларның. Мәрҗам беренче сыйныфны тәмамлаган, Әминәгә 5 яшь тула. Шөкер, авылда туган телдә белем алалар.

– Авылда яшәүнең тагын бер зур плюсы инде ул, – ди әниләре. –

Шәһәрдә бер сыйныфта утызар бала укый, балага игътибар житми, дип зарланалар. Мәрҗамнәр классында ике малай, ике кыз. Укытучылары һәрберсенә жай тапкан. Шуңа да аны бик яраталар. Балалар мәктәпкә рәхәтләнеп йөри, чөнки игътибар тоялар. Ә бу кечкенә чакта бик мөһим дип уйлыйм. Сәнгать мәктәбебез дә бар. Берәз үскәч, анда йөри башларлар, Аллаһы бирса.

Ике кыз бер-берсенә иптәш. Рәхәтләнеп уйныйлар. Үзара татарча сөйләшүләренә игътибар итми кала алмадык. Хәзер, кызганыч, авыл жирендә дә бик сирәк күренеш ул. Бер ай элек кенә уллары Хәким туган. «Малай – нәсел дәвамчысы, димәк, фамилия саклана. Борынгыдан авыл кешесе малай тууын теләгән – тамырларны саклап калырга кирәк бит. Өй салдым, агац утырттым, улым туды. Үзәңне герой итеп тоясың инде», – дип елмая Рөстәм. Бик сиздермәскә тырышса да, күренеп тора: күңелендә горурлык. Улы да аның эшен дәвам итәр дигән өмет белән яшидер, мөгаен. Өнә бит Хатыйп абый да авылга ярдәм итеп яшәгәнә өчен улы белән горурлана. Күп сөйләми ул, бары тик «молодец» дип кенә куя.

Игелек кыл да суга сал...

Рөстәм башкарган игелекләре турында жәлеп китеп сөйләргә яратмый. «Авыл төзек булса күңелле инде ул. Юлда күп йөрүм. Матур итеп ясалган чишмәләре яныннан

узып киткәндә үзөбезнең авыл чиш-мәсен дә төзекләндерү хыялы туды. Озак кына яшәде әле ул күңелдә. Авылда агайлар белән жыелып сөйләштек тә, мин матди ягын күтәрдем, авылдашлар жыелышып төзекләндерде», – ди. Авылдашлары белән бергәләп башкарган эшләрә күп инде. «Ялгызың гына төзекләндереп булмый. Барысы да авылдашлар теләге, тырышлыгы белән эшләнде», – ди. Авылдашларына карата ихтирам-хөрмәте сизелеп тора. Тагын бер зур рәхмәте эшмәкәр дуслы Фәнүс Хәбибрахмановка. Сәфәрдә туып-үсмәсә дә, Рөстәм тотынган һәр башлангычта үз өлешен кертми калмый ул.

Күңелендәге тагын бер хыялын чынга ашыра әле Рөстәм. Күрше урамда бишенче буын бабасының нигезе булуын белеп яши ул. Анда «Октябрьнең 12 еллыгы» колхозы чәчәк аткан вакытларда данлыклы рәис Марс Шәвәлиев ике катлы зур бина салдыра. Балалар бакчасы да, медпункт та, мәктәп интернаты да шунда була. Рөстәм үзе дә шул балалар бакчасына йөри. Ике меңенче еллар башында бинаны сүтеп ташлайлар. Бабайлар нигезенең ташландык урынга әйләнүенә йөрәге әрни Рөстәмнең, үтеп киткәндә ул якка карамаска да тырыша. Нәсел шәжәрәсә төзетеп, тарих белән тагын да яқынайгач, хыялы көчәя генә. Өйдә-геләргә күңелендә йөрткән теләген сөйли. Якыннары аңа һәрвакыттагыча теләктәшлек белдерә. Авылдашлары белән бергә ул урынны жыештыралар

да, Рөстәм анда зур итеп балалар мәйданчыгы төзетә. «Көндөз кечкенә балалар уйнаса, кичен бөтен үсмерләр шунда. Күп рәхмәтләр ишетәбез. Рөстәмнең авылга ярдәм итүе үзе бер күңеллелек. Тормышыбыз житеш, безгә әллә ниләр кирәкми. Нигә әле кулыннан килгәнчә булышмасын?!» – ди Резеда. «Авылга әллә нәрсәләр төзеп куярга була, әмма балалар аз. Елга ике-өч бала туу зур Сәфәр өчен күп түгел инде ул. Авылны яшәтү бер кешедән генә тормый. Бергәләп тотынсаң гына була», – ди Рөстәм.

Авылдашлар хөрмәте

– Рөстәм кебек егетләр булганда авылны яшәтеп була әле ул, – дип сөенә Иске Сәфәр авылы жирлегә башлыгы Әхәт Гыйздуллин. – Андыйлар бездә юк түгел. Әмма Рөстәм яшь булса да, күп изгелекләр эшләде инде. Чишмә төзекләндерүдән башланган иде аның игелеге. Югыйсә беркем кушмады, беркем сорамады... Һәр елны аның ярдәме белән эре төзекләндерү эшләрә башкарыла хәзер. Зират коймасын тоттык, анда барлык шартлар тудырылган йорт салдык, бик матур итеп мәчет коймасы ясадык. Балалар мәйданчыгы үзе ямь биреп тора. Рөстәмнең финансы ярдәменнән башка бер чара да үтми. Бервакытта да юк дими. Авыл өчен янып яшәүче ир-егет ул безнең.

Авылда һәркем күз алдында. Нәрсә генә кылса да, моңа авылдашлар аңлатма таба. Нәселе шундый иде, диләр. Гомумән, авыл жирендә

нәсел төшенчәсә зур әһәмияткә ия һәм күп нәрсә турында сөйли. Сәфәр авылы тарихын өйрәнеп китап чыгарган (Рөстәм – төп иганәчеләрнең берсе), гомәрә бие мәктәптә татар теле һәм әдәбияты укыткан (укытучы үзе укыткан һәр укучысын жентекләп белә!) Инсия апа Хәҗиева да Рөстәмнең авылга карата кылган яхшылыгын ике сүз белән тасвирлады: «нәселдән килгән игелек».

– Рөстәмнең бабасы Мирза-мөхәммәт абый тракторчы булып эшләде. Бервакытта да юк дип әйтмәс, кешегә күтәрелеп бәрелмәс, сабыр итеп ипләп кенә аңлатыр, һәрвакыт кешегә ярдәм итәр. Әбисе Рәйхана апа да үтә дә изге күңелле кеше иде. Авылның бик хөрмәтле гаиләсә иде алар. Балалары да шундый булды. Рөстәмнең игелегенә тамырлары менә шуннан килә инде ул. Нәселдән килә... Эшләгән игелеген игелек итеп тә кабул итми ул хәтта. Мин шуны эшләдемме, кайчан эшләдем дип тә әйтергә мөмкин әле ул. Шулай булырга тиеш дип уйлый, чөнки башкача уйлый да, яши дә белми...

Авылын чын күңелдән яратканнар, киләчәккә өчен борчылганнар, рухи яктан бай булганнар үз хужалыгында бикләнеп кенә гомәр итә алмыйдыр, мөгаен. Алар өчен тирә-якның ямьле булуы мөһим. Балалар төзек, матур жирдә үссен дип тырышалар. Рөстәм белән Резеда кебекләр авылны яратучылар, авылның киләчәген тәрбияләүчеләр.

Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка яқынайтыгыз. Фото һәм видео: Анна Арахамия. >>

Балачакта яңгыр яуган көйгә дә шигырь язган, язылган шигырьләрен мендәр астында йөртә-йөртә дә югалтып бетергән кызны мәктәп елларында ук зур язучылар күрәп бәяли. Азнакайга укучылар белән очрашуга килгән Аяз Гыйләҗев, Ринат Мөхәммәдиевләр, син безнең арада булырга тиеш, дип канатландыралар. Язучылар берлегенә алалар, юлама белән Казан университетына укырга керә. Мәллә сулы Чубар Абдулы, суырлы Чатыр тавы, Ыклы Азнакае – илһам чыганагы, ә шигърият, иҗат – аның өчен Шигырь Иле. Таныш булыгыз – «Жанымда яз рәсеме» китабы өчен Сәҗидә Сөләйманова исемендәге кызыксындыру премиясенә лаек булган, күңелләргә үтеп керерлек шигырьләр язган Фәйрүзә Исмагыйлева. Бүген сезне шагыйрәнең «Бәхетле тукталышы»на чакырабыз.

Фәйрүзә ИСМАГЫЙЛЕВА

МӘНГЕЛЕК ЮЛЫНДА БӘХЕТЛЕ ТУКТАЛЫШ

* * *

Әйдә, уз...
Юк... үзем генә түгел:
Миндә хәзер
Шигырь яши...
...Разый булса күңелен,
Уз түремә –
Шигырьгәчә...

* * *

Үземнең йөрәктән алып
Синең йөрәгеңә кадәр
Сузыймчы әле кыллар.

Синең йөрәгең типкәндә,
Минем йөрәгем типкәндә,
Тартылып куяр кыл да.

Тик син генә иштерлек,
Тик мин генә иштерлек
Моңлы көй чыгар, тыңла!

* * *

Мин – кыргый чөчәк.
Һәм шулхәтле кыргыймын –
Йөргәндә кырлар иркәндә
Син мине искәртмисең дә.

Күз салсаң – Тәңре ялгышыр –
Көз урынына килер яз.
Ләйсән яңгыр күк булып
Бармак очларындагы наз...

Мизгел

Һәр мизгел
Ычкынырга тора –
Хәрәкәтчән соң, уяу.
Күңел ятмәсә белән аулап,
Хәтергә бикләп куям.

Ятмәдә сөзелеп калганын
Өзелеп тә, янып та –
Жайлап урнаштырам аннары
Шигырь дигән калыпка.

И әкият: жандагы халәт
Сыямы аңа ғына!
Калганымы? Теләп жаннарны,
Моң булып тама ғына.

Бәйләп кенә бетермибез,
И мизгел, синең бәһаң.
Тәшкит итә икән гомерне
Мизгелдән торган аһәң.

Шигърият

Сукмагымны сиңа борды,
Жиңә алмам көзләрне.
«Кирәкми бүтән», – дисәм дә,
Бусагаңа тезләндем.

Бер генә төнгә керт мине,
Әйтелмәгән сүз калган.
Жылы якка очар коштан
Каурайлар ява жанга.

Синдәгедәй колач кирәк,
Юксындым ихлас җилең.
Борма иске дустаның,
Каршыла, Шигырь Иле!

Жирдәге вазыйфам

Кичерү.
Гафу сорар.
Болар –
Берөзлексез эчәр суымдыр.
Кичерә алмавым өчен генә
Ожмахлардан ничә куылдым.

Бер урыннан бүтән җирләргә
Күчереп булмаган күк тауны,
Үз-үзеңне һәм кешеләрне
Гафу итүләр дә бик авыр.

Әмма хәерлерәк гарасат
Үз өстемә янә ишелмәү.
Чөнки бездә кылырдай иң зур
Һәм бердәнбер
Гөһәр –
Кичермәү.

* * *

Сирәк язам шигырьләрне:
Өзелгән чакта ғына,
Алданган чакта ғына,
Ялганган чакта ғына...

Бәхетле тукталыш

Мин бүген бу жирдән айрылдым
Иң нечкә, нечкә моң көенә.
Жанга да бәйрәмнәр кирәк бит –
Жанымда күбәләк биеде!

Йолдызлар исерде бу моңнан –
Йөзделәр сөнөп-сөнөп.
...Күкләргә эленгән көмеш ай –
Ул безнең жаннарның төене.

Без шулай биектән,
Бөектән –
Күкләрдән үк бәйле икәнбез.
Жир бары – бәхетле тукталыш –
Исәнме син...
Саумы...
...Икәү без...

Син

Кайвакыт балкыйсың таңымда –
Язларым шикелле якты син!
Кайвакыт түгелә күңеләң –
Көзләрнең муллыгы чаклы син!

Кыш суыгың жанны өшетә
Кайчак гүя салкын айдан син...
Кайвакыт аласың көйдереп –
Жәйләрем шикелле кайнар син!

Юктан да кайчакта суласың,
Кайвакыт шулкадәр түзем син!
Яратамдыр шуңа сине мин –
Табигатьнең бит нәкъ үзе син!

Гамь

Өздем дә, вазага утырттым:
Бөтнең! Хуш исең өчен бары.
Ирекседән өмет уятканмын:
Жибәргәнсең, беркатлым, тамыр.

Таралсын өемә хуш исең –
Бүтән уй килмәде башыма.
Ни хәл итим, тик мин жаваплы
Нәзберек тамырлар каршында!

Кыңгыраулы ат килә

Тыңлап барам: бары бер генә
Ритмга зеңелди кыңгырау...
...Ә баксаң, бар булган яшәеш,
Табигать ритмга корылган.

Мин дә шул бер көйгә ияреп
Атлыймын урамнан тын гына.
...Кайдадыр эчтәрәк – күңелдә
Бар бит ул бездә дә кыңгырау.

Табигый бер көең бозылса,
Сулкылдый сыман ничектер.
...Тик адәм баласы ашыга,
Ник адәм баласы ишетми...

Ашыга...
Ишетми...

Алдагысын Аллах белә

Әбием сүзләре

Язмышым рәсемен ясадым
Бай төсләрен алып хыялның –
Алдагы көннең һәр мизгелен
Иң ачык төсләргә буядым!

Куйдым да тәрәзә төбемә
Тынычлап йөрдем мин.
Ә рәсем
Чыланган яңгырга. Жил белән
Ачылып киткән дә тәрәзем.

Буяулар томанлы – кушылган.
Тапланган ап-ачык рәсемем.
...Шуннан соң ясамас булдым мин
Туачак көннәрнең рәсемен.

Фасыллар очрашуы

Чатыртауның куенында
Карлар бетмәгән эреп...
Ә имәндә тыйнак кына
Елмая язгы бөрә.

Зәңгәр, сары гөлләр инде
Жәйләргә китә кереп.
Сипкелләнгән тау битләре
Дөньяга карый көлеп!

Дүрт фасыл очрашуы бу –
Табигать жыйган барын.
...Юл читендә басып тора
Көзләргә кергән ханым...

* * *

Мин – бер кат кибеп үлгән идем.
Мин – бәрәп чыккан иске чишмә.
Иске дустаның белән серләшсәң,
Үкенмәссәң, юлчың, син һич тә.

Эзләремнән син дә үтәрсең,
Колак салсаң әгәр чыңыма.
Чишмәләр булалмый дөвасыз,
Шифалары сеңгән жырыма!

Килсәң миңа эзләп тынгылык
Сине көтә тигез аланым.
Яланаяк чабып үтсәң бер,
Хәсрәтләрнең читкә таралыр!

Алсу күлмәк кия офыгы –
Матур туа жырда иртөләр.
Уятыр сине, газиз юлчың,
Сандугачлар жыры, иркәләп.

Инде әгәр ишегеңне синең
Каты ябып чыгып китсәләр,
Хәсрәтеңне берәз юарга
Янәшәңдә шигъри чишмә бар.

Ал беразын, юлчың, үзең –
Дөньяларым якты, нурга бай!
Төнлә миндә кояш чагыла,
Көндезләрен бии көмеш ай!

Яңгырдан соң

1. Кич
Салават күпере төсләрен
Дуга иткән дә болыт-тулпар,
Томырылып чаба – тояктан
Сызылып китә яшен-утлар.

2. Төн
Болыт челтәрәннән Ай кызы
Битенә пәрәнжә куйган да –
Борынгыдан килгән инсафлык
Булып иңә төнге уйларга.

3. Таң
Утырабыз ишегалдында
Таң аклыгын ябып иңнәргә.
Юылган кер кебек сафланып,
Талгын җилдә хисләр тирбәлә.

4. Иртә
Күп вагонлы поезд шикелле
Суалчаннар жирдән шуыша.
Сусагандыр кайнар йөрәге –
Үләннәрдән Кояш су эчә.

* * *

Өелә генә шигърь, гүя
Хуш исле печән чүмәләсе.
Гап-гади бер мөсафир булып
Янәшәсенә чүгәлә син!

Бер өзелгән кылыч ялганыр,
Әз генә дымланыр күзләрең.
Күңелеңдә балкыр яктылык,
Бер мизгелгә дөньяң үзгәрер.

Һәр күзәнәк белән тоярың
Эчке бер яну һәм талпыну.
Аларда бит синең өлеш бар –
Күңелеңнән күчкән якты моң.

«...Әле аптырабрак калдым: мин соң жәйләрнең хозурлыгына чумып, бакчаларда эшләгән атлы булып йөрөп, Сөмбелә-көз керүен дә абайламыйчарак калганмын. Күр, әбиләр чуагы да житкән ич! Жаннарны кояшның гажәеп жылы нурлары иркәли. Табигатьтә бихисап ефәк пәрәвезләр оча. Дөнья тын калып иминлек көтә. Әбекәләребез догада. Аллаһыма чиксез шөкраналарым. Инде мин дә шулар исәбендә...» 75 яшьлек юбилее житәрәк, журналист Филисә Хәкимова үзәндәге халәтне әнә шулай сиздерде. Жаннарны айкап, шигъри итеп, күңелдәгесен түгеп... Үзәбезнең Филисә апа ул, «Сөембикә»неке! Нәзберек, нәфис сүзләрен тирән фәлсәфәгә төрөп, телебезнең сыгылмалы байлыгын тоеп сөйли, яза белгән Филисә апа. Г. Бәширов, Ә. Еники, М. Мәһдиев, А. Гыйләжөв, Н. Фәттаһ, М. Юныслар аның ижатын югары бәяли. Әдәби ел йомгакларында «Кырык беренче чыра»сын исә иң яхшы хикәя дип таныйлар... «Сөембикә» беләзеге иясе, Татарстан журналистларының Х. Ямашев исемәндәге премиясе лауреаты, «Казанның 1000 еллыгы», Бөтендөнья татар конгрессының «Татар милләтенә күрсәткән олы хезмәтләре өчен» медальләренә лаек булган каләмдәшебезне гомер бәйрәме белән котлыйбыз!

Филисә ХӘКИМОВА

КЫРЫК БЕРЕНЧЕ ЧЫРА

(Хикәя)

«Хатын-кызың кырык бер чырасы булып, берсе янмаса, берсе янар», – ди торган иде Сәрбиямал дүрәнәсе. Ләйлә актыккысын, кырык беренчесен кабызды. Кабызды да – көтә. Сулу алырга да куркып көтә. Монысы да сүнсә... Соңгы чырасының да, ут аламыйча, шулай көч-хәл белән пыскып-көйрәп кенә торасын, аннан жаны белән көп, күмергә каласын күз алдына китерә дө: «Йә Аллам!» – дип авыр көрсенүдән башканы эшли алмый.

Эчәндә ут ургый Ләйләнең. Ничә төн инде ул бер төш белән гаҗизләнә. Ләйлә, имеш, таң алдынаннән энҗе эзләүчеләргә ияреп диңгезгә чыга. Башта ул ләззәт дәрәҗәсində коена. Аның күңелен әйтеп бетергесез куаныч, фирүзә зәңгәрлек били. Мәнә шушында гына, шушы ком-таш арасында гына иде аның энҗеле кабырчыгы. Әнә ул! Ләйләнең кул сузуы була, кинәт аны ак салкын суусемнәр урап ала, тыны кысыла, өстенә дулкын арты дулкын ишелә.

– Энҗеле кабырчык өчен сине диңгез йота. Йо-та-а-а...

Ләйлә жан тиргә батып, йөрәгә күлмәк аша чыгар дәрәҗәгә җитеп уяна. Аллага шөкер! Монда аның энҗесе, монда, йөрәк астында! Әнә нәниенен, тыпырчына-тыпырчына, яктан-якка «йөзеп» йөргән көне.

Инде рәхмәтең белән исән-имин генә табарга да, хәләл күкрәк сөтен имезергә язсын иде Ләйләгә. Сабый өчен ана сөтеннән дә газиз-кадерле нәрсә бар?! Дәрдемәнд әнә ничек итеп әйткән:

«Сөт калыр, Ватан китәр.

Сөт калыр, Ватан китәр».

Ни аяныч, кешелек цивилизациясе бала имезүнең бөек серен моннан ун мең ел элгәре жуя башлаган, диләр. Буыннан-буынга күчәргә тиешле шушы илаһи мөгҗиза безнең дәвердә бөтенләй юкка чыккан. Шулайдыр шул. Юкса бу дәрәҗә ата – улны, ана кызы белмәс көнгә төшәр идекмени?!

Ләйлә дә әнә хәзер үз күңеленнән ана сөте белән керергә тиешле шул хасиятләргә эзли. Кайберләрен тапты да бугай инде. Ул да, ерак әбекәләре, дүрәнәләре кебек, әүвәле «Бисмилла»дан башлар. Хәтфә күкрәкчәләрен чак кына ача төшөп, бер читтә оялып кына бала имезгәндә, алар да шулай дигәннәрдер, шулай дип теләгәннәрдер.

Алла боерса, Ләйлә дә Раббысына булган чиксез ярату, шөкрана хисен сөте аша йөрәк парәсенә күчерер.

– Нарасыемны да шушы олы бөхеттән, иң садә хистән мөхрүм итә күрмә! – дияр. – Жанын иман нуры белән балкыт. Уз канатың астына ал, тәүфыйклы, шәфкатъле, аталы-аналы – алтын канатлы булып үсәргә насыйп ит Энжемә! – дип теләр.

* * *

Шактый озак көтәргә туры килде Ләйләгә үзенә Мәжнүнән. Авылда укыганда ук яратып йөргән егетә бар иде барын. «Булачак бианасы» да: «Ләйлә!» – дип жанын аямады. Фәнүсә армиядә чагында: «Шул баланы күрсәм, йөрәгемә ял», – дип, күршеләре тәрәзәсеннән китмәгән көннәре дә күп булды. Яшь иде шул ул чагында Ләйлә, әмма тормыш арбасын тартып арыган иде. Шулай авыл хатыны булып калыр да, институтына да керә алмас, дүрәнәсе әйтмешли, балага батып ятар...

Кеше сөйләр, тәкъдир көләр, ди шул. Итәк тутырып бала үстергән дус кызларына карап болай боегасын әүвәлрәк гөман итсә, Казанда әлегедәй каңгырып та йөрмәс иде. Хәер, ни аерма, барыбер балаң булмагач... Була калса да, әнисе кебек бала тапканда үләр иде...

Әстәгъфирулла, әстәгъфирулла, жыен тузга язмаган каян башына килә?! «Эрләмәгән, сукмаган, биатайга күлмәк-лек!» Соң, кияүгә дә чыгып караганы юк бит әле аның. Әллә соң аңа насыйбы да юк микән? Шулай ялгызлыгынан, сагыну-сагышларынан, шөпшә оясыдай тулай торактан, фөндә һәм жанда казынулардан арып, авыруга сабыша язган иде. Беркөнне уйламаганда-көтмәгәндә Кәримә жиңгәсе килеп чыгасы итте. Ләйләнең сыктау-сыккауларын тыңлап торды да: «Барысы да башымнан кичте, балам», – дип, өзми-куймый, үзенә алып китте.

Кәримә жиңгәсе Казанның читендә, табигать хозурын да яши. Өсләренә нарат урманы «авам» дип тора. Ак ком өстеннән челтерәп кечкенә инеш ага. Өй каршында бәбкә үлән, койма буйларында гөлбадран, суыр кычыткан, әрем, песи борчагы үсә. Аягы-кулы жиргә тиюгә Ләйлә дә чөчәк атты. Монда ул сагынылган көннәр белән яши. Монда һәркем хәл-әхвәл сораеша. Яккан берсе мунчасынан калдырмый. Катыргач, кар төшкәч, сугым ашына йөртә, утырмага чакыра. Ә аннан беркөнне, дуамалланып, буран килә дә күзәңне дә ачырмыйча: «Болар син көткән түгел ич!» – дип, барысын күмеп китә.

Аннан тагын күктә, калтыранып-туңып, бер-берсенә сыенышып, йолдызлар яна. Иске ай сызып югала. Кичәгә көнне тагын ашыгып-ашыгып кар каплай...

Ә иртәгесен янә юл ачасы, ул юлдан янә кемнеләр көтәсе...

Юк, инде хәзер кемнеләр түгел, Илшатны көтә! Илшат аңа шактыйдан сүз кушып йөри. Әнкәсе Асылбикә абыстай әйткәнчә, чыннан да, егеткә күтәрелеп карасаң, башындагы кама бүркәң төшәрлек. Тик менә анасының соңгы сүзен генә ишетә алмый калды. Ул Камчаткадан кайтып төшкәндә, Асылбикә абыстайны юып, кәфенләп куйганнар иде инде. Кайтып житәм дисәң дә, жир чите шул.

Кәримә жиңгәсе соңгы көннәрдә гел Асылбикә ахирәте янында кунды. «Бала көя – көя хәтле, ана көя – дөя хәтле,

димәсләр иде, ахирәт. Кайтып күземә күрәнми бит. Тотып кына өйләндерер идем шушы Ләйләгә үзем исән чакта», – дип, бик офтанды. Ләйлә дә чибәр абыстайның иртәле-кичле хәлен белеп, аш-су әзерләп, жыясын жыеп, юасын юып, булышып йөрдә. «И олан, иллә дә күнеләмә ошаган идең», – диде соңгы тапкырында да.

Егетят күрше кызына күзен генә тутырып карады. Болай да бәләкәй Ләйлә бөтенләй жиргә чүккәндәй булды. Тора-бара ничектер күз ияләндемә, әллә Ләйлә үзе дә канатланып, үсеп киттеме – Илшат белән күрешүләр алай ук сәер тоелмый башлады.

Ләйләнең бүген бөтен көне, бөтен эше уң килеп торды. Институттан да иртәрәк кайтып житте. Бу суыкта автобуслар да көтеп интекмәде. Бүген изрәп мунча керәсе, мич шәңгәсе ашыйсы көн. Алда – ял. Алда – ниндидер билгесез куаныч.

Кәримә жиңгәсе инде Ләйләгә мамык шәлләрен, жылы каталарын әзерләп куйган. Яраталар да инде алар мунчаны, тәмләп тә кереп карыйлар ичмасам!

Сәриямал дүрәнәсе дә шулай иде. Башта каен пиннеген лепердәтеп, сөеп кенә Ләйләсен чабындырып. Аннан үзенә тагын эссе өстәр. Үзе: «Йә Аллам, мунча кызуларына түзәр хәл юк, тәмуг кызуларына ничекләр түзәрсең. Тәмугыңнан сакласана, Ходам!» – дип үрсәләнеп ләүкәдән төшәр. Ләйләсе балкып: «Дүрәнәм, соң синең бер генә гөнаһың да юк бит», – дип, коенырга талык, рәхәт су әзерләп торыр...

Кәримә жиңгәсе мунчадан соң күршеләргә кереп тир катыра, чәй эчә калды. Бик кыстасалар да, Ләйләнең бу юлы өйгә үк кереп торасы килмәде. Чыгып өсләрен алмаштырып, чөчләрен иңенә таратып, затлы кершәннәр сөртеп, көзгә алдында көязләнебрәк йөри иде, ишегалдында Илшат тавышы ишетелде. Ләйлә күлмәкчән генә атылып йөгереп чыкканын абайламыйча да калды.

– Нәрсә югалттың? – диде Илшат житди кыяфәт белән.

– Югалтмадым кебек, – диде Ләйлә аптырабрак.

Алай да колагындагы алкаларын капшап карады. Чөнки әнкәсенәң бу ядкарәннән дә кадерлерәк бернәрсәсе дә юк иде аның.

Ниһаять: «Бу синекемә?» – дип, елмаеп учын сузды. Ләйлә кызыксынып якын килмәкчә генә булган иде, егет «ә» дигәнчә кызын тартып алып, тун эченә тыкты да бакча артынан өйләренә ике генә атлады. Капкадан күрәнүчә Кәримә жиңгәсенә: «Кызыңны эзләп йөрмә, яме, Кәримә апа, мин алып киттем», – дип кычкырырга да онытмады. Күз ачып йомган арада булган бу хәлгә Ләйлә ни әйтергә дә белмәде. Өйдә дә: «Алай ярамас, алай килешмәс», – дигән иркә пышылдаудан гайре сүзә чыкмады. Илшатка аның жаны да, тәне дә карыша алмады. Болай да Мәжнүнәннән башка жирдә өч дистә ел узып киткән бит инде. Илшат та ир уртасы булган. Ул да Ләйләсен: «Минем куен яулыгым!» – дип, куеныннан да чыгармады.

Иртән Ләйлә оялып кына: «Син минем куен яулыгы икәнәмне каян белдең!» – дип сорады.

– Син минем өчен генә куенда саклангансың ич.

– Дүрәнәм мине, «куен жулыгым» дип, куенында гына йоклата иде, – диде да, күзлөрөннөн мөлдөрөп яше агып төштө. Илшат, моңсу елмаеп, аның күзлөрөннөн үптө да, үзө да башын читкә борды. «Аллага шөкер, каты бәгырьле түгел икән», – дигән уеннан тагын яшыләре төгәрәде Ләйләнәң.

Кәримә жингәсе шул көнне аймак мулласын чакырып, гөл кебек итеп никах укытты.

Озын кыш та бер генә тотам күренде Ләйләгә. Ул барысына да өлгерергә, ошарга тырышып, орчык кебек бөтерелде. Беренче көннән үк бу әйбер кая, кая куйыйм, нәрсә эшлим дип сорап йөдәтмәде. Һәрнәрсәгә кулы ятты. Идән-түшәм ялт итте, урын-жире ак кар төсле шыгырдап торды, пешкән ризыгы тәмле, бәрәкәтле булды. Эшендә дә күңеле үстө. Май кояшы кебек жылы елмаюлы Ләйләсенә Илшат та ялгышып та каты бәрелмәде. «Нигә моны болай итәсең, нигә чакырасың, нигә бирәсең», – димәде. Әйтерсең алар гомер буге шулай бер жан булып, бергә яшәгәннәр. «Бәхетә аягына уралган икән», – диде күрше-күлән. Әйе, Аллага шөкер, бәхетә аягына уралган Ләйләнәң. «Тик менә кайвакытта атларга гына ирек бирми», – дип уйлады, бәхетен тагын балага күчереп.

Илшаты да уенын-чынын бер итеп:

– Куен жулыгым, син бәби урынына шулай үзеңне генә сөйдөреп яшәргә жынасың, ахры, – дип, йомшак кына битәрләп тә куйгалый.

Төрлечә уй корды Ләйлә. Мөгаен, башта табибларда тикшеренергә кирәктер. Әллә күрәзәчеләргә барып карар-гамы? «Бала!» дигән кеше болай синең кебек кул кушырып утырмый инде ул, жаным. Әнә бик теләсәң, башта пробирка эчендә дә үстөрөп бирәләр, ди... «Балаң булмый!» дип, йөрәгәңә үк кадап жибәрсәләр... Кәримә жингәсенә нәзерләрен әйтеп, жәйгә хәтле көтеп карасын әле.

Быелгы жәй елак килергә охшап торды. Нигәдер Ләйләнәң йокысы бүген иртә ачылды. Ул инде кояш белән бакчада иде. Бераз чүпләр утап йөргән арада тагын томалап алды да коепмы-коя. Бигрәк рәхәт жылы яңгыр. Ышыкланасы да килми. Ул да бит табигать баласы, жаны-тәне бер кинәнсен әле аның да. Кара, качып кына жиләкләр дә пешә башлаган ич. Ләйләнәң авызыннан сулар килде. Башта берсен, аннан икенчесен өзөп капты. Алай да нәфесе басылмагач, дүрәнәсә әйтмешли, Зәйнибәшәр күзә төслә яшелләренә кадәр жыеп ашады. Беркайчан да бу кадәр комарланып, яратып ашаганы юк иде бит Ләйләнәң. Әллә...

Яңгыр ничек тиз килсә, шулай тиз китеп тә барды. Хозурлыкның чиге юк иде. Күр, Ләйләгә еракта кара-кучкыл болытлар өстенә аллы-гөлле салават күперә жәеп калдырды.

– Әйе! – диде табиблар. Баланың шулай жиде айга чаклы кан белән юынганнары да була, – диделәр.

Сөенечне генә дулкынлануыннан ничегрәк әйтергә белми аптырады Ләйлә. «Кайсыбызга ошар икән?» Ләйләнәң үзенә охшап, йодрык кадәр генә кыз туармы? И-и, Илшатына охшап малай тусын иде! Ходайга мең шөкер, чын-чынлап бәхетле икән бит Ләйлә!

Илшат башта шатлыгыннан елмаюын жыеп ала алмады. Аннан гына: «Мин инде сиңа хәзер «әнисе» дип дөшәрмен, яме», – дип, Ләйләнә күкрәгенә кысты.

Әнисе...

Язмады, Ходай насып итмәде шул Ләйләгә әни булырга.

Көзләр сагышлы килде. Яңгырлар тәрәзәгә түгел, йөрәккә бәрәп яуды. Гел нәрсәдер искә төшерергә, искәртәргә тырышты.

Кышка сулып керде Ләйлә. Бу арадагы чөллә суыклары бөтенләй өшетте. Аның каравы, жәй кызу, матур килер, диделәр. Жәйгә олак, би-и-ик олак әле.

Хәзергә, көзен тагын жимешкә бөреләнүенә сөенергә да, көенергә да белмичә, хастаханәдә ята Ләйлә. Табиблар сүз бөрлөшкәндәй: «Балаң тормас, аналыгың ныгып өлгөрмәгән, ашыккансың», – диләр.

Бөлкөм, жан ашыккандыр. Алла боерса, туасы жан бардыр! Табиблар Ходай Тәгалә түгел. Ни дип әле аларның бар сүзә рас килергә тиеш. Ләйлә шулай дип юана. Илшат та иртәле-кичле килеп, күңелен күтәрергә, шаяртырга тырышкан була. Аңа үпкәләргә юк. Оят, билләһи! Ничек бу тикле черек, жебегән булып чыкты соң әле ул. Кеше кебек йөгөрөп йөрөп кенә күтәрер өчен әллә ниләр бирер иде Ләйлә. Туйды да соң болай түшәмгә карап ятулардан. Нишләсәң, уенда тагын улы белән сөйлөшүгә күчә.

– Әтиң: «Мунча өлгөргәнчә, малайны минем кулга тапшырганчы авызыңны да ачма!» – дип китте. Әтибездә бурычыбыз арта, ишеттеңме: «Малай ыштансыз калдыра инде, миңа охшамагандыр, тәмлетамак бит», – дигәнән. Бүген хушлашканда ни диде? «Мин югында чикерткә кебек сикереп йөрмәгез, тыңламасагыз, икегезгә да тал чыбыгы! Матчага кыстырып китәм», – диде. Улым, ятыйк та ятыйк инде, әтиңнән әлегә өйдә көн юк.

– Тыңла инде, жимешем! Мин сине шулай кочаклап ятыйм. Әтиң олак тормас, тагын безне сагынып килеп житәр.

...Сагыну-сагышларга тагын чик булмас инде. Ләйләнәң йөрәк жимешен язмыш суыгы аямады. Жаны жәйлөрдә дә жылыныр төслә түгел инде.

* * *

Ләйләгә мәгълүм: яшәешнең мәңгелек фәлсәфәсе, мәгънәсә көрәштән тора. Тормыш шулай этеп ега да кул биреп торгыза. Һәм син торыр өчен тагын егылырга тиеш. Бу юлы нигә егылганыңны уйланды, икенчесендә кайда егылырыңны да уйларга кирәк булачак. Зирәк Сәрбиямал дүрәнәсә әйткәндәй: «Мич башыннан егылып төшүнең дә хикмәте бар».

Авыз салыбрак йөри башлаган иде Ләйлә. Көтелмәгән бер вакыйга аны тотып жилтерәткәндәй итте. Институтта халыкара зур конференциягә әзерләнәләр иде. Ләйләгә дә бу көннәрдә соңлабрак кайтырга туры килде.

Урамнан үк әллә нигә йөрәгә сикерә башлады Ләйләнең. Яп-яктыда утлар януы да, ишек-капкаларның киереп ачык калуы да юнәлгә түгел иде. Сулышы кабып кәргән шөпкә Илшатның теле көрмәкләнеп, көчкә-көчкә сөйлөшүенә хәйран булып, бусагада туктап калды. Ярыйлар туктады әле...

– Валяда малай үсә бит минем. Син беләсең инде.

Әни карчык ризалык бирмәде. Ай-йй, чибәр иде Валя...

– Артык чибәр синеке генә булмый ул.

– То-то. Нигә Камчаткага китеп югалдым? Күзем күрмәсен, дидем.
 – Малай синекеме соң?
 – Стерва ул хатын-кыз... Малай миңа охшаган.
 – Туктале, теге юлы син: «Хатын әйбәт», – дип мактанган идең бит. Яратып әйләнмәдеңмени?
 – Черт его знает...
 – Ничек инде...
 – Үзем дә аңламыйм. Яратам да, йөрәк тә әрни.
 Баласын да таба алмый. Сүз әйтер хәл юк, елый. Надоело, брат, все надоело!

– Ярар, дәнъя булгач, төрлесе була. Борыныңны төшермә, үтәр. Кулың алтын, йорт-жирең шәп! Мин китим. Бүгенгә сиңа да житәр, ял ит.
 – Эчмим лә мин. Исерек тә түгел...
 «Ишеттеңме?» – диде Ләйлә үзалдына зазурланып. Елак кына түгел, суқыр да икәнсең әле. Күбрәк йөр шулай авызыңны ачып. Ялгыз утырып калганыңны сизмәссең дә. Балага сар ул... Ирләргә сиңең ише жебегәннәр кирәкми. Алар уйнап-көлеп торганнарны ярата. Үзең гаепле. Әйтте бит: «Язганы булып, үз-үзеңне алай бетермә», – диде.
 – «Әйдә, диңгезгә барып ял итеп кайтыйк», – диде.
 Эшең кача, сиңа эш жене кагылган. Тинтәк, эш дип шушы көнгә калганыңны белмисең...»

Ләйлә бераз тынычлана төшөп өйгә кергәндә, Илшат башын өстәлгә куйган килеш йоклап киткән иде. Күпме уятса да, торып урынына барып ятмады. Кызганыч икән Илшаты мондый кыяфәттә. Ходай үзе генә сакласын, шулай эчәргә генә салынмасын. Эшләр харап. Әллә сынар өчен юри кыланды микән? Ләйлә төн буге аның янында үрсәләнеп йөрдә. Иртән Илшаты берни булмагандай: «Әнисе, мунча ягып жибәрәсеңме әллә?» – дип кенә елмайды.

Жәйге мунча тиз өлгерде. Бар жире өр-яңа. Көлеп тора.
 – Ма, әнисе, кичәге ачуыңны рәхәтләнеп ал әле, – диде дә Илшат, ләүкәгә сузылып ятты. Гадәтенчә, Ләйлә килер дә такмаклап, жиңел пиннеге белән бергә үзе дә жылләнә-жилпенә аркасын чабарга тотыныр дип көтә башлады.
 – Әнисе, сиңа әйтәм бит!
 – Син миңа башка «әнисе» димә инде, Илшат. – Ләйлә тагын елап жибәрүдән курыкты. – Әнисе булалмадым бит инде мин. Бик теләсәң... – Ләйләнең тавышы өзелде. – Теләсәң, аерылышыйк.

Илшат мондый борылыш көтмәгән иде. Ялт кына урыныннан сикереп төштә дә очыртып кына Ләйләнең үзен ләүкәгә мендереп куйды.

– Ә-ә, башта әле сиңең үзеңне чәбәкләргә кирәк икән, – дип, пиннеген үлән суында әйләндерә-әйләндерә Ләйлә өстендә жил-жил китерде дә, йом-йомшак, кап-кайнар Ләйләсен куенына алып, шактый гомер сүзсез-өнсез утырды.

Ләйләнең тагын тыңлаусыз яшьләре тәгәрәде. Инде бәби мунчалары булырга тиеш иде... Ләйлә бу чәчкә бәйләмәдәй май пиннеген бәби тазында алдан пешереп, алдан суларын таманлап куяр. Аннан ләүкәгә алып менәр дә бәләкәченең алсу тәнәнә бөрчәк-бөрчәк көмеш тамчылар сарганын көтәр. Аннан әле эченә, әле аркасына әйләндереп, күгәрчен күк гөрли-гөрли «чәп-чәп» итәр. Арыш ипиенең йомшагы белән улын елаткан көчтеркәләрен уар.

Улының нәни авызлары тагын бөреләп килер, йөрәкләре дөп-дөп кага башлар. Ләйлә тиз генә, кайчандыр дүрәнәсе аны коендырганча: «Суы сарыксын, үзе калыксын! Минем кулым түгел, Гайшә-батман кулы», – дип, суларын авызы белән саркытыр да, ап-ак жәймәгә төрөп, әтисенә тоттырыр...

«Шушы көннәрне күрергә насып итсәңә, Раббым», – дип үкси, ялвара жаны. Мунчада теләк теләргә ярамаганын да белә юкса. Тик нишләсен, яраларын ни хәл төзәтсен?!

«Кичер, ташлама мәрхәмәтеңнән. Кодрәтең шулкадәр киң бит, Раббым!» – дип, тагылар инәлә.

* * *

Язмыш Ләйләнең боек күңелен сөеклесенең күен жылысында, жан жылысында янә иркәләп-назлап жылыта да, янә ачы бураннарда адаштыра.

...Болай булгач түзәр Ләйлә, Алла боерса, ничек тә түзәр. Менә инде жиде ае тулып, үзе дә, бәхете дә түгәрәкләнеп килә. Төне генә яманрак. Йокы алмый. Ятарга да, утырырга да ирек бирмичә жан уйный. Аннан да кыены юк. Көнозынына әллә никадәр «досье»-лар тикшереп, сөйләшә-көлешә арыган бүлмәдәшләре бар да йокыда. Таңда изрәп йоклаган кеше бүтән була шул.

Ләйлә бүген дә аяклары талганчы тәрәзә янында кизү тора. Табибларга әйтсәң, тагын теге-бу дия башларлар. Инде эчте, даруларын да күпме кирәк эчте, үләннәрен дә, уколларын да алды. Инде тәкате бетте, барысыннан да күңеле болгана, исемнәрен дә ишетәсе килми...

«Жомга». Рабис Сәлахов эше.

Бүгөн урамга карап туйгысыз. Дөнъяны ап-ак күч сарган. Ут яктысында, нәкъ корт аергандай, тыз да быз килешләр. Их, чыгасы да, әкрәнләп күмеләсе иде шул аклыкка. Күмеләсе... һәм мәңгелек аклыкта каласы.

Уйлап бетерә алмады, кинәт Ләйләнең аяк астында нидер убылды, нидер очты... Аңына килгәндә, аны кушеткага кертеп салганнар, янында шәфкатә туташлары, табиглар кайнаша иде. Су киткән, бала корыга калган. Әле тундырып, әле яндырып, әле көзән жырып тулгак тота башлады. Жан ачысы белән берәр сөгәт тартышканнан соң Ләйләнең үле баласы туды.

Барысының да йөрәкләре чымырдады. Әле бит Ләйлә алдыннан гына унбиш яшьлек кызның жиде айлык баласы төшкән иде. Дөрөсрәге, «үзе кергәндә үк укол кадатып кергән», – диделәр. Ләйлә карамады. «Баласы тәрәзә төбөндә өч сөгәт исән торды», – дип сөйләделәр...

Раббым, әйт, ничекләр сыктамасын бу жан?! Күкрәк белән кысып бәйләгән йөрәк ничек сызламасын, ике күземнән яшем ничек акмасын?! Ни гөнаһым бар каршыңда, Раб-бы-ым, булса, ничекләр йолыйм?!

Шулай уйлый-уйлый, яналмаган чыраларын барлый торгач, ачы бер хакыйкаткә юлыкты Ләйлә. Алар әүвәле мәхәббәтләрен Аллаһ сүзе белән ныгытмадылар ич, Аллаһ каршында ир белән хатын булып, шөкрәна белән башламадылар. Беренче кичтән бәхет юлын яктыртасы чыралары чи булды аларның. Сөю уты, яшәү уты алалмады аны...

Барысы да тагын яңабаштан кабатлана: гыйбрәт итүләр, юату-юанулар. Ләйлә инде үзе кайткач бөтен аймакның керәсен, ни сөйләсен алдан белеп тора.

– Бала тапкан хатынның кырык көнгә хәтле кабер өсте ябылмас ди. Берүк өзлегә күрмә, балакаем! – дип, нур булып Кәримә жиңгәсе иңәр.

– Яшьләр әле сез, орлыгы Бохарада түгел, өчәү булган, тагын булыр, – дип, Сания апасы юатыр.

– Балам юк дип кайгыра күрмә! Әнә өч таш тапкан булсам, Ходайга зекер әйтеп торырлар иде, – дияр Хәсби әбисе зар елап.

– И-и, тугач та мендәр генә каплайсы нәрсәләр, үземнең башкисәрләрне әйтәм, – ди-ди, Әлфинә өйне өч әйләнер.

– Утыз улың булганчы, усрак ирең булсачы, дигән борынгылар. Грандир кебек ирең барда елап утырма, – дип, Сайра ханым колагына сайрар.

– Бала – бәла. Кемгә кирәк ул? Этисенә кирәкми, хөкүмәткә кирәге юк та юк инде, – дип, Люда кибе-тендәгечә пыр-пыр килер.

– Әйтеп куйыйм әле, дидем, асрамага алабыз, дип, жүләрләнеп йөри күрмәгез тагын, – дип, Сәмига түтәсе пышылдар.

– Әйттем мин сиңа бала тумый әйбер жыймыйлар, дип. Ярамагач, ярамый инде! – дип, ахирәте Айсылу шелтәлөгән булыр.

– Шулкадәр кабак төше генә ашавыңа, берәр ташбаш алып кайтырсың дигән идем агай, – дип, кетер-кетер Шакирә көләр.

– Әнисе, болай булгач финишка күп калмый, мин сиңа кочак-кочак чөчкә ташырман, яме, – дип, Илшаты куан-

дырырга тырышыр. Ләйлә чөчәкләрне күкрәгенә кысып елмайган, артистларча башын игән булып кыланыр. Тик менә жанын гына тагын «Илшатның читтә булса да улы бар» дигән тигәнәк-уй сырып өлгерер.

* * *

Жиргә тагын яз килде. Уйсу жирләрдә ут-чөчәкләрдән көнләп, әкрән генә соңгы кар сызды. Чирәмдә сары мамык бөбкәләр тәгәрәште. Күктә кыйгачлап тилгәннәр очты.

«Тилгән, тилгән,

Бер күрергә тилмергән

Атаң-анаң үлгән...» –

дип, урам ярып бала-чага кычкырышты...

Аннан тупыл мамык очырды. Каен жиләкләре пеште, печән өсте житте. Арыш камчылады...

Аннан, кояш кебек көлеп, көнбагышлар бакты. Бакча-бакча алма кызарды. Балан-миләш балланды...

Аннан йөзьяшәр имәннәрне суык сукты. Өй бүрәнәләре чартлады. Чыпчыклар шакыраеп катты. Жаннар өшеде...

Аннан тагын тереклек кайтты, агачларда сут уйнады. Зирек алкаланды. Алма-чия чөчкәләрен төнгә кырау сукты. Исән калганнары жимеш бирде...

...Кояш чыкты, ай тотылды, йолдыз атылды. Жаннар инде, жаннар китте. Гомер дигән фасыл шулай кабатланып торды.

Рәхмәт яусын, салкын кышта куенына гына тыгып алып чыккан Илшаты Ләйләсен гомер буге куенында гына яшатте. Гомер дигәнә бик озын-озак тоелса да, унбер генә ел икән әле. Хәер, теге утызын да кушсаң, әнкәсе кадәр ике яшәлгән ич инде.

Сәрбиямал дүрәнәсе бер нәрсә булса: «Берәүнең бәхетенә май катар, берәүнең бәхетенә таш эрер», – дияр иде. Ләйләнең бәхетенә быел таш эреде. Мең шөкрәналар, мең рәхмәтләр. Аның энжеле кабырчыгы ачылырга санаулы минутлар гына калып бара. Кичен әйт син, бүген нинди изге, хәерле кич. Кадер киче. Бүген аларга бер еллык тәкъдир белән фәрештәләр иңәр...

Әнә бит аның фәрештәләре инде килеп тә житкәннәр. Тырыша, тырыша, күрмисезмени, жан-фәрманга тырыша бит инде Ләйлә. Дәрманы гына житми. Әйе, әйе, баланы барысы да шулай, мең кылы өзелеп, мең газап белән таба. Ул да жан ачысы белән туган. Әнә бит әнисе дә үлмәгән, ап-ак нур икән бит ул! Янында Илшаты елый түгелме соң? Язмаганны...

Ләйләнең күзеннән соңгы тапкыр утлар чәчрәде. Кырык беренче чырасы, соңгы чырасы янмас дип курыккан иде. Әнә бит яна! Илшат, син жилне каплай күр...

Язмыш жилинә каршы торырга берәүнең дә көче житми... Ләйләне инде чем-караңгылык суыра, юк, шундый тизлек белән каядыр очырта. Әмма ул шундый ук тизлектә яктыга, Аңа каршы очкан Ак күбәлөгән күрәп өлгерә. Күз ачып йомган арада ике газиз жан бер-берсен сөеп, сыйпап узалар.

Берсенә – фанилыктан мәңгелеккә китеп барышы. Икенчесенә – сынаулар өчен якты дөнъяга туып килүе. Раббым, күтәрә алмаслык тәкъдирләр бирмә инде аның Энжә бөртегенә!

БАСМА КИТАП УКУ — ЗИННӘТ УЛ

КИТАП УКУ УЛ...

— Минем өчен иң гадәти халәт, чөнки эшем шуннан гыйбарәт: йә архив документын укыйм, йә китап актарам. Вакыт булып ял иткәндә әдәби китап укысам да шул тарихи чорның атмосфера-сына ныграк «кереп китү»не күз алдында тотам.

УКЫРГА МӘХӘББӘТ УЯТКАН КИТАП...

— Аерым китапны ассызыклавы да кыен. Әниемә рәхмәт, ул китап укырга ярата, һәм безнең өйдәге китапханәдә Корней Чуковскийга да, Анна Ахматова, Марина Цветаевага да, һади Такташка да урын табылган иде. Журнал-газета-лар да күп алдыра идек, «Роман-газета»сына хәтле. Бик үзенчәлекле «Трамвай» журналы истә калган... Мине мәктәпкә 6 яшьтә бирделәр, укырга шунда өйрәндем. Әни эштә чакта картинәй белән картатайда китап киштәләрен актарып вакыт уза иде. 7–8 яшьтә Зәйнәб Бишеваның бер ятимә кыз — Жимеш турында трилогиясен укып чыккан идем. Габдулла Тукайның «Исемдә калганны»нда башлангыч мәктәп чорында, әби-бабайда табып укыганымны хәтерлим. Гомумән, гаджетсыз заманда үскәч, китап уку — бер күңел ачу ысулы иде инде. Күп әкиятләр укый идем, бигрәк тә татар халык әкиятләре күңелгә якын иде. Татарча тәржемәдә Ганс Кристиан Андерсен әкиятләре, Джанни Родариның «Джельсомино»сы истә калган.

МИНЕ /ДӨНЬЯГА КАРАШЫМНЫ/ ҮЗГӘРТКӘН КИТАП...

— 5 нче сыйныфта тарих дәресе керә башлагач, бик матур «Всеобщая история» дигән балалар энциклопедиясе алып бирде әни. Менә шушы китапны укый-укый тарих фәннә тартылмадыммы икән дип уйлыйм... Үсә төшкәч, венгер язучысы Магда Сабоның «Старомодная история» романын укуым нык истә калган. Бу китап героинясы үз әнисе белән чын мәгънәдә ул үлгәч кенә «таныша», пазл жыйган кебек, төрле чыганақлардан мәгълүмат жыйа, гаилә тарихы аңа башка күзлектән ачыла. Әтием бик иртә үлгән, шуңа күрә бу китапны укыгач, әтиңең классташ-курсташларын, ерак туганнарын табып, яңа хатирәләр жыю, әти белән яңадан «танышу» теләге туды.

ҮСМЕР ВАКЫТЫМДАГЫ ДУСТЫМ-КИТАП...

— 10–11 яшьләрдә үсмер кыз балалар өчен энциклопедия алып бирде әни, бу китапта тормышка кагылышлы күп нәрсәләр турында да кыскача мәгълүмат бар иде. Китап аша гына мин аларны шулай белдем. Үсмер чакта, нигәдер, пьесалар укый идем. Нәҗип Асанбаев, Әнгам

Атнабаев, Туфан Миңнуллин китаплары. Хәзер бу мавыгу миңа сәер кебек, ни кызыгын тапканмындыр инде?!

ӨСТӘЛ КИТАБЫМ...

— Китаплар гел алышынып тора, шуңа күрә андый китап юк дисәк тә була. Әмма үткән ел Максим Горький китаплары белән «мавыгып» алдым. «Жизнь Клима Самгина» трилогиясе инкыйлаб фоны белән жалеп итте. Гомумән, әлеге автор теленең тәме белән аерылып тора.

ХӘЗЕР УКЫЙМ...

— Соңгы арада күп кенә истәлекләр, хатлар укырга туры килә. Шәехзадә Бабич, Сәгыйть Сүнчәләй, Сәйфи Кудаш, Зариф Бәшири... Алардан тыш, бик билгеле булмаган татар кешеләренең дә мемуарлары кызыклы. Кечкенә тормыш мәшәкатьләре аша тарихи чорның кыенлыкларын яхшырак аңлайсың.

ТАТАР ӘДӘБИЯТЫНДАГЫ ӨЧ ЯРАТКАН ӘСӘРЕМ ҺӘМ АВТОРЫМ....

— Гаяз Исхакый прозасын яратам. Бигрәк тә 1905 елдан соң язган хикәя-повестьлары. Аерым әйтү кыен, шулай да «Ул әле өйләнмәгән иде» әсәре әле дә бик актуаль яңгырый. Һади Такташ поэзиясе балачактан ук якын, чөнки әти әнигә шул шигырьләренә сөйләгән. Мин «Мокамай»ны үземә кычкырып укый идем. Өченче автор итеп татар халкын атар идем, чөнки иң яратканым — халык иҗаты. Бәет-мәкальләренә үз язмаларымда да кулланам, ә фольклор әсәрләрендәге телнең гүзәллегенә әле дә сокланып туя алмыйм.

БАСМА ҺӘМ ЭЛЕКТРОН КИТАПНЫҢ УҢАЙ ҺӘМ ТИСКӘРЕ ЯКЛАРЫ...

— Басма китап аерым бер ләззәт инде ул, аны уку да бер зиннәткә әйләнәп бара, чөнки бу ашыгыч заманда кешегә мәгълүматны тиз-тиз генә алырга кирәк. Берәз туктап торып, рәхәтләнеп басма китап уку — гаджетлардан ял итү кебек. Электрон басмаларның да уңай яклары шактый, бигрәк тә мәгълүмат эзләгәндә. Мин гел онлайн-китапханәләрдән файдаланам. Кесә телефоны аша күпме китап укып була! Юлда яисә өйдән читтә булганда бик уңайлы.

УКЫРГА КИҢӘШ ИТӘМ...

— Һәр кешенең үз дөнъясы, үз тәме, әлбәттә. Әдәби китаплар укырга киңәш итү авыррак, минемчә. Безнең Тарих институты татар халкы һәм Татарстан тарихы буенча бик күп китаплар чыгара, алар электрон рәвештә дә бар. Менә шуларны да караштырып барыгыз диясе генә кала.

Фото: Анна Арахамия

Лилия
ГАБДРӘФЫЙКОВА,
тарих фәннәре
докторы,
Татарстан
Республикасы
Фәннәр
академиясенең
Ш. Мәрҗани
исемдәге
Тарих институтының
баш фәнни хезмәткәре

МИН УКЫЙМ

Кадерле
«Сөембикә»
редакциясе!

*Кеше кулы белән жирдә
нинди генә байлыклар бул-
дырылмый! Матур йортлар
салынып, юллар төзелә. Болары
матди байлык. Рухи байлык туды-
ручылар да бар. Мәгариф өлкәсендә
эшләучеләрне мин рухи байлык
тудыручыларга кертәм.*

Бөек Жиңүнәң 70 еллыгына багышлап, без – ветераннар оешмасындагылар «Сугыш чоры балалары» дип аталган китап чыгарган идек. Шул китапларны мәктәпләргә, китапханәләргә дә тараттык. Урман арты бистәсендәге 57 нче рус-татар мәктәбендә татар теле һәм әдәбияты укытучысы Алсу Шакирова белән шул чагында якыннан танышып калган идек. Аның әнисе Нәмига ханым белән без авылдашлар. Алсу үзе Казанда туган. Шәһәребезнең Киров районында урнашкан 50 нче мәктәпне тәмамлап, Казан дәүләт университетына укырга керә. 1995 елдан башлап мәктәптә ул.

Урман асты бистәсендә яшәүче ишле гаиләгә килен булып төшә. Бер-бер артлы кызлары Гөлнәз белән Зәлинә туа.

2011 елның 9 декабрендә, хөрмәтле язучыбыз Фәнис Яруллинны соңгы юлга озатканда да күргән идем мин Алсуны. Ул чакта әле бик якыннан белмәсәм дә: «Син чын укытучы икәнсең! Кырык эшенче калдырып, халкыбызның мөхтәрәм язучысын озатырга килгәнсең», – дигән идем мин аңа. Алсу Фәнис Яруллин белән таныш булуын, үз укучыларын да әдипянына очрашуга берничә тапкыр алып баруын сөйләгән иде шул вакытта.

Балаларны халкыбызның тарихи урыннары белән таныштыруы, Болгар,

Биләр шәһәрләренә алып барулары да аның чын татар теле укытучысы булуын сөйли. Эшли башлаганнан бирле 9–11 нче сыйныф укучыларын «Татар кызы», «Татар егете» конкурсларына әзерләп, дәрәжәле урыннар алганнар. Мәктәпкә язучыларны, шагыйрьләрне чакырып, төрле очрашулар, кичәләр оештыруын да әйтте. «Жәлил укулары», «Сәләтле буын» кебек чараларда да гел катнаша аның укучылары. Эшли башлаганнан алып инде дүрт сыйныфны чыгарырга өлгергән, хәзер бишенче сыйныфның класс житәкчесе. «Төрле шәһәрләргә экскурсияләргә йөртәм. Аларны дус, тату, кешелекле, ярдәмчел булырга өйрәтәм», – ди ул. Тырыш хезмәтен баяләп бирелгән Мактау грамоталары да шактый жыелган инде. 2019 елда Татарстан Республикасы Мәгариф һәм Фән министрлыгының Мактау грамотасы белән бүләкләнгән.

Хезмәттәшләре, укучылары арасында – хөрмәтле педагог, гаиләсендә кадерле кеше ул Алсу ханым. Кызлары инде үсеп житеп, һәркайсы тормышта үз урынын тапкан. Олы кызлары Гөлнәз медицина институтын тәмамлап, табиб-неонатолог булып эшли. Кече кызлары бала тудыру йортында өлкән шәфкать туташы. Эти-әниләре кызларына чын милли тәрбия биргән. Башкача була да алмый, балалар бит эти белән әни үрнәгендә үсә. Ә Алсу ханымнан чынлап та үрнәк алырлык.

*Рәфкать ИБРАҖИМОВ.
Казан шәһәре.*

Казан Федераль университетына (ул чакта әле Казан дәүләт университеты) 17 яшендә эшкә килә ул. Кадрлар бүлегендә эшләп, әзерлек бүлегендә укый. Соңрак хокук факультетын тәмамлый. Мәңа инде 32 ел Дамира Садриева үзенең яраткан эшендә.

– Минем эшем өч өлештән тора, – ди ул, хезмәте белән таныштырып. – Аның беренчесе көндәлек эш, тәжрибәң булса, аны күз йомып та башкара аласың. Икенчесе – яңалыklar. Хокук өлкәсендәге яңалыklarны гел белеп торырга тиешсең. Өченчесе – студентлар. Минем эшчәнлегем КФУ филиаллары һәм барлык төр бүлекчәләре белән бәйле. Казан, Чаллы, Алабуга

Фото: Анна Садыкова

■ Әниле-кызлы хезмәт ветераннары
Наилә һәм Дамира Садриевалар.

филиалларының деканатлары белән тыгыз элемтәдә торабыз, аларны методикалар, юридик киңәшләр белән тәэмин итәбез, кадрлар хезмәтенә хокукый нигезе буенча консультациялар бирәбез, кадрлар документларын рәсмиләштерүне тикшерәбез.

Дамира ханым – Казан кызы. Балачагы Казанның хәзерге Танк училищесы янында гына урнашкан үз йортларында уза. Кечкенәдән эшләп, хезмәт сөяргә өйрәнәп үсә.

– Бик тату гаиләдә үстек, – дип, балачак хатирәләрен яңарта ул. – Эти белән әниң исемнәренә кадәр пар килгән – Наил белән Наилә. 46 ел матур гомер итеп, сапфир туйларын үткәрделәр. Әнибездә «Радиоприбор» берләшмәсенә хезмәт ветераны.

Дамира ханым аралашучан, башкалар белән уртак телне тиз таба торган кеше. Пөхтәлегенә таң калырлык – һәр документны тәртиптә. Оптимистлыгы да сокландыра. Буш вакытларында фитнес-йога белән шөгыльләнә, театрга йөри, чигү белән мавыга.

– Кешеләрне яратам, – ди әңгәмәдәшем. – Жәмәгать эше ул – аңлы гамәл. Мәктәп елларыннан ук жәмәгать эше белән шөгыльләндем. Үзешчән сәнгатьтә дә катнаштым. Хәзер КФУда Хатын-кызлар лигасы советы әгъзасы булып торам. Казан университетының корпоратив мәдәниятен үстерүгә үз өлешемне кертәм. Теләсә нинди ижтимагый эш кешеләр өчен эшләнә.

Ул инде үз тормышын Казан университетыннан башка күз алдына да китерә алмый.

– Бәхет – тыныч ил, сәламәтлек, яраткан эшен булу, – ди Дамира ханым, бәхет турында сүз чыккач. – Һәр кемнең теләге тормышка ашсын иде, – дип тә өсти аннары. Изге ниятләрнең тормышка ашасына чын күңеленнән ышана Дамира ханым.

Равилә МӨБАРӘКШИНА.
Казан шәһәре.

Иске Байсар авылы олы юл өстендә утыргач, эре сәүдә үзәге дә булып торган. Үзәк урамда Андрей бай кибетләре тезелеп киткән, алар көн-төн сәүдә иткән. Ә Байсар базарының даны ерак-еракларга таралган.

Күрше-тирә авыллардан, Мөслим, Минзәлә, Бакалы, Яркәйләрдән генә түгел, Уфа, Оренбурглардан да килгәннәр бу базарга. Авыл кешеләре үзләре ясаган йорт кирәк-яраклары, балчык, агач савытлар, чабаталар, йон оекбашлар чыгарып саткан. Әби патша юлында утырган авыл, аның базары турында XIX гасырда ук яхшы белгәннәр. Әмәкәй, Чуракай авылыныкылар Байсар базарына баруларын, аннан чәй тәлинкәсә кадәр генә кечкенә түгәрәк күмәчләр алып кайтуларын сөйли торган булганнар. Ә минем хәтердә әнием Мөхлисә сөйләгәннәр нык уелып калган. «И-и, ниләр генә сатмыйлар иде анда! Ак сагызларга кадәр була иде... Бакалылардан килеп кунарлар иде... Ял көне иртүк базар гөрләп тора! Кем – печән, кем – он, кем мал сата... Кисмәктән агызып әйрән эчерәләр. Хәлвә, орлык чәкчәге (киндер орлыгы), кызыл билле прәннекләр...» Кыздырган көнбагыш сатып алып, бала-чаганың кесәсенә сала торган булганнар. Төрлелек, чуарлыктан күзләр камашкан. Сату-алу урыны гына түгел, аралашу мәйданы да булган ул базар! Читтән килгән кешеләр иң элек авыл халкына чәй эчәргә кергән. Бу исә кунакчылыкның бер үрнәге, минемчә. Шуңа базарда кайнап үскән балалар йолалар, традицияләре дә сәндәрәп калган. Үзенә күрә тәрбия чарасы да булган базар көн! Вәсимә апам бәләкәйдән шуңа базарны күрәп үскән.

«Ул базар зу-у-ур иде. Без адашып-лар бетә идек! Өй эче белән төшәбез базар буласы түбән очка. Хәтта пәсир-бездә безгә иярә иде! Күңелле, көтеп

ала торган көн иде ул! Эти үзе көнбагыш яраткач, күп итеп көнбагыш алып кайтабыз да өйдә шуны жыелып чиртәбез...»

Кыш көне Үмер, Бакалы керәшеннәре киез итекләр басып килә. Сатасы малларны бер баганага бәйләп куялар иде. Сыер, сарык, кәжәләр... Берсендә без дә бер кәжә алдык әле. Жәй көне стаканлап жиләк, мәтрүшкәләр саталар. Сугыштан соң әйбер бик юк иде, ә Байсар базарында арзанга гына төрлелек кием-салым табып була иде...»

Әлфия Усманова белән без бер очта уйнап үстек. Ул әлеге вакыйгага бәйле кызык хәлләр сөйләп көлдерде.

«Әнкәй сөйләве буенча, Байсар базарына килгән Бакалы керәшеннәре, бер көн алдан килеп, аларда куна торган булган. Әбкәй базарда сату өчен май язып, кар базына төшереп куя торган булган. Ә бабкайга – Шәрхемулла картка – караылда торып, баздагы нигъмәтләрне саклау вазыйфасы тапшырылган. Әнкәй әле дә мезәк итеп искә ала: бабкай йокы чүлмәге булган. Базар көнгә каршы кичен бер төркем яшьләр сатарга әзерләнгән әйберләрен урлап йөри икән. Баз өстендә йоклап яткан Шәрхемулланы жәймәсә-ние белән күтәрәп күчәргәннәр дә, карчыгы Нурлыхафидә төшергән майларны баздан чәлөп чыгып тайганнар. Берсендә Шәрхемулланың кәжәсен дә алып киткәннәр шулай...»

Менә шундый көлкеле дә, күңелле дә, халык өчен файдалы да булган Байсар базары!

Хәзер исә шуңа традицияне яңартып, ел саен июльнең соңгы шимбәсендә авыл халкы Байсар базарына җыела.

Быел да Базар көн шаулап-гөрләп узды. Ерак-ераклардан авылдашлар кайтты. Кунаклар күңелле концерт программасы карады, «Авылым тарихы» музей белән танышты. Туған якларга кайтырга ашкынып торабыз без. Тиздән тагын зур тарихи вакыйга булачак: 2023 елда Иске Байсар авылы төзелүгә 450 ел тулуны бәйрәм итәчәкбез.

Гөлсинә ШӘРИПОВА.
Актаныш районы.

Хөрмәтле укучыларыбыз!
Сездән хатлар көтеп калабыз.
Безнең адрес:
Казан, Декабристлар ур, 2.
e-mail: ssuum@yandex.ru

Иң авыры... Бу язманы
язганда иң авыры,
беләсезме, нәрсә
булды? Әңгәмәдәшемә
сиздермичә, әледән-
әле тамактагы
төөрләрне йотып
жибәрү һәм сыңар
күз яше дә тамызмау.
Кая ул елау?!
Рәфиләнең әнисе
янымда гына басып
тора һәм: «Сеңлем,
күз яше агызып
утырасы булгач,
килеп тә йөрмәскә
идең», – дия кебек...
Язмам Әгерҗе районы
Кырынды башлангыч
мәктәп-балалар
бакчасы директоры
Рәфилә АЛИЕВА һәм...
аның яраткан исемнәре
турында булыр.

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

«ЮК, ЕЛАМЫЙМ...»

Әлфия

1993 елның 13 ноябре. Жомга көн. Күрәчәк җилкетә, диләр – дәрәс бугай ул. Кураторлары кереп: «Тиздән бәйрәм, ә сез әле һаман әзер түгел, иртәгә җавап бирергә туры килер», – дисә дә, Рәфилә, лекцияләрдән соң кайтырга ашыга. Старосталары Фәүзиянең: «Кая барасың? Моңың өчен бит син җаваплы!» – диюен дә ишетми. Шулкадәр сүз тыңлаучан бала үзе югыйсә... Күзлегә бер кызда калган – шимбәгә кадәр шуны барып алырга кирәк! Аннан фатир хужасын шаккаттыра – өстендәге пальтосын, башлыгын да салмыйча ашарга утыра. «Нишлисең син, балам?! Өлгерәсең бит әле», – ди әби. Язмышына каршы ашыгуы булган икән... Ул көнне юл аша чыкканда Алабуга педагогика институтының беренче курс студенты Рәфилә Закированы КамАЗ машинасы бәрдерә. Аны һәм тагын ике кызны. Кызларның берсе ике көпчәк арасында ятып кала – курткасы гына сыдырыла. Икенчесенә дә берни булмый. Ә Рәфилә...

– Минем Алабугага укырга керүем үк язмыш булган инде. Кире як ул, безнекеләр бар да Чаллыга бара. 5 нче класста рус теленнән Мәгъсүмә Галиәхмәтовна укыта башлады. Мин аңа беренче көннән үк гашыйк булдым! Журналны ачып куюларына, сөйләүләренә... Аның югары белемне Алабугада алуын белгәч, шундук: «Мин дә шунда керәм!» – дидем... Әнкәй мине шактый соң – 41 яшендә генә тапкан. Өч ир баладан соң туган бердәнбер кыз! Абыйларның берсе миннән – 6, икенчесе – 11, өченчесе 20 яшькә зуррак. Аларның яратуларына коенып үстем... Мин 11 нче классны тәмамлаганда олы абый инде колхоз рәисе булып эшли иде. «Әйдә, Чаллыга кер, үзем булышам», – ди. «Юк!» – дим. Имтиханнарымны әйбәт бирдем. Институтка алдылар!..

Машина бәрдереп киткәч, Рәфилә ничектер аягына торып баса әле. Күз алдында караңгылык, әмма авырты тоймый. Томан аша гына үзе янына йөгәрешкән кешеләрне

Башкалардан бердәнбер ким җирем – үкчәле туфли кия алмыйм. Озын итәктән йөрергә туры килә.

күргәндәй була. Аннан күзе аягына төшә... «Ашыгыч ярдәм» машинасына аның белән бергә булган кызлар да утырып бара. Хастаханәдә инде эш көне тәмамланган – табибларның өйләренә таралган гына вакытлары. «Кан күп югалткан, аңына килмәс, әйдә, туры моргга гына илтик», – ди шәфкать туташы. «Ашыгыч ярдәм» машинасы шоферы аны тыңламый – кызны носилкага алып сала...

Операция беткәнне көтеп торалар да, кызлар өйгә йөгәрә. Рәфиләнең фатир хужасына бу яңалыкны кереп әйтүен әйтәләр дә бит... Тик телефоннар юк вакыт, әби авылга телеграмманы иртән генә суга. Хат та шуңа ул телеграмманы исә күрше бабайга калдырып китә, ә бабай кертәп бирергә оныта... Кич белән өйләренә институтта укыган Әгерҗе кызлары кереп чыга. Хәбәрнең акылга, аңга сыймый торганын җиткерәләр: «Бер аягын кискәннәр тәгаен беләбез, әмма икенчесен дә кискәннәр бугай», – диләр. Аларның 17 яшьлек Рәфиләләре ике аяксыз калдымы икәнни?!

Якшәмбе көнне әнисе белән Рәстәм абыйсы аны эзләп Алабугага киләләр һәм тагын бер кат тетрәнү кичерәләр. «Бездә андый пациент юк», – диләр хастаханәдә. «Үлгән инде бу бала алайса», – дип, Фәния апа тәмам коелып төшә. Сөйләшә торгач, ачыклана: Рәфилә аларда, исән! Операция алдыннан ниндидер бер мизгелдә азга гына аңга килә ул. Исемен сорагач: «Әлфия», – ди. Кайдан дигән сорауга, Актаныштан дип җавап бирә. Документларны да шулай тутыралар. Югыйсә андый бер танышы да булмый кызның... Әмма «Әлфия» – әлеге мизгелдә аны тормышка бәйлүче бер жеп ул!

– Ниһаять, аңга килдем. Авариянең жомга көнне булганын чамалыйм. Ә шимбә көнне безнең институтта баскетбол буенча ярыш-

лар булырга тиеш иде. «Бармый калдыммы инде мин?» – дим. Табиб дәшми. «Бүген шимбәдер бит?» – дим. «Юк, сишәмбе инде», – ди. Бер аякның юклығын әле белмим... Аннан палатага чыгардылар – уколлардан айный башладым. Быел көзгә бу хәлгә 31 ел тула. Әмма минем әле бер тапкыр да: «Нигә соң бу нәкъ менә минем белән булды?» – дип елаганым юк. Әнә шул вакытта – палатага чыгарып салгач кына күземнән яшь акты. Аякның юклығын аңлаган мизгел булды бугай ул... Миңа операция ясаган хирург Галимжан исемле иде. «Кызым, нәрсә әйтим? Аңлыйсың бит – артка юл юк инде хәзер. Сөен, авыл кызы булганга, эшләп үскәнгә генә исән калдың», – диде ул. Бот башы сөяге дә сынган, ятып кына торырга тиешмен икән. Минә карарга авылдан әнкәй килде. Аның килеп кәргән – кереп ишеккә сөялгән мизгеле истә. «Нигә килдең инде, әнкәй, сыерларны, малларны ташлап», – дим... Ул безнең бик көчле кеше иде. Ничек чыдагандыр, шул чакта бер күз яше күрсәтмәде. Әнкәй елаган булса, миңа да бик кыен булган булыр иде...

Үзе дә еламый, кызы янына килгән берәүгә дә еларга рөхсәт итми Фәния апа. Институтта әле ике ай гына укырга өлгәрсә дә, Рәфилә яныннан группашларны китеп тормый. Ул яткан палата ишеге иртәдән кичкә кадәр ябылмый: кызны бер минутка да үзен генә калдырмыйлар. Соңыннан гына белә: хәл белергә килгән кызларны әнисе коридорда ук каршы алып: «Кереп күз яше күрсәтә күрмәгез!» – дип кисәтеп торган икән. (Кырындыга кайткач, авылдашларын да Рәфилә янына: «Аны жәллисе булмагыз!» – дип кенә керткән ул.)

Булмаган аякның авыртып, сызлап интектерүләре (нервлар кыска-

Аягым бер сәгатькә генә булсамы? Рәхәтләнеп баскетбол уйнар идем!

рып беткәнче, аяк бар кебек тоелачак әле, дип аңлата табиб), култык таягы белән ясаган беренче адымнар... Аларның авырлыгын да, сөөнечен дә үз башыннан кичкәннәр генә беләдер. Авылга кайтып төшүгә Рөстәм абыйсы: «Ә хәзер сиңа протез эзлибез», – ди. Жәрәхәтләр төзәлпә тә бетмәгән бит әле, диючеләр сүзенә дә карамый – сеңлесен аяклы итәргә теләве шулай көчле булгандыр, күрәсәң. Рәфиләнең беренче протезына 24 мең акчаны ул чакта бөтен район белән җыялар. Декабрьдә кыз хастаханәдән кайта, ә февральдә инде алар Казанга, яңагына ачылган шәхси протез ясау фирмасына китәләр.

– Минем аяк тездән өстән киселгән, шуңа күрә тез бөгелә торган протез кирәк иде. Йөрергә өйрәнәм. Аның авырлыгы! Берничә адым атлыйм да хәлем бетә. Миңа баштан ук таяксыз йөрергә куштылар. Югыйсә аннары ташлы алмыйсың, диделәр. Спорт белән шөгыльләнүем дә, биюем дә, яшьлегем дә ярдәм иткәндер – йөрергә бик тиз өйрәндем. Хәер, больницадан кайтуга, әниләр маллар карап кәргәнче, савыт-сабаны юып куя

идем. Тупсаны култык таякларына таянып сикереп чыгам да... Ә болай мин бөтен эшнә үзем эшлим: базга төшеп бәрәңгә дә чүпләм, урындыкка басып, тәрәзә чөлтәрләрен дә эләм... Берәүне дә көтмим! Ул чакта протез белән кайтуга өйгә укытучым Азат абый Фәрвазов килде, августта эшкә чыгарсың, диде.

Чыга Рәфилә эшкә! Беренчеләрне бирәләр! Ә аңа кадәр, үз-үзен җиңеп, протез белән урам буйлап атлап барып карый. Бөтен кеше күзә синдә булганда бит ул... Беренче алган сыйныфына әлегәчә рәхмәтле: апалары атлый-атлый да кинәт егылып китә. Дөррәү килеп торырга ярдәм итәләр. Малайлар: «Апа егылса булышырга кирәк», – дип, мәктәпкә иртәрәк кузгалалар. Протез белән йөргән беренче кыш бит ул. Кар ерып...

– Ярый әле шул чакта йөргәнмен, дим. Өйдә «бикләнеп» калган булсам, дөньяга башка чыга алмас идем. Укуымны да дәвам иттем – читтән торып уку бүлегенә күчтем. Минем белән юлда бергә йөрер өчен Рөстәм абый да институтка керде. Колхоз рәисенә татар теле укытучысы дипломы кирәкми иде, әлбәттә. Аның өчен иң мөһиме – минем кеше арасына чыгуым, югары белем алуым иде... Берәз эшлөгәч, мине мәктәп китапханәсенә күчерделәр. Шунда ук түгәрәк тә алып бара башладым. Сәхнәләрдә биеп йөргән кеше бит мин... Тик бер аяк белән балаларга бию хәрәкәтләрен ничек күрсәттем икән, белмим. Конкурсларда катнашып йөрдек. 1999 елда тәрбия эшләре буенча директор урынбасары итеп куйдылар. Күңелемә якын эш иде ул! 2011 елда бездә урта мәктәп ябылды. Мине башлангыч мәктәп директоры итеп куйдылар. 2017 елда исә мәктәп белән балалар бакчасы бергә кушылды – икесе өчен дә җаваплымын хәзер. Икесендә дә егермешәр

бала. Син нык, диләр... Этиемнән әнисенә – Газизә әбиемә охшаганмындыр. Бик көчле ихтыярлы иде ул. Безнең бабай 41 яшьтә үк үлеп китә. Әби бишенче баласына авырлы булып кала. Олы улы – минем әти белән кинәшләшә: «Нишлим икән, төшертимме?» – ди. «Юк, дүртүзгә үзә бит, бишенчегә үзә сыйра», – ди әти. Бик авыр яшиләр, әлбәттә, юклыкта көн итәләр. Әмма балаларының барысын да кеше итә әби. Дүрт улының берсе дә эчмәде, тартмады. Җитәкче урыннарда эшләделәр, әмма гомәрә буге әби законы белән яшәделәр. «Кеше янында бөгелеп-сыгылып, зарланып йөрмәгез, күз яшегезне күрсәтмәгез. Сизгә таш белән атучыларга да аш белән җавап бирегез», – дия иде ул...

Рәфиләгә протезга акча җыйганда авыл кешеләре арасында: «Нигә КамАЗ шоферына әйтмисез, булышсын – ул гаепле бит», – диючеләр була. Судка чакырып повестка килә, бармыйлар. Рөстәм абыйсы: «Рәфиләнең гаебе бар икән – күрәчәге булгандыр. Шофер гаепле икән – Ходай үзә җазасын бирер. Барыбыз да рульдә, беребездә иртән кеше бәрдерәм дип чыгып китми», – ди. Рәфиләнең ул шоферны күргәнә юк. Өстенә машина килгән саташулы төннәреннән генә белә ул аны. Әнисенә руль артындагы шоферны сурәтләп күрсәтә: «Әйе, шул!» – дип шакката әнисе.

Рамис

– Авариягә очраганда егетем юк иде. Моңа бик сөендем аннары. Төплә бер егет белән йөргән булсам, ул мине шуннан соң ташласа, нинди фәжигә булыр иде бит... Кырык яшемә кадәр әти-әни дип яшәдем. Эткәй бик озак Паркинсон чире белән авырды – аны карадым. Өч ел урын өстендә ятты. Әти белән әнинен икесен дә ярата идем, әмма әтигә якынрак идем. Ул да мине бик яратты. Үләр алдыннан да: «Миңа кабердә дә тынгылык булмас инде, нишли икән бу бала, дип, сиңең өчен кайгырырмын», – диде. Аннан әни дә кулга калды... Икесе дә ятим үскәннәр, икесе дә бик

тырышлар иде – эштән башка нәр-сәне белмәделәр. Аларның үзара сүзгә килгәннәрән хәтерләмим – безнең өйдә андый хәл булмады...

Нәсел зур, туганнар дус, бердәм булса да, Рәфилә ялгыз кала, янын-да якын кешесе юк дип борчылган-нардыр инде Фәния апа белән Мөнир абый.

Ә беркөнне... Беркөнне Рәфиләнең телефоны шалтырый. Алса – ят та-выш. «Сез миңа ялгыш эләктегез бугай», – ди дә телефонны куя ул. Берничә минут үтүгә, теге номер-дан: «Ә сез кем?» – дигән хәбәр килеп төшә... Языша башлаганнарын сизми дә калалар. Бер ел буга дәвам итә бу аралашу. Рамис Чиләбе өлкәсендә туып-үскән, күптән түгел әнисенең туган ягына – Теләчегә кайтып урнашканнар икән.

«Чәчтарашханәдә эшлим, теге көнне клиентларымның берсенә шалтыра-там дип, ялгыш сезгә эләктем», – дип яза. Рәфиләнең: «Минем бер аягым протез», – дигәнненә дә исе китми. Ул хактагы сөйләшү: «Әйе, Чиләбедә бер танышым да шулай аягын югалткан иде», – дию белән бетә... Смслар алыша башлауларына бер ел булды дигәндә, Рамис:

«Мин сезгә киләм», – ди. «Нинди килү?! Минем өйдә ике авыру!» – ди Рәфилә. Ә ир барыбер килә!

– 25 майда аның туган көне. Ә ул безгә 24 майда килде. Башкалар турында: «Өч көн кү-решкәннәр дә, кавышканнар», – дисәләр ышанмас идем... Киткәндә ул: «Мин сине сорарга яңадан әни-ләр белән киләм», – диде. «Рамис, нинди кияүгә чыгу?! Күрәсең бит, әти белән әнине ташлап беркая китә алмыйм», – дим. «Алай булса, мин үзем күчеп киләм», – диде ул. Килде! Әнкәй Рамисны озатканда ук: «Карале, бу нәрсә булды соң? Ул бит гомергә белгән кеше ке-бек», – дип калган иде...

Рамис миңа әтине дә, әнине дә карашты. Башта әти урында ятты. Ул аның памперсларына кадәр алыштырды, ююндырды. Әтинең үлемен бик авыр кичердем. Гел ела-дым да еладым, дөнъяның бер яме калмады... Рамис ул чакта миңа бик зур терәк булды.

Аннан әни урынга калды. Ирем аның аяк тырнакларына кадәр кисте. Әни өзелер алдыннан, абыйларның өчесе дә өч көн бездән китмәделәр. Әмма әни: «Сез мине тотта алмассыз, Рамис килсен», – дип алардан хәтта үзен торгызып та утырттырмады. Жаен белмисез, егарсыз, диде. Әниң телендә гел Рамис булды инде: кияү кайда, ашадымы, кердеме әле... Моңы туганнар да, авыл халкы да белә.

Аларның өйләнешкәннәренә хәзер 14 елдан артып киткән. Рәфиләнең кайнарасы инде исән түгел. Ул мәрхүм булгач, кайнатасы Әгерҗедә фатир сатып алып күчеп килгән. Атнаың ике көннәре һәрвакыт район үзәгендә үтә – ире белән кайнатасын карыйлар.

«Рамис – минем икенче аягым», – ди Рәфилә.

Әмир

– Бала алу теләге күптән бар иде... Тик өйдә ике авыру барында андый мөмкинлек булмады. Мин Әмирне башта төшемдә күрдем. Хәтта ике тапкыр! Бер елны безнең авылда тәрбиягә бик күп бала алды-лар. 30 дан артыкны. «Син дә ал», – диючеләр булды. «Куркам, алып – яратмасам нишләргә? Дәресең, аны кире бирмәчәкмен, әмма икебез дә чиләнәчәкбез бит», – дия идем...

Дүрт ел элек күңелләрендәге бу теләк, ниһаять, өлгереп житә. Рәфилә иренә алдан ук: «Бала сай-лап утырмайчакмын, кемне бирә-ләр – шуны алып кайтачакбыз», – ди. Бу көн житә... «Бала бар. Сайттан кереп карагыз. Аннары хәбәр итегез: киләсезме, юкмы?» – дип язалар. Кереп карыйлар да шаккаталар: шулкадәр үзләренә ох-шаган бала. Рамис төсмере дә бар кебек... (Авылда кайберәүләр һаман ышанмый: «Алар чит бала алмас, Рамисның баласын алып кайткан-нардыр», – диләр.)

Баланы уллыкка (кызыкка) алучылар, гадәттә, баланы күрү, аңа ияләшү өчен Балалар йорты-на берничә тапкыр бара икән, ә Алиевларга 20 минут житә. Шунда ук: «Без документ жый-быз», – диләр.

– Алып кайтканда Әмиргә ике яшь төҗиде ай иде. Жиңел генә булды дия алмыйм. Дүрт көн эчендә 8 килограммга ябыктым ул чакта. Кырык яшемне узсам да, мин бит бала күргән кеше түгел идем. Бик зур стресс кичердем... Рамиска ул тизрәк ияләште, «папа» сүзен дә алданрак әйтте. Сөйләгәннәрдән беләм бит, авылда тәрбиягә алган башка балалар кайткан көннән әниләргә «мама» дип дөшә башлый иде. Ә мин ул сүзне ике айдан соң гына ишеттем. Югысә әниң кайда дип сорасалар, мине төртеп күрсәтә иде үзе.

Аннан арттан калмый башлады. Ул, гомумән, берүзе калырга ярат-мый. Кайчак артымнан эзләп ишег-алдына чыга. «Миңа әнине табарга кирәк иде», – дип, аннары кереп китә. Миңа сезнең белән яшәргә ошый, мине ташламагыз, без бер гаилә, дигән сүзләр сөйли. Югысә үзенә балалар йортында яшәгән вакытын бөтенләй хәтерләми. Бик еш: «Син мине яратасың-мы?» – дип сорый. Әйе, бөтен кеше-не дә яратам, дим. «Әни, син бит Кояш түгел, мине генә ярат!» – ди.

Өебезнең бер яме ул. Кайчак иртәрәк йоклап китә дә, бөтен дөнъя тып-тын кала. Ансыз ничек яшәдек икән, дибез. Тик алданрак алсак, ул бит Әмир булмас иде...

Кемдер өчен яшәгәндә генә хатын-кыз үзендә таулар күчерердәй көч тоя. Ә Рәфиләнең яшәү максаты әллә ничә: ире, улы, туганнары... Тагын...

– Мин беркайчан еламаска – әнкәйләрне борчымаска тырыштым. Кара тиргә батып, тизрәк протездә йөрергә өйрәнүем, клубларга чыгу-ым, эшемә ябышып ятуым, шигырьләр язучым, аларны газета-журналларда бастыруым – барысы да әти белән әнине сөендерү өчен иде. Хәтта хәзер дә иң элек аларны уйлыйм: мин бу эшне башкарып чыксам, алар шатланыр иде, дим. Шушы уй миңа көч бирә...

«Кеше гомере – яшәү өчен көрәш:

Жиңүче бар, жиңелгән затлар», – дип яза ул бер шигырендә.

Рәфилә үзе, әлбәттә, беренчесе.

Фото: Анна Арахамия

ИН ЗУР «БИШЛЕ» (ПЕДПРАКТИКА КӨНДӘЛЕГЕ)

Эльмира ЗАКИРОВА

Өченче курстан соң безгә пионер лагеренда практика үтәсе. Тик группашларның күбесе стройотряд дип җенләнде. Алар өчен бала-чага дөньясы ничектер бик тар, артык гади тоелды бугай. Ә студентларның төзелеш отрядында – романтика, энтузиазм!.. Колачлы эшләр, зур төзелешләр көтә!.. Мин педпрактиканы сайладым. Казан университеты студенты дигән исем үзе генә дә башкалардан бер башка өстен куя икән бит.

Чикерткәләр нинди матур жыр башкара...

5 июль. Район пионерлар йорты директоры Дәлиә Хананова, зур өметләр баглап, өлкән пионервожатый эшен тапшырмакчы. Кая инде миңа! Актаныш мәктәбенәң тәжрибәле вожатые Гүзәл Сәрвәрова барында соң! Марш, марш-рутлар, дружина линейкасы, рапортлар кабул итү, лагерь флагын күтәрү-төшерүләр... Монда инде син судагы балык кебек йөзәргә тиеш! Отряд вожатые булсам да бик житкән!

7 июль. Такталачык авылы янында, Агыйдел буендагы урман аланында палаткалар тезелеп киткән. «Акчарлак» район пионер лагерена рәхим итегез!» дигән плакат Актанышка очучы самолеттан да күренәдер, билләһи! Мин кыска зәңгәр итәк, зәңгәр пилотка, ак кофтадан, муенга кызыл галстук бәйләп, үз отрядым балаларын барлыйм. У-у-у! Жыен начальник баласын минем отрядка язганнар! Менә бу чәчәклә күлмәклә, бантиклы чәчлә Рамилә белән Раушаниянәң әтисе Марс Атнагуловны партия райкомында эшли, диделәр. Гена Сергеев – РОНО инспекторы малае. Пионерлар йорты директоры Дәлиә апаның Шамиле, радиотапшырулар алып баручы Дуся Усманованың Алмазы... Бик житди күренгән Илшат Измайлов та бар әле. Абыйлы-сеңелле Алгинат белән Альбина тагын...

8 июль. Иртән быргы тавышына уянып киттем. Зарядкага тезелдек. Стена газетасы чыгару, яшь хәбәрчеләр түгәрәге оештыру, Агыйдел буйлап походка чыгу, асфальтка рәсем ясау, «Нептун көне», «Көчлеләр, кыюлар, житезләр» турниры, КВН оештырулар... Башымда әнә шундый планнар кайный. Хыялы да кушып, аларны блокнотка язып куям. Безнекеләр речевкаларны кабатлый. «Зәңгәр вагон», «Елмаюдан көннәр яктыра» дип, Шаинский жырларын жырлыйлар.

«От улыбки станет всем светлей...» – «Елмаюдан көннәр яктыра...» «Шунда бар эшен ташлап, / Болытлар биш башлар, / Чикерткәләр нинди матур жыр башкара...» «И тогда наверняка вдруг запляшут облака, / И кузнецик запиликает на скрипке...»

– Кызлар, малайлар! Фасил Әхмәтовның Разил Вәлиев сүзләренә язган жырын беләсезме? Әйдәгез, өйрәтәм! – дим, үз кыюлыгыма үзем шаккатып. Каян килгән жырчы! Музфак студенты Гөлүсә (ул лагерьда музыка өчен җаваплы): баянда аккордлар биреп, уйнап та жибәрде. Икәүләп жырлап күрсәтәбез: «Салют сиңа, Муса Җәлил! / Салют иң яшь буыннан!..»

Менә шулай лагерь ачылышы көненә әзерләнәбез. Су буеннан бака кабырчыклары жыеп менеп, флагштогның йолдызын эшләп куйдык. Палаткалар янын чистарттык.

9 июль. Отрядым кызларын күреп, телсез калдым... Кичә кич мин джинсы чалбардан идем. Егетләр күлмәгенәң чабуын, кыланып, бил турыннан бәйләп куйган, аяк тырнакларың кызыл лак белән буяган идем... Абау! Кызларым да – чалбардан, малайлар күлмәген... алдан бәйләгәннәр. Ә тырнаклар – лаклы! Ярый әле чәчләрен минеке кебек кыска итеп кисеп ташламаганнар! Көләргә дә, еларга да белмим. Күрмәмешкә салыштым. Һәм бу минем өчен шәп сабак булды: киёмдә дә, үз-үзеңне тотуда да син балаларга үрнәк булырга тиеш!

Кайчак үзең дә балалар югарылыгына күтәрелергә кирәктер.

10 июль. Отряд исемен сайладык. Без – «Кояш»! Девизыбыз – «Кояш кебек яктыян!» Көн саен «Һәрвакыт булсын кояш!»ны жырлыйбыз. Икенче отряд – «Йолдызлык»! Алабуга пединституты студенты Әлфия – аларның вожатые.

11 июль. Лагерьга Такталачык авылы күренеп кенә тора. Аннан чыккан атаклы кешеләр турында ничек инде сөйләмисең бу балаларга! Якташлары кем икәннән белеп үссеннәр! Шагыйрь Гамил Афзал, трагик артист Мөхтәр Мутин, борынгы татар әдәбияты белгече, археограф-галим Альберт Фәтхи, яқындагы Уразайны исә Риза Ишморат авылы дип йөртәләр.

12 июль. «Табигать фантазиясе» көнен уйлап чыгардык. Агыйдел бие әрәмәсеннән, су киткән агачлы жирләрдән төрле ботаклар, тамырлар, үләннәр, ташлар жыеп йөрдөк. «Апа, карагыз нинди төлке!», «Ә мин ябалак таптым!», «Бу корыган агачтагы сырлар нәкъ Убырлы карчык бите инде!» – дип, тәмам оныгылып, әкияти бер дөньяда йөрдө балаларым. «Этләр», «Шүрәләләр», «ташбакалар» кочаклап, бик канәгать булып кайттылар. Зәңгәр кичтә Агыйделгә йолдызлар коела сыман. Ә без баянга шейк биибез! Бөтенесе йокларга яткач, тәвәккәл кызлар-малайлар белән мыштым гына палаткаларга кереп, йокы чүлмәкләренәң битләренә теш пасталары буяп йөрдөк. Бу операциядә мин дә катнаштым! *Әлеге гамәлгә миңа гәнаһка санамыйм: бала-чагага якына өчен кайчак үзең дә шулар югарылыгына күтәрелергә кирәктер.*

13 июль. Альбина Гәрәева үзенең тәэсирләрен язган. Сер итеп кенә миңа да укытты. «Мәңгә онытылмас ностальжи ул «Акчарлак»! Ел саен әни мине абыйга тагып жибәрә һәм дәрәс тә эшли! Агыйделнең су коена торган жиренә барганда тукталышлар ясап, болында жиләк ашау (у-у, аның хуш исе!), «тихий час»та бөркү булгач, палатка күлгәсенә матраслар белән чыгып яту, «Над землей летели лебеди» кебек яңа ишеткән матур жырларның сүзләрен язып алулар... Бөтен кеше «тихий час»та, ә син дежур булып, табын әзерлисез. М-м-м, тәмле компот йә сөт һәм дүрт печенье санына өстәлгә куеп чыгулар, ярда торган иске пароход янына аерым сукмактан төшеп, кәстрүлләр юулар, вожатыйлар белән су керү бәхете!.. Ә безнең вожатыйлар – яшыләр, из особо, увлеченного и увлекательного, поэтического мира!!!»

Стена газетабыз өчен шәп мәкалә булган, дип, Альбинаны мактадым. Ә соңгы жөмләне болай дип татарчалаштырдык: «Ә безнең вожатыйлар – яшыләр, үзенә бер мавыктыргыч, хыялый, шигъри дөньядан алар!»

15 июль. Кичке эңгер-меңгер төшкәч, лагерь тормышына әллә нинди бер ямь өстәп, еракларга ашкынган күңелләренә жилкәндереп, утлары белән балкып, музыкасы белән тәмам илсәндереп, Агыйдел буйлап Мәскәү-Уфа пароходы «Владимир Маяковский» уза. «Вода, вода, кругом вода...», «Ветер северный, умеренный до сильного...» Без инде әзерләнеп көтеп торабыз! Палубадагылар күрерлек, капитан ишетерлек итеп быргы кычкыртабыз! «Салют, «Маяковский»! Салют, капитан!» – дип кычкырабыз. Безгә салам биреп, гудок яңгырый! Иң бәхетле мизгелләр...

Укытучы һәрвакыт матур киенеп йөрергә тиеш инде ул!

Балаларның теле – кыңгырау...

...5 нче курста инде мәктәптә практика үттек. И аңа әзерләнүлә! Ательеда кримпленнан костюм-күлмәкләр тектерүләр... Ручка карасы төсле шәмәхә костюм – Камәриянеке, комач кызылы – Кадриянеке, яңа чыккан үлән төсле яшеле – Розаныкы, көрәне – Әлфиянеке, сирень чөчәге төсөндәгесе – Миләүшәнеке... Ә минеке фирузә төсөндә иде. Бауман урамындагы китап магазинынан һәр чыккан татарча китапны алып барабыз, тел һәм әдәбият укыту методикасы буенча Хатип Миңнегулов, Фәһимә Хисамова лекцияләрен искә төшерәбез. Грүппадашларым Казанның 10 нчы интернат-мәктәбендә практика уза. Ә мин факультетның 5 метр озынлыктагы татарча «Әдәби сүз» газетасын рулон итеп төреп, күтәрәлгәнчә китаплар төяп, самолетта Актанышка очтым. Туган авылым Байсарда, үзезнең мәктәптә ике ай балалар укыгачакмын.

3 октябрь. Салкын, яңгырлы көз иртәсөндә капрон оектан, биек үкчәле «платформа» туфлиләрдән, кримплен костюмымны киеп, башта «Учительская» дип аталган укытучылар бүлмәсенә килеп кердем. «Яшь укытучы кайткан!» – дип елмаешып, жылы итеп кабул иттеләр. Барысы да үзезнеңләр! Әти белән әни, яраткан укытучыбыз Сәлимә апа... Завуч Рәсимә апа Гарифуллина ниләр эшләсемне аңлатты. Аннары: «Укытучы матур киенергә тиеш инде ул. Укыучыларда эстетик зәвык тәрбияли ул шулай. Ләкин безнең мәктәп бик салкын бит. Артык юка киенгәнсең. Үзеңне сакла, балакай», – дип, әниләргә кайгыртучанлык та күрсәтеп алды. Татар теле укытучысы Гөлсем апа практикага кайтасыма һич шикләнмичә санаторийга китеп барган. Ике 4 нче, ике 8 нче, өч 9 нчы, өч 10 нчы классларда дәрес бирәчәкмен, житмәсә әле дүртенчеләрнең класс житәкчесе вазыйфасын да башкарачакмын.

4 октябрь. Көн саен 3-4 сәгать дәрескә әзерләнәсе, план төзисе (иң яратмаганым! Яңа темада нәрсә сөйләсен, дәрескә әзерләнеләр тикшерәсен, өйгә эш бирәсен болай да беләм бит инде! Экспромт кына дәрес бирү миңа ныграк ошый!)... Мәктәпнең сәләтле балаларын жыеп, «Әдәби сүз» кебек озын газета чыгарырбыз, исемен «Мәктәп авазы» дип куйсак яхшырактыр... Дүртенчеләрне көзге урманга алып барсам... Университет укытучыбыз Флера Сафиуллина берчак безне татар теле буенча КВНга әзерләгән иде, унынчылар белән шундый тамаша оештырсак... Сигезенчеләр, тугызынчылар өчен «Яшь хәбәрчеләр» түгәрәген алып барсам... Укытучылар көзге каникулда Фәтхи Бушнашның «Яшь йөрәкләр»ен сәхнәдә уйнарга жыена, мине дә репетициягә чакыралар, Сәрбинең ахирәте Гөлийзем ролен бирмәкчеләр... Грүппадашлар белән хатлар аша тәҗрибә уртаклашмый да булмас... Әнә шундый Барбаросс планнары корып, мәктәптә эшли башладым.

7 октябрь. Дүртенчеләрнең татар теле дәресенә... мәктәп директоры Басыйров абый кереп утырды! Каушадым, әлбәтте. «Исәнмесез, балалар!» дигөндә тавышым калтырап та

китте инде әллә? Ничек тә сынатмаска! Дәреснең темасы сыйфат сүз төркеме иде. Сыйфат предметның төмен, төсен, формасын, холкын белдерә, дип, мисаллар китерә-китерә, гади итеп аңлатырга тырышам. Укучылар да белгәннәрен күрсәтеп, куллар күтәрә. Аларның ачы тәҗрибә, куркак куян, сары яфрак, озын төнәфес дигәннәрен үз халәтемә күчереп, директорга күз төшереп алам: нидер яза... Бала-чага, мавыгып китеп, сыйфатны төмам жылтерәтә генә! Активлар! Көтелмәгән сораулар да биреп, төп башына утырталар. «Апа, сез нигә билге янына «плюс», «минус»лар да куясыз?» – ди әнә берсе. «Балаларның теле – кыңгырау... Ява мең сорау» – шушы була инде! Директор барында бит әле! Ярый кыңгырау шалтырап коткарды!.. Директор дәресемнән канәгать иде. «Минус», «плюс»ларны елмаеп кына үткәрдө. Дәрсетә уен формасын куллануымын хуплады, киләчәктә гел актив укучылардан гына сорамаска, барысын да тема белән кызыксындырырга киңәш итте.

5 октябрь. Юка киенеп йөрүдәнме, салкын тиде: тамак карлыкты, борын кызарып чыкты. Ә унынчыларда Такташның «Мокамай»ын үтәбез. Шигырьне тәэсирле итеп укырга тырышам: *Әкияттәге ике бала кебек – / Икебез дә кара борынлы...*

Шунда «кызыл борынлы, кызыл борынлы» дип шыбырдашкан тавышлар ишетелә... Үземнән дә озын егетләр, мыек астыннан гына елмаеп, мине ирештермәкчеләр. Оятымнан жүр тишегенә кереп китәрдәй булам. Борын гына түгел, үзем дә кып-кызыл булганымны тоям.

10 октябрь. Бүлмәдәш дус кызым Камәриядән хат, фотолар килеп төште. Шундый кызык бара практикалары! Берберсенә дәресләренә кереп утыралар, анализлар ясыйлар...

«Их, Наиләнең бәхете! Жиденче класслар эләкте аңа. Күз алдыңа китер: Галимжан Ибраһимов! «Кызыл чөчәкләр»! Жырлап кына бирә торган дәресләр! Ә минем 8 нче класс әдәбияты материаллары шулкадәр күңелсез язылган дәреслектә. Каюм Насыри буенча ачык дәрес үткәрдем. Укучылардан башта узган дәрес темасын сорадым, билгеләр куйдым. Аннары Каюм Насыри турында ниләр белүләре белән кызыксындым. Мәгърифәтченең тормыш юлы турында шактый өстәмә әдәбият укырга туры килде. Төрле чыганақлардан кызыклы детальләр дә таптым. Өйгә эш бирдем. Сәгатемә күз төшерсәм... дәрес бетәргә тагын 10 минут вакыт бар! Аһ иттем! Алай да кыен хәлдән чыгу юлын таптым: теманы үзләштерү дәрәжәләрен тикшердем. Соңыннан дәресемә анализ ясадылар. Теге ун минутны да сизгәннәр. Хатип абый Миңнегулов: «Барысы да яхшы булды. Укучылардан да сорадың, билгеләр дә куйдың, яңа тема да аңлаттың... Димәк, сиңа башкаларга караганда ун минутка күбрәк сөйләргә кирәк», – диде. Методист укытучы Әлфия Аппакаева хатамны күрсәтте. Ике тапкыр «сукыр Каюм» дип ычкындырганмын (чынлыкта да аның бер күзе зәгыйфь булган, аны «сукыр Каюм» дип йөрткәннәр!), «*кешенең физик кимчелеген ассызыклап күрсәтмиләр, бигрәк тә балаларга*», – диде...»

Имтиханнар, өстәвенә – КВН...

1 ноябрь. Ура! Гөлсем апа ялдан кайтты! Миңа эш берәз жыңеләйде. Унынчыларда Гадел Кутуй ижаты буенча ачык дәрес. «Сагыну» нәсерен ятган өйрәндем. Магнитофоннан

талгын музыка куеп, хисләнеп укыйм. «Тапшырылмаган хатлар»ның язылу тарихы турында сөйлим. Йөзәм генә! Ишекле-түрле вакарь генә атлап, укучыларымны XX йөз башы әдәбиятына алып кереп китәм, янәсе. Сизеп торам: Гөлсем апага да ошый, безаз елмаеп тыңлап, күзәтеп утыра. Тәнәфестә мине мактады. «Бер әйбер генә ошамады... Карале, син нигә йөри-йөри сөйләсәң?» – ди. «Ә мин махсус... Безгә Мөхәммәт абый Мәһдиев лекцияләрдә гел йөрәп сөйли иде», – дим, таяну ноктасы табуыма сөенеп... «Сез бит студентлар! Сөзгә ярый. Ә менә 45 минут буе сине күзәтеп, синең арттан иярәп утырган укучыларның күзләре арый», – дип аңлата укытучым. Ярый әле Флера Садриевна кебек, «Рәхим итегез, пожалуйста!» дип, укучыларны тактага чакырганымны күрми калды...

18 ноябрь. И бу дүртенчеләрне! Әллә ниләр сорاپ бетерәләр. Кызлары минем күлмәкләр белән кызыксына. «Апа, бу прическагыз ничек дип атала?» – дипләр сорыйлар. Мөлдәрәп торган күзлә, ихлас Луиза Шәйдуллина шигырьләр дә яза икән. «Ялкын» редакциясеннән Фәннур Сафин хат та язып жибергән үзенә. Менә шул Луиза мәктәптән кайткач: «Эльмира апаныкы кебек итеп чәчне кисик әле», – дип ялына ди. «Апагызының чөчә ниндирәк соң ул?» – дип сорагач, алай да, болай да аңлатырга тырышып караган кыз – аңлата алмаган. Аптырагач, бу турыда класс-ташларына килеп сөйләгән. Ленар кәгазыгә минем кисек чөчлө башны ясап тоттырган. Әни кеше күрәп шаккаткан: «Кит аннан! Шундый чәч була димени?» – дип, кызын бу адымнан туктатып калган! Көксәң – көл, еласаң – ела бу дүртләр белән! Беркөн тактадагы биремдә китап сүзендәгә «т» хәрәфен язмага итеп түгел, басма хәрәф белән генә ашыгып куйганмын. Лекция язгандагыча. Чыш-пыш килделәр дә, бер малай ярып салды: «Апа, «т» хәрәфен дәрәс язмагансыз бит!» – ди. Алар өчен бу зур хата булган инде. Ә мин моны хөкем карары сыман кабул иттем. «Киләчәктә нишләрсез инде?» дигән кызгану сүзләре генә әйтелми калды бугай.

20 ноябрь. Унынчылар белән рәхәт, аларны үз тиңдә күрәп сөйләшеп була. Тугызынчыларда әле бала-чагалык саклана. Дүртенчеләргә конфетка төрәп аңлатырга түземлегем җитми инде менә! Ә сизгезенчеләр – коточкыч! «Переходной возраст» боларда. «Учительская» күршесендәгә бу класста һәрвакыт базар! Берсендә түзмәдем, класс ишеген каерып ачып куйдым. Их, директор йә завуч үтеп китсен иде, тәртипсезлекләрен күрсеннәр иде, дип теләм. И мин беркатлы! «Тыңлата алмый» дигән сүз чыгар дип тә уйламаганмын инде шунда!

25 ноябрь. Укытучылары шагыйрә Клара Булатованы (ул Әлмәт районы Яңа Кәшер мәктәбендә укыта), аның дәрәсләрен Камәрия кызык итеп искә төшерә иде. Авызларыбызны ачып тыңлыйбыз. Менә нинди булырга тиеш ул әдәбият укытучысы дип сокланабыз. «Ул беркайчан да дәрәслек буенча гына сөйләми иде. Язучылар тормышыннан беркайда язылмаган әллә никадәр яңалык җиткерә. Үзә сөйләгәндә дәрәслекне ачкалап утыручыларга да шома гына сүз кыстырып куя».... Шул «шома» сүзләрен мин дә кулландым дәрәсемдә. Ничекме? Тугызынчылар белән Галиәсгар Камал ижатын өйрәнәбез. Төрлө чыганақлардан

әзерләнеп, Мәһдиев, Ибраһим Нуруллин лекцияләрендәгә кызыклы мәгълүматларны да файдаланып, и мавыктыргыч итеп сөйлим инде үземчә. Арткы партада ике малай ялкау гына дәрәслекне актаргалап утыра. Каян телемә килде – Клара Булатова сүзләре белән кисәтү ясадым: «Баш шәрифләрөгез – урынында, китабыгыз – кулыгызда. Мин сезгә бүген дәрәслектә бөтенләй юк нәрсәләрен сөйлим. Ә сез дәрәслектән укып әзерләнеп киләрсез, мин сөйләгәннәрен китаптан эзләп утырмагыз», – дидем. «Баш шәрифләр» хәлиткәч яңгырады булса кирәк – шундук яптылар китапны.

2 декабрь. Авыл клубында унынчылар белән шәп КВН үткәрдек! Әлбәттә инде, татар теле һәм әдәбияты буенча! «Б» классының математик егетләре башта ук катнашудан баш тартты. Янәсе, алар татар теле буенча китмиләр! Кәеф төште төшүен. Үпкәләдем «Б»ларга. Аның каравы, «А» һәм «В» класслары шатланып риза булды. Бер команда – «Ромашка», икенчесе – «Журналистлар». Шул исемнәрен ақлардай җыр да табарга кирәк бит әле. Ләбиб Айтугановның Әхмәт Ерикәй сүзләренә язган «Юллар» җырын тикмәгә генә журналистлар гимны дип йөртмиләрдер инде: шуңа тукталдык. «Юллар, юллар, алга таба дәшә, / Бармый калыр хәлем юк минем». Ә «Ромашка»лар – «Берәү, икәү, өчәү, дүртәү, / Бишәү генә шикелле...» дигән сүзләрен үзгәртеп, шул җыр көенә – «Имтиханнар, имтиханнар – өстәвенә, КВН... / Имтиханга тел ачкычы бирсә иде бу уен!» – дип җырлыйлар. Нинди генә биремнәр юк иде! Бер генә сүзлә атау җөмлеләрдән хикәя язарга, мәсәлән. Менә берсе – «Август. Төн. Йолдызлар. Капка төбе. Икәү...» Икенчесе – «Кыңгырау. Тәнәфес. Йөгерәм. Уеннар. Күңелле!..» Тагын... Укылган шигырь юлларыннан авторын әйтергә, туган телгә багышланган шигырь укырга, татар халкының мәкаль-әйтеменнән искә төшерергә, популяр язучыларның әдәби портретын бирергә, көлкеле аңлатмалы сүзлек төзәргә, капитаннар ярышында катнашырга... Никадәр талантлар ачты бу уен! Түбән Яхшыйдан йөрәп укучы Илһам Хисмәтуллинның баянчы һәм җырчы икәннән белә идек инде. КВНда үзә язган җырларны башкарып, төмам хәйран калдырды! Кыюсыз гына йөргән Хәмдия шигырьләр яза булып чыкты! Ә Ленар үзен рәссам итеп танытты!

15 декабрь. Стена газеталарын рулон итеп төрдәм, ачык дәрәсләремнән конспектларын, КВН материалларын, Сәлимә апа бүләк иткән Муса Җәлил томнарын чөмөдәнгә тутырдым. Педпрактика төмам. Иртәгә Казанга очам. Университет, группадашларым көтә анда. Ә сезне, укытучыларым һәм укучыларым, бик сагынымын! Дәрәскә әзерләнгән йокысыз төннәр, хыялларым, ялгышларым, табышларым... Алар да күнеләмдә. «Балалар яратты сине!» – дип озатып калуыгыз – минем өчен иң зур «бишле»! Хушыгыз! Мин яратып китәм сезне...

P. S. Көндәлектә телгә алынган Альбина Гәрәева бүгенгә көндә Актаныш районы Башкарма комитетында мәдәният бүлегендә эшли. Луиза Шәйдуллина-Сөнгәтуллина – «Кайбыч таңнары» газетасының баш мөхәррире. Илһам Хисмәтуллин – популяр җырлар авторы, Түбән Камада яшәп иҗат итә.

Фотолар: автор архивынан

СИН ДӘ ШУЛАЙ САГЫНА КАЛСАН...

Лилия
ГЭРӘЕВА

1984 елның 8 марты. Татарстан дәүләт радиосыннан әле моңарчы беркем дә ишетмәгән өр-яңа жыр яңгырый. Яшь жырчы Айдар Фәйзрахманов үзенәң лирик тенор тавышы белән сагыну турында жырлый: «Син дә шулай сагына калсаң, карама жылларенә...» Фирая Зыятдинова сүзләренә композитор Луиза Батыр-Болгари көй язган бу жыр тиз арада популяр булып китә. Сәхнәләрдән дә яңгырый ул, ачык тәрәзәләрдән, базардагы киосклардан да... Сүзләре дә, көе дә гади кебек үзенәң, ләкин шул гадилек артында никадәр моң!

Мин сине шундый сагындым...

Фирая ЗЫЯТДИНОВА
сүзләре
Луиза БАТЫР-БОЛГАРИ
музыкасы

*Мин сине шундый сагындым,
Сизәсең микән шуны?
Ак бураннар урап алса,
Табарсың микән юлны?*

*Син дә шулай сагына калсаң,
Карама җилләренә...
Жыр булып килеп керерсең
Наз тулы йөрәгемә.*

*Мин сине шундый сагындым,
Күзләрем шуңа моңлы.
Айны болытлар капласа,
Табарсың микән юлны?*

*Син дә шулай сагына калсаң,
Карама җилләренә...
Жыр булып килеп керерсең
Наз тулы йөрәгемә.*

– Бу жырның язмышы бәхетле булды, – ди композитор үзе.

Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, Габдулла Тукай исемендәге дәүләт премиясе лауреаты, 14 августта гомеренең – 70, ижатының 55 еллыгын билгеләп үткән Луиза ханым белән «Мин сине шундый сагындым»ның язылу тарихына бәйле хатирәләрне барлыйбыз.

Казанның 3 нче музыка мәктәбендә укып, музыка училищесынан соң консерватория тәмамлаган, Салих Сәйдәшев, Фәрит Яруллиннарның кул жылысын саклаган «Красный октябрь» пианиносында (Шәриф Камалның сөңлесе һажәр

ападан сатып ала аны әтисе) 11 яшеннән көйләр яза башлаган яшь композиторны Татарстан китап нәшриятының музыка бүлегенә редактор итеп эшкә алалар. Ул чаклар бүген дә исендә әле.

– Беркөнне Гөлшат Зәйнашева яныма килде дә: «Син композитор икән бит. Мәнә бу шигырьгә көй язып кара әле», – дип, бер текст бирде. «Бөтен нәрсә сине хәтерләтә» дип атала иде ул. Кызганыч, бу жыр тыңлаучыга тиз генә барып ирешә алмады, артык депрессив, дип, худсоветтан уздырмадылар. Татар эстрадасы өчен язылган беренче жырым иде ул. Күп тә үтмәде, Фирая Зыятдинова белән аралашып киттек, ул үзенә бер шигырен бирде. Талантлы шагыйрә, гажәеп матур кеше иде Фирая ханым! Ул арада Марсель Галиев та ике шигырь алып килгән. Берсе – «Су буеннан әнкәй кайтып килә», икенчесе – «Кайту» дип атала. Бу өч текстка да көй яздым. Кемгә биреп карарга икән, дип уйланып йөргәндә, талантлы егет, дип, Марсель Айдар Фәйзрахмановны тәкъдим итте. Айдарның да әле сәхнәдә күренә генә башлаган еллары, аның жырлаганын моңарчы ишеткәнем юк иде. «Мин сине шундый сагындым» һәм «Су буеннан әнкәй кайтып килә» дигән ике жырны аңа бирергә булдык. Язуын яздым, тик беренчесенең көе ничектер артык гади килеп чыкты шикелле. Үзем студиягә жыр яздырырга барам, үзем: «Егетләр көләр инде, бигрәк примитив жыр язган диарләр», – дип оялам. Жырда саксофон тавышы да яңгырап китәргә тиеш. Саксофонда уйнарга таланты музыкант Илгиз Мәһдиевне чакырдык. Ул чорларда жырларны ике көн яздыралар иде. Беренче көнне – жырның көе, икенче көнне тавыш яздырыла. 7 мартта студиягә жырның сүзләрен яздырырга килдек. Мин примитив дип уйлаган көйнең Айдар Фәйзрахманов башкаруында бөтенләй икенче төрле яңгыравын ишетеп таң калдым. Шундый жылы, ягымлы итеп башкарды ул аны! Гади генә жырны да жанга үтеп керә алырлык итеп

жырлап була икән, дип уйлаганым иштә. Без жыр яздырган арада студиягә радиокомитетның председателе Илгиз Хәйруллин килеп керде. Керде, берәз тыңлап торды. Күреп торам, жыр аңа да ошады. «Иртәгә хатын-кызлар бәйрәме. Икесен дә эфирга бирегез!» – дип чыгып китте. Шулай итеп, бу жырлар худсовет аша узмый гына халыкка тәкъдим ителде. Беренче булып худсовет тыңласа, алар тамашачыга тиз генә барып ирешмәсләр иде, мөгаен. Ул вакытта патриотик рухтагыларга өстенлек бирелә иде бит. Өстәвенә, мин башлап язучы композитор, халыкка танылырга ул кадәр кем әле, диарләр иде, бәлки. Соңрак барыбер худсовет карады аны, һәм берсүзсез кабул да итте. Кабул итми хәлләре дә юк: радиокомитет рәисе ошаткан, эфирда яңгыраган, инде халык отып алып жырлый да башлаган... Теләсә кем башкара алырдай гади жыр бит ул. Вокал сәләте таләп ителгән югары ноталар да юк анда, бер октава арасында жырлана. Аның популярлыгы да шуның белән бәйле.

Луиза Батыр-Болгари – 500 дән артык жыр, егерме биш спектакльгә язылган көй, симфоник һәм камера-инструменталь әсәрләр авторы. Халкыбызның атаклы композиторын юбилее белән чын күңелдән котлыйбыз. Бүген ул зур хыялы – 235 жырны тупланган «Аккош моңы» өч томлыгын чыгару идеясе белән янып яши. Анда моңарчы беркайда да яңгырамаган яңа жырлар да булачак. 1988 елда 6,5 мең тираж белән басылып, ике атнада таралып беткән «Якты моң» җыентыгы шикелле, яңа күптомлыгына да бәхетле язмыш телибез.

«Жыр – татар халкының рухында, генында. Дәүләтчелегебезне югалтсак та, жыр аркасында без исән калганбыз. Безне халык жырлары саклаган. Мәдәният үсеше ул – халык үсеше дә», – ди гомерен жыр сәнгатенә багышлаган композитор үзе.

Фото: гайлә архивынан

**Сорауларга Республика клиник
хастаханәсенә табибы,
гастроэнтеролог-терапевт
Алинә ХӘСӘНШИНА
жавап бирә.**

Иремдә гастрит. Вакыт-вакыт курслар белән дәвалана. Кайвакыт авызыннан ис килә.

Гастрит белән бәйлә булырга мөмкинме бу?

Авыздан ис килү фәнни телдә галитоз дип атала.

Чыннан да, әлеге күренеш төрле уңайсызлыklar китереп чыгарырга, кеше белән аралашканда киртә тудырырга мөмкин. Иртән – йокыдан уянгач, һәр кешедәге физиологик ис, тешләрне чистарткач, бетәргә тиеш. Бетмәсә, сәбәбен ачыкларга кирәк, чөнки ул гастрит аркасында гына булмаска мөмкин. Авыз һәм теш ялкынсынуы, тамак һәм тамак бизләре ялкынсынуы, ашказаны һәм ашказаны асты бизе авырулары, ашказанында язва булганда да ис килә. Шикәр авыруы һәм матдәләр алмашы бозылу да – шуларның бер сәбәбе.

Миндә үт бүленеп чыгу процессы эшләми. Үт куыгында 1,2 миллиметр диаметрга кадәр вак ташлар бар, алар бик күп, үт куыгын алдырырга кирәк, диде табиб. Операциядән башка гына дәваланып булмыймы?

Үт куыгында таш жыелуның сәбәпләре төрле: 40 яштан өлкәнрәк булу, симеру, утырып эшләү, йөклелек, холестеринны күтәрүче һәм майлы ризык күп ашау, клетчатканың аз булуы. Нәселдән дә килә бу авыру. Шикәр авыруы, кыска вакыт эчендә шактый ябыгу, эстроген кушылган контрацептивлар куллану да ташлар барлыкка килүгә китерә. Шунысы кызык: үт куыгындагы ташлар хатын-кызларда ешрак очрый. Сезнең очракта операция ясау кулайрак, чөнки ул ташларны бетереп булмый. Приступ башланса, уң як кабырга тирәсе нык авырта, косасын китерә, укшыта, температураны күтәрә. Болар өзлегүгә, үт куыгының ялкынсынуына, хәтта перитонитка китерергә мөмкиннәр. Озакка сузмыйча, белгечкә мөрәҗғәгать итегез.

Ризыкны йоту проблемасы белән интегәм.

Ризык күкрәк турында – үңәчтән (пищевод) үтми, йотып булмый, авырттыра. Кайвакыт сыек ризыкны да йотуы кыен, йоту рефлексы эшләми кебек. Ашаганда, шуның аркасында тончыгам да. Сәбәбе нидә икән?

Йота алмау күптөрле авыруларның симптомы булырга мөмкин. Беренче чиратта, нерв системасы авырулары: Паркинсон авыруы, баш мие кан әйләнешенең кискен бозылуы, миастения. Икенчедән, тоташтыргыч-җепсел тукуманың системалы авырулары, склеродермиянең бер билгесе. Өченчедән, ашкайнату системасы авырулары: үңәчнең ялкынсынуы, спазмнар. Шулай ук үңәчтәге механик каршылыklar. Онкологик чир мөмкинлеген дә онытырга ярамый. Табипка күренүгез зарур. Ул сезгә тиешле анализларны, ФГДС, рентгеноскопия, компьютер томографиясе билгеләр.

СОРАУ—ЖАВАП

Кадерле укучылар!

«Сорау–жавап» рубрикасына сездән сораулар кабул итәбез.

Жавап бирүче белгечләр: педиатр, гинеколог, стоматолог, невролог, хирург-ортопед, кардиолог, иммунолог-аллерголог, гастроэнтеролог, эндокринолог, офтальмолог һәм башкалар.

Үзегезнең һәм балаларыгызның сәламәтлегенә кагылышлы сорауларыгызны – 8 (843) 2-22-09-77 телефоны аша,

Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 нче йорт адресы буенча яисә ssuum@yandex.ru электрон адресына «Сорау–жавап» дип язып җибәрә аласыз.

**Сорауларга Республика
балалар клиник хастаханәсенең
табиб-педиатры
Анна ШИШКОВА
җавап бирә.**

2 Көз җитү эти-аниләрне уку елы башы белән генә түгел, салкын тиеп авырулар белән дә куркыта. Гаиләдә берничә бала булганда саклану да мөмкин түгел диярлек. Әле берсе, әле икенчесе авырый. Профилактика өчен витаминнар комплексы эчү яхшыракмы? Әллә тиешле анализлар биреп күрсәтмәләр буенча гына эчәргәме?

Озак ялдан соң бакчага, мәктәпкә бару – бала өчен стресс ул. Бигрәк тә бакчага әле йөри генә башлаучы, беренче сыйныфка баручы балалар авыррак кичерә бу чорны. Авырулардан сакланыр өчен гаиләдә һәркем шәхси гигиена чараларын күрергә тиеш. Өйгә кайтуга кулларны, битне яхшылап юарга кирәк. Шулай ук борынга, тамакка хлоргексидинның сулы эремәсен сиптерү яхшы булыр. Моңы иртән мәктәпкә, бакчага чыгып киткәндә дә, кайткач та эшләргә була. Җәй һәм көз айларында балалар витаминнарны җиләк-җимеш, яшелчәдән дә җитәрлек ала. Бала аларны ашамаса, кирәгенчә үзләштерелмәсә, курс белән витаминнар комплексын эчәргә була.

2 ОРВИ һәм ОРЗ нәрсә белән аерыла? Профилактика чаралары да аерыламы, әллә шул ук гигиена таләпләрен үтәү җитәме?

ОРЗ дип кискен респиратор авыруларны гомумиләштереп әйтәләр. Аңа вируслы, бактерияле, респиратор, ягъни тын-сулыш юлы авырулары керә, шул исәптән, ОРВИ да. Алардан профилактиканың нигезе – шул ук шәхси гигиена чаралары. Кулларыгызны ешрак яхшылап юыгыз, хлоргексидин кулланыгыз, дөрес тукланыгыз, көз көне кеше күп булган урыннарда мөмкин кадәр азрак булырга тырышыгыз.

2 Җәй көне диңгезгә баргач, балаларның күбесе ротавирус белән авырый. Ротавирусның нык күтәрелгән чагы көзгә, кыш айларына туры килә, ди табиб. Димәк, ротавирус куркынычы алда әле?

Ротавирус белән авыруның фасылы юк, аның белән балалар ел дәвамында авырый. Җәйге ял вакытында диңгездән, төрле илләрдән йоктырып кайтучылар да күп. Шуңа күрә һәрвакыт сак булырга кирәк.

2 Җәй ахырында да, көзен дә балалар җиләк, алма, яшелчәне җирдән үк алып ашыйлар. Әлбәттә, гельминтлар йоктыру куркынычы бар. Аларга каршы препаратларны табибка бармыйча гына профилактика өчен бирергә ярыймы?

Гельминтларга каршы препаратлар бик агулы була. Анализ ярдәмендә ачыкланмаган килеш аларны балага сәбәпсез бири дөрес түгел. Бары тик табиб күрсәтмәсе буенча гына!

Нәниләргә күчтәнәч!
Телефон камерасын QR-кодка якынайтып,
аудиоформатта язылган әкиятне
балагызга тыңлатыгыз.

БЕРЕНЧЕ ОЧРАШУ

Беренче очрашу һәрвакыт истә кала. Егет белән кыз арасындагы хисләр дә әнә шул вакытта кабына. Бу очрашуда иң яхшы тәэсирләр генә тудырасы килә, чөнки нәкъ менә шуннан мөнәсәбәтләрнең давамлы булу-булмавы билгеләнә кебек. Заман ничек кенә үзгәрсә дә, җитди ниятләре булган егетләр тыйнак, әдәпле кызларны үз итә. Кыз-улар-гызның, оныклары-гызның беренче очрашуга барыр вакытлары җитәдер. Дөньяви һәм эшлекле этикет буенча консультант Ләйсән АТНАБАЕВА биргән киңәшләр – алар өчен. Бәлки, үзегезнең дә беренче очрашуыгыз әле алдадыр...

?

Хатын-кыз беренче булып ир-атны очрашуга чакыра аламы?

Элек хатын-кызның ир-атны беренче булып очрашуга чакыруы гайре табигый хәл саналган, ул җәмгыятьтә азгынлык итеп кабул ителгән. Хәзер XXI гасырда бу кагыйдә искерде инде. Телисез икән, кыенсынмыйча чакыра аласыз. Европа этикеты буенча, кем беренче очрашуга чакыра, шул чыгымнарны күтәрә. Бу хакта да онытмагыз.

?

Очрашудан соң кызларны өйләренә кадәр озату мөһимме?

Әгәр дә егет кеше озатып куя икән, бу аның тарафыннан кайгыртучанлык итеп кабул ителә, һәм бу бик матур күренеш. Өйгә кадәр кайтару мөмкинлеге юк икән, такси чакырta аласыз. Шуны да онытмаска кирәк: бу очракта такси өчен егет кеше түли.

?

Ресторан-кафеда кем исәп-хисап ясый?

Кагыйдә буенча, кем чакыра, шул түли. Әмма бу хакта алдан ук сөйләшеп куеп, икегә бүлеп түләргә дә була. Әлбәттә, очрашу вакытында ир-ат барысын да үз кулына алса, рәхәтрәк. Тик алдынгы карашлы яшьләр арасында һәркемнең үзе өчен түләве күптән гадәти күренешкә әйләнде.

?

Бер-берегезгә туры килмәгәнне аңласагыз, нишләргә?

Җайлап кына туры килмәвегез турында әйтергә. Бу очракта алдагы очрашуларга өмет калдырырга кирәкми, шул ук вакытта сабуллашмыйча китеп бару да – әдәпсезлек.

?

Ничек хушлашырга?

Иң яхшысы: киләсе очрашуны билгеләп, капка төбөндә йә такси янында аерылышу. Бу – тиздән очрашу билгесе булчак. Беренче очрашуда ук кулдан йә бит очыннан үбеп алу артык булыр. Өченче очрашуга кадәр көтегез.

?

Телефон этикеты...

Әлбәттә, беренче очрашуда ук егетнең йә кызның телефонны кулыннан төшермәве – күңелсез күренеш. Әгәр шалтыратуга ашыгыч рәвештә җавап бирергә кирәк икән, гафу үтенеп, тиз генә сөйләшә аласыз. Безнең тормыш мизгеле телефоннарда инде хәзер. Андагы фотоларны да күрсәтергә була. Әмма аның тарихын озаклап сөйләргә кирәкми. Әңгәмәдәшегезгә сез менә хәзер кызыклы, ә телефон экранындагысы – кичәгә көн ул.

?

Вакыты буенча очрашу күпмегә сузылырга тиеш?

Бу бик индивидуаль, чөнки очрашу форматы төрле булырга мөмкин. Кинога барып ике-өч сәгать уздырсалар, табигатькә чыгу көне буена сузылырга мөмкин. Беренче очрашкан кеше белән озак вакыт уздырырга теләмәсегез, иң яхшысы – паркта йөреп кайту йә ресторан-кафегә кереп чыгу. Очрашуны озаккарак сузу теләге туса, кичке шәһәр буйлап сөйләшеп йөри аласыз.

?

Нинди темаларга сөйләшәргә ярый, нинди тема тыела?

Беренче очрашуда сөйләшер темалар дөньяви сөйләшүдәге кебек үк – нейтраль булырга тиеш. Сәяхәт, спорт, мәдәният, тәэсирләр, хобби-кызыксынулар... Тыңлый белегез һәм сораулар бирегез, шул рәвешле әңгәмәдәшегезгә карата кызыксынуыгызны күрсәтерсез. Ә инде авырулар, гайбәт, шәхси мәсьәләләр хакында сөйләшү әдәпсезлек санала. Беренче очрашуда элекке мөнәсәбәтләрегез, тәҗрибәләрегез турында да сөйләргә киңәш итмәс идем.

?

Дресс-код...

Артык ачык киёмнәр кимәгез. Шулай ук үз тәҗрибәннән чыгып та бер киңәш бирәм: күрешәсе кешегезнең буен тәгаен белмәсәгез, биек үкчәле туфлиләр киюдән тыелыгыз.

Фото: Лиана Габделхакова

«КЫЛАНУ»

СӘБӘПЛӘРЕ:

«Салкын» булып күренүдән курку

Фригидлык – хатын-кыз өчен дә, ир-ат өчен дә түбәнсетү булып кабул ителә. Шул бөяне алудан куркып, яратышкан вакытта уңай эмоцияләр алмаса да, күпләр үзләрен кайнар һәм дәртле итеп күрсәтергә омтыла. Ләззәт ала алмаган кайсы хатын-кыз ир-атта дәрт уятсын инде?! Яраткан кешесен югалтудан куркып та алдашу очраклары була.

Ләззәт – яраткан кеше өчен бүлэк

Яратышканда күп ир-ат хатын-кызда якты эмоцияләр тудыру өчен тырыша. Һәм, әлбәттә, моның өчен мактау көтә. Ә алар өчен иң зур мактау – партнерның канәгать калып, ләззәтнең иң югары ноктасына җитүе. Бу хакта хатын-кызлар белә һәм ир-атның күңеле булсын өчен «уйныйлар».

Яратышуны тизрәк тәмамлау өчен

Хатын-кызга яратышу өчен кәеф кирәк. Ә ул вак кына пазллардан тора. Кечкенә генә әйбердән дә кәеф китә икән, аның инде мәхәббәт уенына бернинди теләге калмый. Кире каксам, үпкәләтермен, дип, ирнең теләгенә каршы килми. Бу очракта бары тик симулянтлык кына коткара, чөнки хатын-кызның ләззәт алганын күргән ир яратышуга нокта куя.

Ныграк дәртләнәр өчен

Еш кына оргазмны имитацияләү аңа тизрәк килеп җиткәргә ярдәм итә. Ул үзен иркенрәк тоты башлый, киеренкелек бетә. Өстәвенә, оргазм имитациясә күп ир-атларны тагын да дәртләндерә.

Кызганыч, әмма факт – бөтен хатын-кызлар да яратышканда ләззәтнең иң югары ноктасына җитә алмый, ләкин ул халәтне бик оста уйныйлар. Ни өчен? Әлбәттә, яраткан кешеләренең мәнфәгатьләрен кайгыртып (бу үзәңгә сеңгән инде). Хатын-кызга ләззәт биргән ир-атның үзбәясә арта, үзеннән канәгать калып сөнә. Әгәр дә инде ялганны сизеп алса, чын-чынлап үпкәли. Һәрхәлдә, эгоист булмаган теләсә кем шулай эшләр. Ни өчен алдашабыз, болай эшләү дөресме, әллә уртага салып сөйләшү кирәкме? Шул хакта серләшик.

«КЫЛАНУ»ДАН ТУКТАРГА КАРАР КЫЛСАГЫЗ...

Болай башкача булмый дип, интим мөнәсәбәтләрне яңа биттән башларга уйласагыз:

● **ачыктан-ачык сөйләшегез.**

Иң яхшы юл шул булыр. Яраткан кешегезгә хисләрегезнең югалмавын, аның белән якынлык элекке кебек үк рәхәт икәнән әйтегез. «Кылануыгызның» сәбәпләрен дә җайлап кына белдерегез. Бу хәлдән чыгу юлының үз вариантларын тәкъдим итегез. Яратышканда нәрсә ошаганын, нәрсә ошамаганын аңлатырга тырышыгыз. Бәлки сезгә озаң назлану җитмидер. Гомумән, кыенсынмыйча, ачыктан-ачык сөйләшү бик күп аңлашылмаучылыкларны хәл итә. Әмма яраткан кешегез белән сөйләшә башлаганчы иң элек үз-үзегезне аңларга тырышыгыз. Бәлки сезне нинди дә булса комплекслар борчыйдыр;

● **инициативаны үз кулыгызга алыгыз.**

Әгәр ачыктан-ачык сөйләшәсез килмәсә, партнерыгызга интим мөнәсәбәтләрдә яңалык кертәсе килү теләген белдерегез. Экспериментлар аңа да ошамый калмас. Ә сез үзегезне өр-яңадан ачарсыз. Ләззәтнең югары ноктасына җитү – тәннең ял итүе генә түгел, баш миендә дә киеренкелек бетү ул.

Сер итеп кенә. Интим якынлык

вакытында театраль тамаша кую – үзегез ышанмауың бер билгесе. Ә чын хатын-кыз беркайчан да моңа бармас. Ул үзенә нәрсә кирәген бик яхшы белә һәм аны яраткан кешесеннән сорый да белә.

«КЫЛАНУ»НЫҢ ТИСКӘРЕ ЯКЛАРЫ

Бер-ике тапкыр «ялганлау» куркыныч түгел әле, әмма бу даимигә әйләнсә, нәтиҗәсә бигүк яхшы булмаска мөмкин.

● **Үпкәләшү.** Партнер ләззәткә җиткәргә өчен, аңлы рәвештә бернәрсә дә эшләми кебек тоела башларга мөмкин, бу мөнәсәбәтләргә тискәре йогынты ясап.

● **Мөнәсәбәтләрдәге упкынны көчәйтә.** Мөнәсәбәтләрегез болай да киеренке икән, алдашу араларны тагын да суытачак.

● **Сексуальлек югалу.** Хатын-кыз тәннен өйрәнми икән, киләчәктә рәхәтлек кичерә алуы шикле. Рәхәт эмоцияләр тудырган һәрнәрсәгә игътибарлы булырга киңәш итә белгечләр. Һәм, әлбәттә, бу хакта яраткан кешегез белән уртаклашырга кирәк.

● **Гормональ фонга тискәре йогынты.** Ләззәткә ирешүне имитацияләү бәхет гормоннары – эндорфиннардан мәхрүм калдыра. Организм бу очракта башкача эшли башларга тиеш була. Нәтиҗәдә, химик процесслар үзгәрә, эндокрин система эшчәнлегә бозыла, депрессиягә китерә.

Дучмак

«Аш-су» сәхифәбезнең бүгенге кунагы – Мамадыш районы Түбән Яке авылы кызы Гөлгенә ШИҖАПОВА. Гөлгенә – безнең коллагабыз, 20 елдан артык «Ватаным Татарстан» газетасында эшли. Социаль мәсьәлэләр һәм хатлар бүлеген җитәкли, хәйриячелек белән шөгыльләнәргә дә вакыт таба. Якыннары аның аш-суга осталыгын да белә. «Мәндүмә әбием белән үстем. Мине оныгы кебек түгел, үзенең тугызынчы баласы итеп күрдә, – ди кунагыбыз, бала чакларын искә төшереп. – Хатын-кыз беләргә тиешле бөтен эшкә дә ул өйрәттә: аш-суга, чисталыкка, әдәпкә... Әйтеп өйрәтми, янында булышып йөрәп, күрәп өйрәнәсең. Без үскәндә мич яга торган заманнар иде әле. Йокыдан торышыбызга мич алдындагы плитәдә әбинең йә ашы, йә боткасы һәрчак әзер була. Ә дучмакларының тәмлелеге! Бәрәңге дучмагы, угыз дучмагы, йомырканыкы... Аның мич алдында дучмак пешереп торулары әле дә күз алдымда. Бәрәңге дучмагын бүген дә әзерлиләр үзе, ә менә угызныкы белән йомырканыкы инде онытылып бара». Гөлгенәнең бәләшен, коймакларын бер тапкыр авыз иткәннәр аннан үзләренә дә пешереп бирүен үтенми калмый. «Ризык әзерләгәндә бар дөньямын онытам, – ди Гөлгенә. – Миңа аның процессы да ошый, кешеләрнең сөенеп ашавы да... Җанымга рәхәтлек бирә торган эш ул ризык әзерләү». Борынгы милли ашыбызны искә төшереп, Гөлгенә белән без дә йомырка дучмагы пешереп карыйк әле. Сөзгә ошар дип ышанабыз. Ул бик тиз һәм җайлы әзерләнә.

Кирәк

(камыр өчен) / 200–250 г сөт (сөткә ыртылаш су кушарга була) / 1–2 йомырка / 100 г сыек май / 100 г атланмай / 1 аш кашыгы шикәр комы / тәменчә тоз / 600–700 г он.

Эчлек өчен / 5–6 йомырка (зурлыгына карап) / 150 г сөт / тәменчә тоз / 1–2 баш суган.

«» Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка якынайтыгыз.
Фото һәм видео: Анна Арахамия

Эш барышы

■ Онны башта вак илктән илибез. Иләнган оннан басылган камыр яхшырак уңа.

■ Тирән савытка сөт, йомырка, үсемлек мае һәм эретелгән атланмай, шикәр комы, тоз салып, барысын бергә тугыйбыз. Аз-азлап он куша барып, каты итми генә камыр басабыз.

■ Камырны озаклап, үзләнгәнчә басарга кирәк. Берәз ял иттереп алгач, аны 100 граммлы кечкенә кисәкләргә бүләбез.

■ Һәр кисәккә чынаяк тәлинкәсә зурлыгында жәябез. Жәемнәр юкагына булырга тиеш. Жәем кырыйларын 1–2 см күтәрәп, вак бөлеш бөргән кебек, кырлы «сай савыт» – форма әзерлибез. Аларны коры табага тезеп, мичкә куябыз. Камыр формасын тотарлык булып пешә.

■ Тирән савытка йомыркаларны сытып, тәменчә тоз салабыз, сөт кушабыз. Барысын бергә яхшылап тугыйбыз. Суганны вак итеп турап, үсемлек маенда кыздырып алабыз. Алтынсу төскә кергән суганны тулганган йомыркага кушабыз. Эчлек әзер.

■ Мичтән алган «савыт»ларга эчлеккә кашык белән тиз генә бүлеп салабыз. Артык тутырмаска кирәк.

■ Пешеп чыгар алдыннан дучмакларның тышларын майлыйбыз һәм кызартыр өчен кабат кайнар мичкә куеп алабыз. Әзер дучмакларны кайнар килеш табынга бирәбез.

MISS AIZI CAKE

КОНДИТЕР ОСТАХАНӘСӘ

Безнең заманда бәйрәм табынын татлы сыйдан башка күз алдына китерү мөмкин түгел. Купшы, нәфис кондитер эшләнмәләре чын сәнгать әсәренә тиң. Шуңа да алар талант, осталык һәм тырышлык таләп итә. «Miss Aizi Cake» кондитер остаханәсендә һәрвакыт тәмле һәм матур тортлар дөньясы хакимлек итә.

Элемтә өчен
телефон:
8 (908) 3475498

Ватсап:
8 (919) 6486373

Телеграм:
8 (908) 3475498

РЕКЛАМА

Монда һәр десерт жан жылысы белән ясала, иң яхшы ингредиентлар һәм камил осталык кушыла. Без заказ буенча нинди генә тортлар иҗат итмибез! Аларның һәрберсе кабатланмас һәм уникаль! Һәр десерт – иң нәзберек клиентларның теләкләрен чагылдыра. Кондитер остаханәсе **Казан шәһәре, Родина урамы, 7к** адресы буенча урнашкан. Менә инде ике ел биредә бәйрәмнәр өчен индивидуаль тортлар житештерелә.

Кондитер остаханәсендә өйдә әзерләнган кебек сыйфатлы тортларны китереп бирү дә каралган. Продукциянең югары сыйфатына гарантия бирәбез, чөнки алар бары тик натураль ингредиентлардан пешерелә. Бөтен тортлар да – хәләл!

Кондитер остаханәсенең хужасы **Айзирә Биктимерова** зур тәҗрибәле белгеч, һәр тортны яратып һәм детальләренә игътибар биреп ясый. Аның өчен сыйның тәме генә түгел, матур булуы да мөһим. Хужабикә иң таләпчән клиентның кабатланмас идеяләрен дә тормышка ашырырга сәләтле.

Тортны сезгә китереп бирү – тагын бер мөһим пункт. Бу этапта ышанычлылык һәм вакытында китереп житкерү беренче урынга чыга. Без клиентларның һәр минутын исәплибез, заказны тиешле вакытка формасына зыян китермичә итеп житкәрәбез. Без үз эшбездә белән горурланабыз һәм бәйрәмегезне кабатланмас итәргә тырышабыз. Тортка заказ биреп, үзегезгә дә, кунакларыгызга да онытылмаслык ләззәт бүләк итегез.

Кондитер остаханәсе, десертлар әзерләүдән тыш, әлеге сәнгатьне үстерүгә дә зур өлеш кертә. Биредә мастер-класслар оештырыла. Теләге булган һәр кеше остаз ярдәмендә үз куллары белән чын шедеврлар иҗат итәргә сәләтле. Төркем белән дә өйрәнергә була, фикердәшләрегез белән аралашып, тәҗрибә уртаклашырга мөмкин. Үзегезне сынап карарга, яңа идеяләр алырга бер дигән форсат бу!

Шәхси курс буенча өйрәнүне кулайрак күрсәгез, Айзирә Биктимерова бары тик сезнең белән генә эшләрчәк! Укудан мөмкин кадәр күбрәк файда алырсыз. Мусслы, бисквитлы, бенто-тортлар буенча дәресләр бирелә. Тортларны пешерергә генә түгел, сатарга да өйрәнерсез, кондитер булып танылу серләренә дә төшенерсез. Сыналган, үлчәнгән рецептлар буенча өйдәге аш бүлмәсендә дә тренд саналган тортлар пешерә башларсыз! Клиентлар тортларны нинди генә бәйрәмгә сорамыйлар бит – хәтта, дүрт аяклы дусларының туган көннәренә дә!

Остаханәдә өйрәнер өчен, бик күп шәһәрләрдән киләләр безгә: Азнакай, Әлмәт, Кукмара, Яшел Үзән, Ульяновск...

Клиентларыбыз яратып өлгергән йөрәк формасындагы мусслы тортлар пешерү буенча онлайн курсны күп сораулар буенча сентябрьдән ачып җибәрәбез. Башлап китәргә теләүче һәм күптән эшләүче кондитерларга да туры килә ул. Читтән торып уку форматы сезгә кулай булса, онлайн-курс сайлап, уңайлы вакытта материалларны өйрәнәп, иң нәфис, күпереп торган мусслы тортлар пешерү осталыгына өйрәнергә мөмкин. Остазлар һәм башка катнашучылар белән аралашу ошый икән – офлайн курсларга рәхим итегез.

Кичектермәгез! Безнең курска язылып, кондитерлык сәнгате дөньясында чын оста булыгыз!

Хислелек – кеше темпераментының мөһим бер өлеше. Холыктан аермалы буларак, ул гомер буена үзгәрешсез кала. Хислелек дигәндә без тәэсирләнүне, сизгерлекне, импульсивлыкны күздә тоталарыбыз. Әлеге тестны узып, үзегезнең хислелек дәрәжәгезне ачыклай аласыз. Һәр уңай җавап өчен 1 балл куеп барыгыз. «Юк» дигән җавап өчен балл куелмый.

1. Оялсагыз яки кыенсынсагыз, бит алмаларыгыз янып, кызарып чыгамы?
2. Бик нык курыксагыз яки борчылсагыз, агарынып китәсезме?
3. Еш кыенсынасызмы, тартыну хисе хасмы сезгә?
4. Үпкәләп, берәрсен кызганып яки шатлыктан еш елтыйсызмы?
5. Матур көй, шигыр тыңласагыз, гажәеп матурлыкка таң калсагыз күзләрэгез яшьләнемә?
6. Кыен яки бик күңелсез хәлгә тарысагыз, тәнегезгә тир бәрәп чыгамы?
7. Артык дулкынланудан авыз эче чатнап кибү сезгә танышмы?
8. Бик дулкынланган вакытта тавышыгыз үзгәрәме?
9. Көчле дулкынлану кичерсәгез, аякларыгызның хәле киткәндәй буламы?
10. Дулкынлансагыз яки нәрсәдәндер артык читенсенсәгез, кулларыгыз калтыраганы, эчегез суынып, тәнегезгә «каз тиресе» чыкканы танышмы сезгә?

11. Һәр чыгышыгыз алдыннан каушау, барысы да онытылган кебек тоелу сезгә хасмы?
12. Имтиханда яки халык алдында чыгыш ясаганда фикер җебен югалтып, каушап, тынып калганыгыз буламы?
13. Башкаларның гамәлләре өчен ачу килү, кәеф кырылу еш күзәтеләме?
14. Балагыгызга ачуыгыз килеп, кызган баштан аңа сабак бирә аласызмы?
15. Кылган гамәлләрендә гаделсезлек күрәп, туганнар белән сүзгә килү сезгә хас әйберме? Әлеге низаг еш кына сезнең күз яшьләре, үкенү һәм гафу үтенү белән тәмамланамы?
16. Күңелсез хәл яки кәефегезне кырган нәрсә турында озак уйлап йөрисезме? Начар кәефтән тиз генә арына алмыйсызмы?
17. Дулкынлансагыз, каушасагыз, ыгы-зыгы килә башлайсызмы?
18. Бик нык борчылсагыз, ашказаны тирәсендә авырту тоясызмы?

Балларны саныгыз. **0–3 балл** – сез хисле кеше түгел.

4–6 балл – сезне бер дә хиссез кеше дип булмый, ләкин хислелек дәрәжәгез бик түбән.

7–9 балл – сездәге хислелек уртача. Чынлап та дулкынландыргыч мизгелләрдә хисләрэгез ташып та чыгарга мөмкин, тик андый вакыт шактый сирәк була.

10–12 балл – сез бик хисле кеше. Тиз тәэсирләнәсез. Кайчагында хисләрэгезне йөгәнләү кыен бирелә.

13 баллдан артык – сез бары хисләрдән генә тора торган кеше.

Кучкар. Айның көчле энергиясе уйланылмаган адымнарга этәрергә мөмкин. Бизнес һәм финансы өлкәләрендә аеруча игътибарлы булыгыз. Тиз нәтиҗәләр көтәргә кирәкми. Мөһим эшләргә ай ахырына калдырсагыз, хәерлерәк.

Үзгәбозау. Айның беренче декадасы киеренкерәк булып. Киләчәк өчен ныклы нигез салып калдыра торган чор, алдан күрүчәнлек һәм сизгерлек сорала. Дуслык, тәҗрибә, ышаныч кебек төшенчәләр ныклыкта сыналчак.

Игезәкләр. Тотрыклылыкка өметләнәргә кирәкмәс. Шактый гына четерекле мәсьәләләргә хәл итәргә туры килер. Ай ахырына таба үз мөмкинлекләрегезне күрсәтү өчен уңай форсат туар.

Кысла. Шәхси мәсьәләләргә хәл итү өчен отышлы чор. Үз-үзегезгә ышанычыгыз кимүен, көчләрэгезнең саегуын тоясыз. Сезгә хәзер ял итеп алу комачауламас. Зур проблемаларны әлеге кузгатмый торы хәерле.

Арыслан. Алгы планга «мин» чыгар. Үз дигәнәгезгә ирешер өчен энергиягез җитәрлек, бернигә дә карамыйча алга барыгыз. Көндәшләр белән көрәшәргә туры килер. Ни генә булса да, уңышка ирешми калмасыз.

Сәмбелә. Бу айда иң кирәге – активлык. Тиз арада матди позицияләргә ныгыту ихтыяҗы туар. Партнерлар белән ышанычлы мөнәсәбәтләр кору өчен кулай вакыт. Иң мөһиме: үз фикерегезне берәүгә дә көчләп такмагыз.

Бизмән. Булган тәҗрибәгезне һәм мөмкинлекләрегезне кулланып, күпкә ирешә алачаксыз. Аз көч белән зур проблемаларны да хәл итә ала торган вакыт. Намуссыз партнерлардан сакланыгыз.

Чаян. Һөнәри активлыкны башка вакытка калдырып торыгыз. Энергия кырының яңарыш кичергән мәле. Яңа эшкә керешер өчен кулай вакыт түгел. Ә менә күптән хәл ителмәгән мәсьәләләргә ныклап тотына аласыз.

Укчы. Вакыйгаларга кытлык кичермәсез. Ай башы аеруча да ыгы-зыгылы булчак. Тормышыгызны артык тотрыклы дип әйтү кыен. Шулай да булган үзгәрешләргә бары яхшыга юрагыз. Күңелле очрашулар көтелә.

Кәҗәмөгез. Офыкта яңа мөмкинлекләр һәм уңыш шәйләнә. Аңа ирешү өчен вакыйгаларны ашыктырмагыз. Хисләрэгезне йөгәндә тотарга туры килер. Команда белән башкара торган эшләрдән баш тартмагыз.

Сукояр. Уйлаганнарның тормышка ашуы үз-үзегезгә ышаныч арттырыр. Гомумән, бу ай сезгә күпне вәгъдә итә. Уңышны куркытмас өчен, ниятләрегезне беркемгә дә белдерми торыгыз. Партнерлар белән саграк булыгыз.

Балыклар. Ыгы-зыгылы вакыт. Финансы өлкәсендә берәз кыенлыklar булуы бар, акчаларны санабрак тотыгыз. Проблемаларга җиңел каравыгыгызның нәтиҗәсе күңелсез булырга мөмкин. Теләкләргә йөгәнләргә туры килер.

ЛИМАНЫҢ ЧӘЧӘКЛЕ МОХИТЕ

Чаллының талантлы рәссамы, педагог Лима Рәфик кызы Букина 1967 елның 26 гыйнварында Башкортстанның Борай районы Зур Бадрак авылында туа. 1969 елдан алып әти-әнисе белән шушы республиканың Кызыл Кама районы Николо-Березовка бистәсендә яши. Нефтекамскидагы балалар сынлы сәнгать мәктәбендә белем ала. Аннары 1984 елда Алабуга дәүләт педагогика институтының Чаллы филиалына укырга керә. Укуын тәмамлагач та Лима Рәфик кызы Чаллы дәүләт педагогика институтының «Сынлы сәнгать һәм сызым уку методикасы» кафедрасында эшли башлый, студентларга рәсем, сынлы һәм гамәли сәнгать, махсус методикаларны укыта, курс һәм диплом эшләре житәкчесе була. Лима ханым Кама сәнгать һәм дизайн институтында рәсем сәнгатен, үзенчәлекле текстиль, декоратив-гамәли стильләштерү кебек дәресләрне алып бара. 2008 елдан шушы институтның проректоры вазыйфаларын да башкара.

2007 елда Лима «Дизайнерлар берлеге» халыкара жәмәгәт ассоциациясенә кабул ителә. Ул – Татарстан Рәссамнар берлеге әгъзасы. Бихисап күргәзмәләрдә, арт-проектларда, пленэрларда катнашып килә. Ижаты күпләрдә якты акварель әсәрләре белән кызыксыну уята. Ул сәнгатьнең шушы юнәлешенә башкаларны да төшендергә омтыла, үзе яраткан акварель жанры буенча осталык дәресләре дә үткәрә.

2012 һәм 2022 елларда Россия Сынлы сәнгать академиясе Лима Букинага үз Рәхмәт хатларын тапшырган. Соңгы Рәхмәт хаты – Болгарда ислам дине кабул ителүнең 1100 еллыгына багышланган Бөтенроссия пленэрын оештырганы өчен. Аның шушы пленэр вакытында ясаган бер хезмәте

хәзерге көндә «Казан Кремле музей-тыюлыгы»нда саклана. Милли чараларда актив катнашканы өчен – Бөтендөнья татар конгрессының, «Гайлә» паркында скульптура композициясе куелуга булышлык иткәне өчен – Түбән Кама хакимиятенә Рәхмәт хатлары шулай ук ижатына зур бәя.

Кызы Рузанның ижаты да куандырып тора. «Кызым Кама сәнгать һәм дизайн институтының костюм дизайны бүлеген тәмамлады, мода өлкәсе белгече булып китте, – ди Лима ханым. – Бүгенге көндә ул хөрлек рухын, этникадагы матур элементларны үз эченә алган бохо стилиндәге киём коллекцияләрен һәм премиум-класс киём-салымнарын ижат итә. Минем инде ике оныгым да бар, иншаллаһ. Ева белән Летиция дә үсеп житкәч, дизайн йә рәссамлык белән бәйле һөнәрләрдә булырлар дип өметләнәм».

Рәссам-акварелист үз әсәрләрен ясау өчен күбесенчә юеш кәгазьләр сайлап ала, шуңа күрә алардагы сурәтләр дә күңелләргә якын һәм ямьле килеп чыга. Ижатында – кояшлы мохиттә сурәтләнгән сусыл җиләк-жимешләр, төрледән-төрлө чәчәкләр... Рәссам аларны ижат иткәндә лессировка – күп катлам ясау ысулын оста куллана һәм бу ысул акварель буяулы рәсемнәргә киндергә ясалган картиналарга да якынайта төшә, чөнки төсләр дә жетерәк, әллә каян җәлеп итеп, «кычкырып» торалар, шул ук вакытта җиңеллектән дә югалтмыйлар! Аның «а la prima» алымы белән ижат ителгән хезмәтләре дә биниһая күп, ә мондый рәсемнәрдә хисләр муллыгы – һәрчак артыгы белән, кабат күчереп ясап та булмый үзләрен, чөнки алар – берничә мизгел эчендә ясалган сурәтләр!

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

ЛИМА БУКИНА

Хыялларыгызны чынбарлык итәргә булышабыз!

2024 елның беренче яртыеллыгына «Сөембикә» журналына язылып, квитанция күчермәсен редакциягә юллаган абунәчеләребез арасында бәйге оештырабыз.

ЖИҢҮЧЕЛӘРНЕ БҮЛӘКЛӘР КӨТӘ:

«Cozy home»*

кибетләр чөлтәреннән

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

*«Коузи Хоум»

«DNS»**

компаниясеннән

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

**«ДНС»

Квитанцияләр 2024 елның
19 гыйнварына кадәр
кабул ителә.

Бүләк уйнату
24 гыйнварда узачак.

Бүләк оту өчен, журналга язылу турындагы квитанция күчермәсен редакциягә юлларга кирәк. Квитанция күчермәләрен жиберүнең берничә юлы бар:
почта аша: 420066,
Казан, Декабристлар ур., 2 нче йорт
редакциянең электрон почтасына:
ssuum@yandex.ru
ватсап номерына: 8 (937) 288-18-01
«Сөембикә» журналы

«Унидом»

гипермаркетыннан

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

Өлеге чараны оештыручы, кагыйдәләре, бүләкләр саны, уйнату вакыты һәм урыны буенча мәгълүматны www.suyumbike.ru сайтында укыгыз. Акция 2023 елның 1 сентябреннән 2024 елның 19 гыйнварына кадәр уздырыла. Квитанцияләр 2024 елның 19 гыйнварына кадәр кабул ителә. АО «ТАТМЕДИА» реклама 16+. Бүләкләр рәсемдәге белән тәңгәл килмәскә мөмкин. Фото: ru.freepik.com

4 612750 670028